

**Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomických věd**

Vývoj zadluženosti domácností v ČR

Bc. Lenka Dotlačilová

**Diplomová práce
2013**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka Dotlačilová**
Osobní číslo: **E11603**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Ekonomika veřejného sektoru**
Název tématu: **Vývoj zadluženosti domácností v ČR**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce bude zaměřena na problematiku zadluženosti domácností v ČR. V úvahu budou kromě globálních charakteristik vzaty též regionální a sociální aspekty zadluženosti.

V práci budou zpracovány mj. tyto oblasti:

- základní charakteristiky zadluženosti
- úvěrové produkty
- sociálně-ekonomické důsledky zadluženosti
- analýza vývoje zadluženosti českých domácností
- srovnání s vybranou zemí, případně zeměmi

Rozsah grafických prací: -
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

DVOŘÁK, Petr. Bankovníctví pro bankéře a klienty. 3., přeprac a rozš. vyd. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-720-1515-X.

DISNEY, Richard, BRIDGES, SARAH JOANNE a John GATHERGOOD. Housing wealth and household indebtedness : is there a household "financial accelerator"?. Praha: Czech National Bank, 2006.

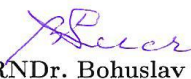
JÍLEK, Josef. Finanční trhy a investování. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 648 s. ISBN 978-80-247-1653-4.

MICHAL MEJSTŘÍK, Magda Pečená. Základní principy bankovníctví = Basic principles of banking. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1500-4 (brož.).

PAVELKA, František. Úvěrové obchody. 1. vyd. Praha: Bankovní institut vysoká škola, 2001, 279 s. ISBN 80-726-5037-8.

REVENDA, Zbyněk. Peněžní ekonomie a bankovníctví. 5., aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2012, 423 s. ISBN 978-80-7261-240-6.

Vedoucí diplomové práce:

prof. RNDr. Bohuslav Sekerka, CSc.
Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: 26. června 2012

Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2013

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejřiková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 16. října 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako Školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30.4. 2013

Bc. Lenka Dotlačilová

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce prof. RNDr. *Bohuslavu Sekerkovi*, CSc. za jeho odbornou pomoc a cenné rady, které mi pomohly při zpracování diplomové práce. Ráda bych také velmi poděkovala své rodině za podporu při mém studiu.

ANOTACE

Tato diplomová práce se zabývá zadlužeností domácností v ČR a faktory, které ji ovlivňují. Analyzuje také úvěrové produkty a možné důsledky, kdy domácnosti neplní své závazky vyplývající z úvěrového vztahu s bankovními i nebankovními institucemi. V poslední části je porovnán stav této problematiky s vybranými zeměmi EU.

KLÍČOVÁ SLOVA

zadluženost, domácnosti, úvěr, insolvenční zákon, exekuce

TITLE

The Development of Household Debts in the Czech Republic

ANNOTATION

This thesis deals with the indebtedness of households in the Czech Republic and the factors affecting it. It also analyzes the credit products and the possible consequences when households fail to fulfill their obligations under the loan relationship with the banking and non-banking institutions. The last section compares the status of this issue to EU countries.

KEYWORDS

indebtedness, households, loans, insolvency law, execution

OBSAH

SEZNAM TABULEK	9
SEZNAM OBRÁZKŮ	10
SEZNAM ZKRATEK.....	12
ÚVOD.....	13
1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY ZADLUŽENOSTI.....	15
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY	15
1.2 HLAVNÍ DŮVODY RŮSTU DLUHU A RIZIKA S NÍM SPOJENÁ	16
1.2.1 Důvody růstu dluhu.....	16
1.2.2 Rizika spojená se zadlužením	17
2 ÚVĚROVÉ PRODUKTY	20
2.1 ZPŮSOBY SPLACENÍ ÚVĚŘŮ	21
2.2 PENĚŽNÍ ÚVĚRY.....	22
2.2.1 Kontokorentní úvěr	22
2.2.2 Eskontní úvěr.....	23
2.2.3 Negociační úvěr.....	23
2.2.4 Lombardní úvěr	24
2.2.5 Revolvingový úvěr.....	24
2.2.6 Hypoteční úvěry.....	24
2.2.7 Úvěry ze stavebního spoření	25
2.2.8 Spotřebitelské úvěry.....	26
2.3 OSTATNÍ ÚVĚRY	27
2.3.1 Akceptační úvěr	27
2.3.2 Remboursní úvěr.....	27
2.3.3 Avalový úvěr.....	28
2.3.4 Bankovní záruky	28
2.3.5 Faktoring.....	28
2.3.6 Forfaiting	29
2.3.7 Finanční leasing	29
2.4 SUBJEKTY POSKYTUJÍCÍ ÚVĚRY A PŮJČKY.....	30
2.4.1 Bankovní subjekty poskytující drobné půjčky obyvatelům.....	30
2.4.2 Nebankovní subjekty poskytující drobné hotovostní půjčky a úvěry	30
2.4.3 Nebankovní splátkové společnosti poskytující úvěry na zboží	31
2.4.4 Zastavárny.....	31
2.4.5 Soukromí poskytovatelé hotovostních půjček.....	31
2.4.6 Lichváři	32
2.5 ÚVĚROVÉ REGISTRY	32
2.5.1 Centrální registr úvěrů	33
2.5.2 Bankovního registru klientských informací (BRKI).....	33
2.5.3 Nebankovní registr klientských informací (NRKI)	34
2.5.4 Registr SOLUS	34
3 DŮSLEDKY A ZPŮSOBY ŘEŠENÍ NESPLÁCENÍ ÚVĚŘŮ A PŮJČEK.....	36
3.1 UROVNÁNÍ SPORŮ PROSTŘEDNICTVÍM SOUDŮ.....	36
3.2 MIMOSOUDNÍ UROVNÁNÍ SPORŮ - ROZHODČÍ ŘÍZENÍ	36
3.3 EXEKUCE	37
3.3.1 Způsoby provedení exekuce.....	37

3.4	INSOLVENČNÍ ŘÍZENÍ	39
3.4.1	<i>Úpadek a hrozící úpadek</i>	42
3.4.2	<i>Oddlužení</i>	43
3.5	INSTITUTY A INSTITUCE ZPROSTŘEDKOVÁVAJÍCÍ POMOC PŘI ZADLUŽENÍ.....	45
3.5.1	<i>Pojištění úvěrů</i>	45
3.5.2	<i>Konsolidace úvěrů</i>	46
3.5.3	<i>Dluhové poradenství</i>	46
4	ZADLUŽENOST ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ.....	50
4.1	OBJEMY ÚVĚRŮ DOMÁCNOSTEM	51
4.1.1	<i>Klientské úvěry podle sektorového hlediska</i>	51
4.1.2	<i>Úvěry domácností podle účelu</i>	52
4.1.3	<i>Klientské úvěry podle doby splatnosti</i>	52
4.2	VÝVOJ ZADLUŽENOSTI ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ OD ROKU 1993 DO ROKU 2012.....	53
4.2.1	<i>Vývoj zadluženosti českých domácností v období 1993 - 2004</i>	53
4.2.2	<i>Vývoj zadluženosti českých domácností od roku 2005 do současnosti</i>	55
4.2.3	<i>Vývoj objemu hypotečních úvěrů</i>	57
4.2.4	<i>Vývoj objemu spotřebních úvěrů</i>	59
4.3	ZADLUŽENOST PODLE KRAJŮ	60
4.3.1	<i>Hypoteční úvěry v krajích</i>	61
5	ANALÝZA ZADLUŽENOSTI ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ A PREDIKCE OBJEMU ÚVĚRŮ DOMÁCNOSTEM.....	63
5.1	VYBRANÉ FAKTORY MAJÍCÍ VLIV NA ZADLUŽENOST DOMÁCNOSTÍ A STANOVENÍ MÍRY ZÁVISLOSTI.....	63
5.1.1	<i>Korelační analýza</i>	63
5.1.2	<i>HDP</i>	64
5.1.3	<i>Inflace</i>	65
5.1.4	<i>Úspory domácností</i>	66
5.1.5	<i>Nezaměstnanost</i>	68
5.1.6	<i>Průměrná hrubá mzda</i>	70
5.2	PREDIKCE OBJEMU ÚVĚRŮ A POČTU NAŘÍZENÝCH EXEKUCÍ.....	71
5.2.1	<i>Regresní analýza</i>	71
5.3	ANALÝZA HYPOTEČNÍCH ÚVĚRŮ DLE KRAJŮ	73
6	KOMPARACE MÍRY ÚSPOR A ZADLUŽENOSTI V ČR A V EU.....	75
6.1	MÍRA ÚSPOR.....	75
6.2	MÍRA ZADLUŽENOSTI DOMÁCNOSTÍ	76
6.2.1	<i>Hypoteční úvěry v rámci států EU</i>	78
6.2.2	<i>Spotřebitelské úvěry v rámci vybraných států EU</i>	79
	ZÁVĚR.....	81
	POUŽITÉ ZDROJE	84
	SEZNAM PŘÍLOH.....	90

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1	Vývoj počtu nařízených exekucí 2002 - 2012	39
Tabulka 2	Počet podaných insolvenčních návrhů	41
Tabulka 3	Vývoj počtu oddlužení.....	45
Tabulka 4	Objem klientských úvěrů domácnostem 1993 - 2004 19 v mil. Kč.....	54
Tabulka 5	Celkové zadlužení domácností 2005 - 2012 podle typu úvěru	55
Tabulka 6	Vývoj hypotečních úvěrů včetně úrokových sazeb.....	58
Tabulka 7	Korelační koeficient - závislost počtu hypotečních úvěrů a úrokové sazby	59
Tabulka 8	Zadluženost obyvatel v jednotlivých krajích	61
Tabulka 9	Počty hypotečních úvěrů v krajích v letech 2005 - 2011.....	61
Tabulka 10	Korelační koeficient - HDP a objem úvěrů domácnostem	65
Tabulka 11	Korelační koeficient - míra inflace a objem úvěrů domácnostem	66
Tabulka 12	Korelační koeficient - vklady a objemy úvěrů domácnostem	68
Tabulka 13	Korelační koeficient - míra nezaměstnanosti a objem úvěrů domácnostem	69
Tabulka 14	Korelační koeficient - průměrná hrubá mzda a objem úvěrů domácnostem	71
Tabulka 15	Výsledky predikce objemu úvěrů domácnostem v mil. Kč	72
Tabulka 16	Výsledky predikce počtu nařízených exekucí.....	73
Tabulka 17	Test homogenity rozptylu	74
Tabulka 18	Kruskal-Wallisův test	74

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1	Hodnoty indexu etického úvěrování pro vybrané nebankovní společnosti	19
Obrázek 2	Vývoj úrokových sazeb vkladů a úvěrů domácností	21
Obrázek 3	Podíl počtu osob se závazkem po splatnosti v registru SOLUS na celkovém počtu obyvatel ve věku 18 let a více v jednotlivých krajích	35
Obrázek 4	Vývoj počtu exekucí od roku 2002 do roku 2012	38
Obrázek 5	Počty podaných insolvenčních návrhů	41
Obrázek 6	Vývoj počtu zahájených insolvenčních řízení v jednotlivých měsících	42
Obrázek 7	Klienti dluhových poraden podle věku	47
Obrázek 8	Klienti dluhových poraden podle příjmu	47
Obrázek 9	Klienti dluhových poraden dle výše jejich závazku	48
Obrázek 10	Dluhy dle instituce	48
Obrázek 11	Klienti dle povahy dluhu	49
Obrázek 12	Ukazatele zadluženosti domácností	50
Obrázek 13	Klientské úvěry podle sektorového hlediska v mil. Kč	51
Obrázek 14	Úvěry domácnostem podle účelu (mld. Kč) a podíl úvěrů v selhání (%)	52
Obrázek 15	Klientské úvěry podle doby splatnosti v roce 2012	52
Obrázek 16	Objem klientských úvěrů domácnostem za období 1993 - 2004	54
Obrázek 17	Úrokové sazby z nově čerpaných úvěrů domácnostmi	55
Obrázek 18	Vývoj celkového zadlužení domácností ČR od roku 2005 do roku 2012	56
Obrázek 19	Meziroční růst úvěrů domácnostem	57
Obrázek 20	Úvěry na bydlení a hypoteční úvěry v mil. Kč	57
Obrázek 21	Spotřební úvěry v mil. Kč	59
Obrázek 22	Meziroční růst spotřebitelských úvěrů v % a úroková sazba v %	60
Obrázek 23	Vývoj HDP v mil. Kč	64
Obrázek 24	Míra inflace v %	65
Obrázek 25	Míra inflace a objem úvěrů domácnostem	66
Obrázek 26	Vklady a úvěry domácností 1993 – 2012	67
Obrázek 27	Míra hrubých úspor v %	68
Obrázek 28	Míra registrované nezaměstnanosti	69
Obrázek 29	Průměrná hrubá mzda 1998 - 2012 v Kč	70
Obrázek 30	Podíly domácností s úvěrem podle příjmových kvintilů v %	71
Obrázek 31	Predikce objemu úvěrů domácnostem	72
Obrázek 32	Predikce počtu nařízených exekucí	73
Obrázek 33	Míra úspor domácností v roce 2011 v %	75

Obrázek 34	Míra hrubé zadluženosti domácností ve vybraných zemích a eurozóně	76
Obrázek 35	Podíl dluhů domácností na HDP v EU v letech 2008 a 2009	77
Obrázek 36	Podíl dluhů domácností na HDP v EU v letech 2010 a 2011	77
Obrázek 37	Hodnota objemu hypotečních úvěrů v zemích Evropy v mil. Eur	78
Obrázek 38	Hypoteční dluh v poměru k HDP v roce 2010 v %	79
Obrázek 39	Podíl spotřebitelských úvěrů domácností na HDP	80
Obrázek 40	Podíl spotřebitelských úvěrů na disponibilním příjmu domácností	80

SEZNAM ZKRATEK

bil.	bilion
ČR	Česká republika
ČNB	Česká národní banka
CRÚ	Centrální registr úvěrů
ČSÚ	Český statistický úřad
DPH	daň z přidané hodnoty
EMU	Evropská měnová unie
EU	Evropská unie
HDP	hrubý domácí produkt
mil.	milion
mld.	miliarda
p.a.	per annum, ročně
RPSN	roční procentní sazba nákladů
Sb.	Sbírka zákonů
s.r.o.	společnost s ručením omezeným
z.s.p.o	Zájmové sdružení právnických osob

ÚVOD

Tato diplomová práce je zaměřena na problematiku zadluženosti domácností v ČR. V současnosti dochází k neustálému růstu sociálního problému jménem zadluženost domácností. Roste i pozornost směřující k tomuto tématu zejména prostřednictvím médií. Ty, dalo by se říci, týden co týden vydávají články nebo elektronické příspěvky na svých stránkách právě o tomto tématu.

Cílem této práce je analyzovat a popsat právě problematiku zadluženosti českých domácností včetně jejího vývoje v České republice. V práci nebude opomenuto ani srovnání ČR s vybranými státy EU.

Domácnosti jsou podstatnými ekonomickými subjekty každé země. Ke splnění jejich snů a cílů je mnohdy využíváno cizích zdrojů, úvěrů. Domácnosti nakupují věci, které v minulosti byly považovány spíše za luxusní a dnes jsou považovány za standard. Tento růst požadavků a stále zvyšující se životní úroveň domácnosti nutí k přijetí nejrůznějších typů úvěrů. Při nadměrné životní úrovni neodpovídající příjmům domácnosti se tyto subjekty mohou dostat do velkých problémů. Některé statistiky i ukazují, že zadluženost obyvatel roste se snižujícím se vzděláním a sociálním postavením. Mnoho občanů nedokáže posoudit schopnost splácet své závazky. S tím víceméně souvisí i finanční gramotnost obyvatel, která je více a více řešena. Některé patřičné předměty již byly zařazeny do osnov základních škol. V některých případech je však zadlužení i nezbytné, např. při koupi vlastního bydlení.

Úvěry se od sebe liší z několika základních hledisek, např. z hlediska splatnosti či účelnosti. Jednotlivé typy úvěrů budou v této práci popsány v kapitole 2. Samotnému popisu jednotlivých úvěrových produktů bude předcházet vymezení základní pojmů směřujících k této problematice.

V třetí části této práce bude pojednáno o následcích neplacení závazků, které může vyvrcholit osobním bankrotem či exekucí.

Čtvrtá část se bude již zabývat samotnou zadlužeností domácností. Právě v této kapitole bude analyzován vývoj rozdělený na dvě etapy od roku 1993 do roku 2004, druhá etapa bude zahrnovat období od roku 2005 do současnosti. Vývoj bude rozdělen na tyto dvě etapy zejména z důvodu změny metodiky měření zadluženosti. Bude provedena predikce zadluženosti na roky 2013 – 2015. Bude také zjištěna závislost objemu poskytovaných úvěrů na HDP, inflaci, míře nezaměstnanosti, úsporách, průměrné mzdě a úrokové míře.

V poslední kapitole bude analyzována zadluženost českých domácností ve srovnání se státy EU.

V České republice zatím neexistuje mnoho odborné literatury, která by stávající fenomén, kdy se české domácnosti dostávají do pozice dlužníka, podrobně zkoumala.

1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY ZADLUŽENOSTI

1.1 Základní pojmy

Úvěrovým trhem se rozumí ta část finančního trhu, na níž jsou sjednávány úvěrové obchody mezi bankami a nebankovním sektorem. Lze sem zařadit i vzájemné úvěrové obchody bank, resp. dalších finančních zprostředkovatelů. Významnou roli zde hrají komerční banky, které poskytují svým klientům různé druhy úvěrů nebo naopak přijímají vklady od klientů. [53]

Úvěr je časově omezené, úplatné zapůjčení peněz k volnému nebo předem smluvně dohodnutému použití. [31]

Zadluženost lze chápat situaci, kdy soukromý subjekt využívá k financování svých aktivit cizí zdroje, tedy dluh. Firmy a domácnosti se dostávají do pozice dlužníka. [55]

Na druhé straně stojí subjekt, od kterého si firma nebo domácnost půjčuje, věřitel. Dluhem se tedy rozumí povinnost jedné osoby plnit pohledávku vůči osobě druhé. [64]

Domácnosti jsou základní ekonomické subjekty, které představují významnou část pro ekonomiku. Domácnosti jednak poskytují firmám výrobní faktor práce a jednak pomáhají k růstu hrubého domácího produktu. Tento subjekt se snaží uspokojovat své potřeby nákupem statků nebo služeb.

Domácnosti čelí širokému spektru produktů, které nabízejí finanční instituce. Nedostatečná informovanost o úskalích úvěru způsobuje mnohdy špatné vyhodnocení situace o schopnosti splácet, čímž se domácnosti dostávají do problémů. Zejména tedy u spotřebních úvěrů, kdy si občané půjčují na vánoční dárky, dovolené apod. Neméně důležitým faktorem zvyšování zadluženosti je hospodářská krize, kdy občané nejsou schopni své závazky plnit a půjčují si. Zakládají si tak nový dluh na splacení toho starého. [40]

Dluh se stal součástí života velké části Čechů, kteří se v současnosti spíše řídí pravidlem „Proč šetřit, když to mohu koupit hned?“, a tak dlouhodobě nespoří a kupují na dluh. To je v rozporu s trendem, který zastává starší generace, kdy lidé nejdříve spořili a poté kupovali. Velký objem úvěrů právě pro domácnosti poukazuje na to, že mnoho lidí nemá za sebe zodpovědnost. [30]

Dlužníkem je fyzická nebo právnická osoba, které vznikla povinnost splnit svou povinnost vůči věřiteli v rámci závazkového právního vztahu. Věřiteli tak vzniká právo na plnění pohledávky od dlužníka.

Předlužení je situace, kdy má dlužník závazek u několika věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Dlužník není schopen splácet své závazky. Předlužení můžeme rozlišovat ve třech stupních. Prvním stupněm je neschopnost splácet komerční půjčky, spotřebitelské úvěry a podobné dluhy, druhým je neschopnost hradit náklady na bydlení. Třetím stupněm je nedostatek prostředků na základní potřeby, jako je jídlo a oblečení. Do finančních problémů se může dostat každý, avšak za typického klienta se podle poraden považuje člověk střední třídy (nejčastěji mladé rodiny), který dosahuje čistého měsíčního příjmu kolem 18 000 Kč. Dále se typicky do situace předlužení dostávají lidé s nízkou finanční gramotností, kteří půjčkami a zejména spotřebními úvěry řeší uspokojování svých potřeb či nepříznivou situaci. Část domácností nedokáže vyhodnotit rizikovost svého zadlužení. Mnoho z nich také nepočítá s tím, že by mohli přijít o práci, onemocnět apod. [41]

Každý občan, který se dostane do dluhové pasti a nezvládá plnit své finanční závazky, má možnost řešit situaci oddlužením. Oddlužení (tzv. osobní bankrot) je způsob řešení úpadku, kdy jsou dlužníkovy dluhy sjednoceny, zajištění věřitelé jsou uspokojeni zcela, nezajištění do jimi schválené výše a zbytek dluhů může být dlužníkovi odpuštěn. [28]

Oddlužení povoluje soud a fyzická osoba se může oddlužit v podstatě dvěma způsoby. Jednou z možností je prodej veškerého majetku, druhou pak žít pět let na životním minimu, poté je osvobozen od zbylých závazků. Oddlužení zastavuje vymáhání a exekuce. Podmínkou pro dlužníka je 5 let čistý trestní rejstřík na činy majetkové povahy, vyžaduje dostatečný příjem nebo majetek v hodnotě alespoň 30 % všech stávajících závazků. [41]

1.2 Hlavní důvody růstu dluhu a rizika s ním spojená

1.2.1 Důvody růstu dluhu

Mezi nejčastější důvody růstu dluhů v sektoru domácností patří nedostatek peněžních prostředků na krytí výdajů domácností. Tento problém lze řešit snahou o získání dalších prostředků, a to v podobě například dalšího zaměstnání, hledání lépe hodnocené pracovní pozice, rozšíření své kvalifikace. V současnosti zde sehrává velkou roli i míra nezaměstnanosti. Dalším důvodem mohou být vysoké nároky na životní úroveň a vysoké náklady, na které si domácnosti půjčují místo toho, aby nepotřebné výdaje omezily, např. na drahé dovolené, elektroniku. Rychlejší růst reálných mezd spojený s relativně nízkými

úrokovými sazbami v posledních letech, znamenaly pro české domácnosti snadnější přístup k rychlejšímu penězům a snazšímu utrácení. Analytička ČSÚ Ing. Drahomíra Dubská, CSc. se dále jako o příčinách rychlého tempa zadlužování domácností zmiňuje o změnách v preferencích domácností, které souvisí i s demografickým vývojem, většími spotřebními možnostmi, změnami přístupu bank k drobným klientům, snadnější přístupností peněz a o silném marketingu finančních zprostředkovatelů. Velkou roli hraje masivní reklama ze strany bank či nebankovních institucí a stále zvyšující se konkurence při stále předhánějících se nabídkách. Lidé tak nabývají dojmu, že mohou mít vše, co chtějí ihned.

Opodstatněnějším důvodem, proč si vzít úvěr, může být dlouhodobá investice. Touha po pořízení vlastního bydlení, tedy dlouhodobá investice do bytu či domu na základě hypotečního úvěru či stavebního spoření.

1.2.2 Rizika spojená se zadlužením

S každým přijatým úvěrem přichází mnoho rizik, jimž musí domácnosti čelit. V případě zadlužování domácností jde zejména o riziko spojené s rostoucími úroky, vývojem ekonomiky a trhem nemovitostí. [4]

Životní úroveň se s přijatým úvěrem zvyšuje, ale na druhou stranu při pozdějším splácení úvěru část peněžních prostředků určená pro spotřebu domácnosti se snižuje. Nemálo domácností není schopno později své závazky plnit. Ať už jejich platební neschopnost přichází ze strany ztráty zaměstnání, nečekané události v rodině, přináší další náklady, a to na vymáhání pohledávek věřitele. V případě, že nejsou schopni dlužníci své závazky plnit, hrozí jim exekuční řízení, případně osobní bankrot.

Domácnosti by si zejména měly dávat pozor na to, od koho si peněžní prostředky půjčují. Jednou z možností jsou i půjčky od známých a rodiny, kde hrozí zejména narušení dobrých vztahů a přátelství, kdy nejsou správně dohodnuty podmínky a každá strana očekává něco jiného. Další možností jsou bankovní a nebankovní instituce. Zejména u nebankovních institucí by měly domácnosti zbystřit svou pozornost a zvážit jejich nabídku. Tyto úvěry jsou poskytovány často těm, kteří již nemohou získat úvěr od bankovní instituce, a tak jsou spojeny i s méně výhodnými podmínkami.

Podle Petra Teplého je bezpečný úvěr takový úvěr, který splňuje tři parametry, a to že bezpečně známe parametry úvěru (RPSN a celkovou zaplacenou částku), známe kvalitu vybraného poskytovatele a chápeme důsledky splacení a nesplacení úvěru, tedy jak úvěr ovlivní rozpočet domácnosti. [29]

Bylo vytvořeno i desatero odpovědného financování, které zahrnuje:

- nepůjčovat si na zbytečnosti, je dobré nejdříve si rozmyslet, zda člověk opravdu potřebuje předmět, na který si chce půjčit;
- nepřeplácat životnost, to je chápáno tak, že by se nemělo stávat to, že si člověk půjčí a bude splácet delší dobu než užívat předmět úvěru, typickým příkladem je třeba dovolená;
- neriskovat bankrot - vždy pečlivě zvážit, jakou splátku jsme schopni plnit s ohledem na svou ekonomickou situaci;
- nedůvěřovat všem, pečlivě zvážit, od koho si půjčit a pečlivě subjekt prověřit;
- nebýt unáhlený, subjekty by neměly brát první nabídku, která je jim poskytnuta, ale porovnat nejprve možné nabídky a podmínky;
- neporovnávat pouze úroky, subjekty by měly brát ohled i na různé poplatky spojené s úvěrem, a porovnávat RPSN a celkovou částku, kterou zaplatí;
- nepodepisovat neznámé, před podepsáním se nejprve seznámit se smlouvou a podmínkami, nepodepisovat čemu nerozumí a případně se poradit s odborníky;
- nemyslet jen na současnost;
- nepůjčovat si na půjčku;
- nevěřit na zázraky, pokud seriózní banka odmítne žádost o úvěr. [15]

Index etického úvěrování

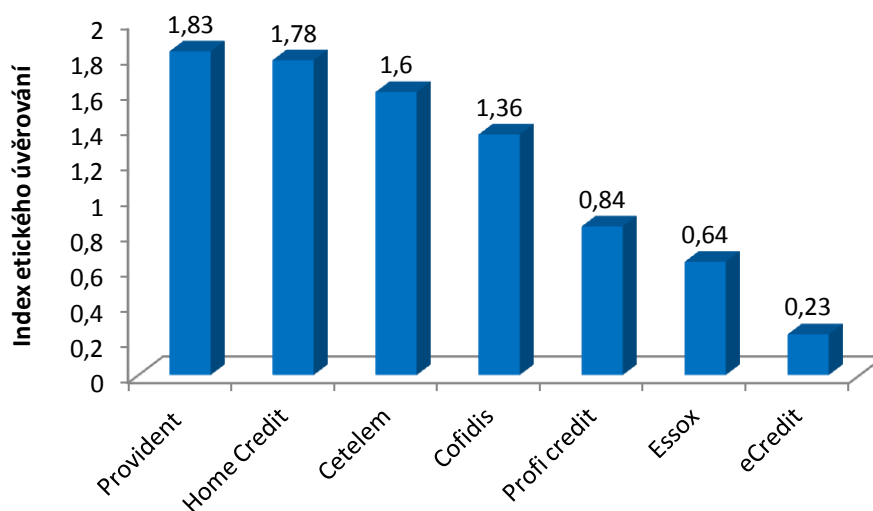
Pro posouzení přístupu nebankovních společností existuje index etického úvěrování. Ten zahrnuje tři základní oblasti v rámci čerpání úvěru. Jednou z oblastí je uzavírání smlouvy, která zohledňuje schopnost potenciálního dlužníka správně posoudit podmínky smlouvy. Druhou oblastí je porušení smlouvy a s tím spojená rizika, zde se zejména jedná o výši úroků, sankcí a mechanismů započítávání plateb. Další a zároveň poslední oblastí, která se do indexu započítává, je řešení sporu a vymáhání. V této oblasti je řešeno, kde jsou spory mezi dlužníkem a věřitelem řešeny (soud, rozhodce), jaké jsou náklady spojené s vymáháním, v kolika soudních sporech jsou pohledávky vymáhány.

Samotný index je sestaven jako aritmetický průměr těchto devíti dílčích kritérií:

- délka smluvních podmínek;

- cena produktu (o kolik spotřebitel přeplatí oproti jistně);
- výše sankcí, které spotřebiteli hrozí při porušení smluvních podmínek;
- využívání úpravy úroků z prodlení nad rámec občanského zákoníku;
- využívání institutu rozhodčí doložky;
- smluvní úprava započítávání příchozích plateb;
- využívání zajišťovacích titulů (směnky, exekutorské zápisy, dohody o srážkách ze mzdy);
- neslučování více žalob vůči jednomu dlužníkovi;
- využívání služeb advokátní kanceláře. [26]

Indexy pro vybrané nebankovní společnosti podle propočtu společnosti Člověk v tísni platné od 11.12.2012 jsou zobrazeny na obrázku níže. Čím vyšší hodnotu index má, tím je společnost etičtější. Je tedy patrné, že v rámci tohoto indexu nejvíce obstála společnost Provident Financial, s.r.o. Nejhůře naopak společnost eCredit, s.r.o.

Obrázek 1 Hodnoty indexu etického úvěrování pro vybrané nebankovní společnosti

Zdroj: [26]

2 ÚVĚROVÉ PRODUKTY

Úvěrové produkty jsou významnou součástí služeb bank a jejich poskytování patří mezi nejdůležitější obchody. Banky poskytují celou řadu různých úvěrů. Existují různé přístupy k jejich členění.

Mezi základní kritéria, která jsou při členění úvěrů významná, patří členění podle příjemce úvěru, podle formy poskytování úvěru, doby splatnosti, účelu použití, měny a způsobu zajištění.

Z hlediska příjemce úvěru se rozlišují tyto subjekty: stát, municipality a veřejnoprávní subjekty; podnikatelské subjekty, které lze dále členit dle právní formy, velikosti a odvětví a fyzické osoby. Tato diplomová práce se bude zabývat zejména fyzickými osobami, domácnostmi.

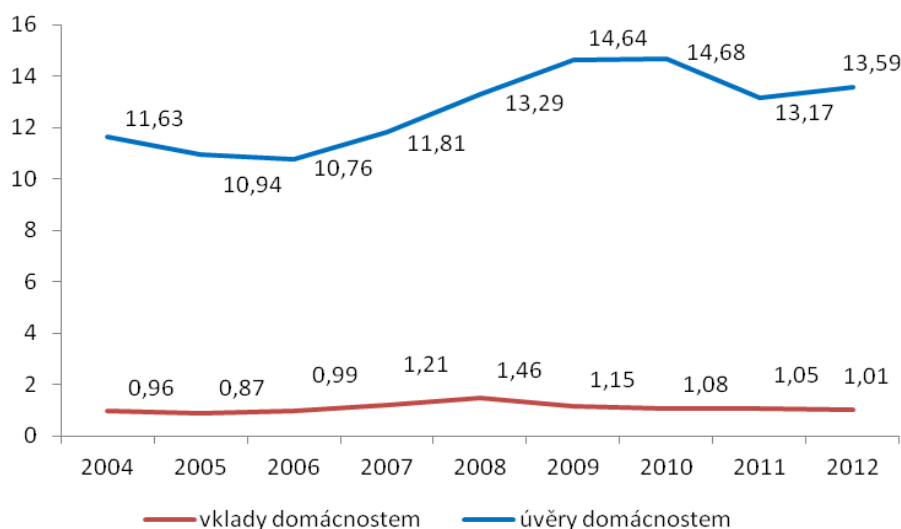
Podle formy poskytování úvěrů rozlišujeme peněžní úvěry, kde banky poskytují přímo likvidní peníze v hotovostní nebo bezhotovostní formě, které se odrážejí v bilanci banky a přímo ovlivňují likviditu banky. Příjemce úvěru má povinnost úvěr splatit spolu s úroky ve stanovené lhůtě ve smlouvě. Protikladem jsou závazkové úvěry a záruky, kdy banka svým dobrým klientům poskytuje záruky, že splní závazek za klienta, pokud tak neučiní sám. Další a specifickou formou je alternativní forma financování, kdy banka umožňuje klientům získat finanční prostředky za určitých specifických podmínek. Mezi nejznámější patří faktoring a forfaiting.

Podle doby splatnosti úvěru rozlišujeme krátkodobé úvěry poskytované maximálně do jednoho roku, střednědobé se splatností od jednoho do pěti let a dlouhodobé se splatností nad pět let.

Úvěry lze také rozlišovat podle účelu použití na účelové a neúčelové. U účelových úvěrů je předem určen účel, k němuž bude úvěr použit. Neúčelové úvěry nemají určen účel použití a klient tak může poskytnuté prostředky použít bez omezení. Dále úvěry mohou být zajištěné nebo nezajištěné. Banky poskytují také úvěry v zahraniční a tuzemské měně. V případě zahraniční měny hovoříme o devizovém úvěru. [18]

Za poskytnutý úvěr si banka účtuje úrok. Úroky z poskytnutých úvěrů jsou pro banku významným zdrojem výnosů. Úroková sazba je tedy u úvěrových produktů pro vypůjčovatele nákladem. Ten se tedy snaží, aby byl tento náklad co nejnižší. To znamená, že čím nižší úroková sazba je, tím více si domácnosti půjčují.

Na následujícím obrázku je znázorněn vývoj nejen úrokové sazby vztahující se k úvěrům, ale i úrokové sazby vztahující se k vkladům domácností u bank na nové obchody. Sazby jsou uvedené v % p.a.

Obrázek 2 Vývoj úrokových sazeb vkladů a úvěrů domácností

Zdroj: vlastní zpracování dle [5]

2.1 Způsoby splacení úvěrů

Způsob splacení úvěrů je sjednán v úvěrové smlouvě. Způsobů je hned několik, mezi základní patří jednorázové splacení v době splatnosti, po uplynutí výpovědní lhůty, průběžné splácení, v pravidelných splátkách nebo v pravidelných anuitách.

- **Jednorázově v době splatnosti**

Úvěr splacený jednorázově v době splatnosti se poskytuje na předem pevně sjednanou dobu splatnosti. Po uplynutí této doby je splacena celková výše úvěru. Úroky jsou spláceny na konci period stanovených v úvěrové smlouvě.

- **Po uplynutí výpovědní lhůty**

Tento úvěr je sjednán na předem neurčitou dobu s výpovědní lhůtou pro vypovězení. Současně je dohodnuta minimální lhůta splatnosti, po kterou nesmí být úvěr vypovězen. Po uplynutí výpovědní lhůty je celková částka úvěru splacena.

- **Průběžné splacení**

Pro takto placené úvěry je typické splácení klientem postupně, nikoliv pravidelně ze svých příjmů. Příkladem může být kontokorentní úvěr, kdy klient čerpá úvěr v případě nedostatku prostředků na svém běžném účtu.

- **V pravidelných splátkách**

V tomto případě je úvěr splácen měsíčními, čtvrtletními, půlročními nebo ročními splátkami. Částka je předem stanovena jako výše ročního úmoru úvěru. Se splátkami se splácí i úroky.

- **V pravidelných anuitách**

Pravidelné splátky, anuity, jsou po celou dobu splácení ve stejné výši, mění se jejich struktura z hlediska podílů úmoru a úroku. Anuita roste s rostoucí úrokovou sazbou a klesá s prodlužující dobou splatnosti, což také vyplývá ze vztahu pro výpočet anuity. [18]

Roční anuitu lze vypočítat podle vztahu:

$$a = (U * i (1 + i)^n) / ((1 + i)^n - 1) \quad (1)$$

kde:

a - roční výše anuity,

U - výše úvěru,

i - roční úroková sazba z úvěru v desetinném čísle,

n - doba splatnosti v letech.

2.2 Peněžní úvěry

Jedná se o úvěry, kdy banka poskytuje ekonomickým subjektům peněžní prostředky, které danému subjektu chybí k financování. Mezi ně patří například kontokorentní úvěr, eskontní, negociační, lombardní, hypoteční, spotřebitelský, revolvingový úvěr.

2.2.1 Kontokorentní úvěr

Kontokorentní úvěr je nejvýznamnější krátkodobý úvěr, který je poskytován přímo k běžnému účtu klienta. Klient se s bankou dohodne o možnosti čerpat prostředky i v případě, že jeho vlastní prostředky na běžném účtu jsou nulové. Maximální výše kontokorentního úvěru je dána úvěrovým rámcem. Úvěrový rámec tedy určuje přípustný debet na běžném účtu klienta. Obvykle je možné i tento rámec krátkodobě překročit za sankční úrok. Nesleduje se účel čerpání úvěru.[12]

Splatnost úvěru je krátkodobá, zpravidla 1 rok. V některých případech je banky se svými dobrými klienty prodlužují, a tím mohou mít i střednědobý i dlouhodobý charakter. Cenou je úrok ze skutečně čerpaného úvěru podle debetního zůstatku, úvěrová provize, která kryje náklady na správu úvěrového rámce. Klientovi je tak umožněno čerpat úvěr kdykoliv. Může mít podobu úrokové přírážky nebo pohotovostní provize. Dále může banka k ceně připočítat provizi za překročení úvěrového rámce, závisující na výši a délce překročení, a také obratovou provizi. Obratová provize pokrývá náklady banky na vedení kontokorentního úvěru. [18]

2.2.2 Eskontní úvěr

Eskontní úvěr je krátkodobý úvěr, kdy je podstatným faktorem existence směnky. Právě tuto směnku banka odkupuje od dlužníka před dobou její splatnosti, za což si sráží úrok neboli diskont za dobu od eskontu do dne splatnosti směnky. Směnka, kterou banka eskontuje, se stává majetkem se všemi právy a povinnostmi. Banka si může směnku ponechat ve svém portfoliu a v době splatnosti předložit hlavnímu směnečnému dlužníkovi, který je povinen směnku proplatit nebo ji může dále reeskontovat. Banky ve většině případů eskontují směnky se zbytkovou splatností do 1 roku. Maximální objem směnečných pohledávek, který je banka ochotna od klienta přijmout, stanovuje eskontní rámec, a to podle bonity klienta. Banky mohou kdykoliv odkup směnky od klienta odmítnout. Cena eskontního úvěru zahrnuje úrok, diskontní sazbu, diskontní provize, poplatky a výlohy. Úrokové sazby eskontu se odvozují od diskontní úrokové sazby předepisované ČNB. Diskontní sazba obchodní banky je závislá na výši úrokové sazby a úvěrovém riziku.

Pro eskontní úvěr tedy platí vztah [18] :

$$\text{Eskontní úvěr} = \text{směnečná částka} \times \left(1 - \frac{\text{zbytková doba splatnosti ve dnech} \times \text{diskontní sazba v \%}}{100 \times \text{počet dnů v roce}}\right). \quad (2)$$

2.2.3 Negociační úvěr

Negociační úvěr je eskontní úvěr v mezinárodním obchodě. Jde o odkup cizích směnek vystavených exportérem bankou, která má příslib zaplacení od banky importéra. [18]

Základem tohoto typu úvěru je pověřovací list, kterým importér pověřuje negociační banku. Vývozce tím snižuje riziko, že zahraniční dovozce nezaplatí v době splatnosti. Riziko na sebe bere negociační banka, která odkoupila směnku před dobou její splatnosti se srážkou diskontu.

2.2.4 Lombardní úvěr

Jde o úvěr zajišťovaný zástavou movité věci nebo práva, který je zpravidla krátkodobý. Jeho maximální objem je limitován tržní cenou zástavy. Banka poskytuje úvěr na 50 - 80 % plné hodnoty zástavy. Pokud cena zástavy klienta klesne, je třeba ji doplnit. Zástava se může týkat cenného papíru, směnky, zboží, pohledávky, drahých kovů apod. Cenou je lombardní úroková sazba, kterou vyhláší ČNB a je součástí její měnové politiky. [12]

Zástavou u lombardního úvěru je zboží, které se do zástavy fyzicky nepředává, ale skladuje se většinou ve veřejném skladišti. Poté majitel zboží i banka drží skladištní list, kdy je dlužník k manipulaci oprávněn pouze po předložení obou částí ve skladišti. Tento úvěr může být poskytnut i na pohledávky dlužníka vůči svým odběratelům, které jsou postoupeny bance v okamžiku, kdy je uzavřena úvěrová smlouva. [52]

České finanční instituce zatím tento úvěrový produkt tolik nenabízí. Lombardní úvěry jsou poskytovány častěji Českou národní bankou komerčním bankám. Ta je úročí aktuální lombardní sazbou a zajišťuje je formou cenných papírů. Lombardní sazba bývá vyšší než diskontní sazba. Tyto úvěry jsou od ČNB poskytovány komerčním bankám, které mají uzavřenou Rámcovou repo smlouvu. [38]

2.2.5 Revolvingový úvěr

Revolvingový úvěr je takový úvěr, kdy klient prostředky, které splatí, může opakovaně čerpat. Tyto úvěry využívají zejména podnikatelské subjekty, které jich využijí v případě potřeby úhrady faktur přijatých, kdy očekávají úhradu faktur vystavených až posléze.

2.2.6 Hypoteční úvěry

Hypoteční úvěry patří k hojně využívaným a oblíbeným úvěrům. Jde o dlouhodobý finanční úvěr, který je definován podle zákona o dluhopisech č. 190/2004 Sb., §28, odstavec 3, takto *„Hypoteční úvěr je úvěr, jehož splacení včetně příslušenství je zajištěno zástavním právem k nemovitosti, i rozestavěné, když pohledávka z úvěru nepřevyšuje dvojnásobek zástavní hodnoty zastavené nemovitosti. Úvěr se považuje za hypoteční úvěr dnem vzniku právních účinků zástavního práva. Pro účely krytí hypotečních zástavních listů lze pohledávku z hypotečního úvěru nebo její část použít teprve dnem, kdy se emitent hypotečních zástavních listů o právních účincích vzniku zástavního práva k nemovitosti dozví.“* [74]

Hypoteční úvěry jsou tedy úzce spojeny s nemovitostmi a s dlouhodobým splácením. Žadatel o hypoteční úvěr nejdříve musí doložit listiny dokládající vlastnictví nemovitosti, poté dochází k provedení odhadu ceny nemovitosti bankou, která si prověří, zda se na nemovitost, která se váže k úvěrové smlouvě, nevztahuje v katastru nemovitosti břemeno.

Zpravidla jsou rozlišovány dva základní druhy hypotečních úvěrů. Ty se od sebe liší podle toho, na co má být úvěr použit. Jde o hypoteční úvěr na výstavbu, opravu nebo pořízení nemovitosti a americkou hypotéku. V případě americké hypotéky jde o úvěr, který je poskytnut bez udání účelu použití, proto je i zpravidla výše úročen. [52]

Hypoteční úvěr tedy zpravidla slouží na financování při koupi nemovitosti, výstavby nové nemovitosti, opravy, modernizace a dostavby stávajících nemovitostí, získání podílu na nemovitosti, např. v případě výplaty dědických podílů či splácení dříve poskytnutého úvěru na investice do nemovitosti. V převážné míře jsou poskytovány z finančních prostředků získaných z hypotečních zástavních listů. Hypoteční zástavní listy vydávají banky se zvláštním povolením, tzv. hypoteční banky. [31]

Hypoteční úvěry jsou obvykle podporovány státem, ať už daňovým osvobozením či úlevami, zvýhodněnými půjčkami od státu, zárukami od státu apod. Pro žadatele v ČR, kteří zahájili čerpání hypotečního úvěru po 31. lednu 2013, bude státní sociální podpora nulová. Snížení podpory na nulovou hodnotu je také již u stávajících příjemců podpory, u kterých po 31. lednu 2013 podle smlouvy o hypotečním úvěru dojde ke změně běžné úrokové sazby banky. [50]

I když jejich objem je vysoký ve srovnání se spotřebitelskými úvěry, jde o úvěry s nízkým rizikem a nižší úrokovou sazbou, a to i díky formě zajištění. Hypoteční úvěr je splácen tzv. anuitní splátkou obsahující jistinu i úrok. Úroková sazba závisí na účelu úvěru, době fixace, na výši zajištění úvěru a na bonitě klienta. [66]

2.2.7 Úvěry ze stavebního spoření

Dalším využívaným úvěrem na financování bydlení je úvěr ze stavebního spoření. Stavební spoření je upraveno v zákoně č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření, v aktuálním znění. Klienti si v případě stavebního spoření nejdříve spoří, tedy nějakou dobu ukládají peníze a následně žádají o poskytnutí úvěru. Stavební spořitelny využívají vklady klientů na poskytování těchto úvěrů. Aby klient získal úvěr, musí splnit určité podmínky. Jednou z podmínek je, aby na stavebním spoření měl daný klient naspořeno určité procento z cílové částky, spořit minimálně 2 roky a splnit tzv. hodnotící číslo (bodové hodnocení). Při splnění podmínek stavební spořitelna vyplácí tzv. cílovou částku, která se

skládá z naspořené hodnoty a úvěru. Úroková sazba je sjednána předem a závisí na aktuální nabídce konkrétní stavební spořitelny a tarifu spoření. Při sjednání stavebního spoření je určena i výše splátek z případného poskytnutí úvěru a určí tak jeho splatnost. Úvěr ze stavebního spoření je možné splatit předčasně bez jakékoliv sankce.

Pro některé klienty by bylo komplikované čekat nějakou dobu, než prostředky na stavebním spoření naspoří. Pro ně je pak možností využít překlenovací úvěr. [66]

2.2.8 Spotřebitelské úvěry

Spotřebitelské úvěry jsou v současnosti velmi rozšířenou formou úvěrů pro fyzické osoby, které tak kryjí spotřební výdaje. Umožňují klientům si v zásadě pořídit cokoli. Pro tyto úvěry je také typická nižší kvalita podkladových informací, které klienti předkládají bankám. A zejména problém poslední doby, finanční negramotnost, kdy klienti nedokážou správně posoudit, zda jsou schopni úvěry splácet. Fyzické osoby jsou také méně schopni posoudit podmínky úvěrové smlouvy na rozdíl od podnikatelských subjektů. Je potřeba, aby existoval informační systém, který bude banku informovat o zadlužení klienta a jeho splácení. Tím dokáže správně rozhodnout o poskytnutí či neposkytnutí úvěru, neboť spotřební sektor má sklon k předlužení. Banka před poskytnutím úvěru ve většině případů vyžaduje po klientovi doložení dokladu o trvalém příjmu, dokladu potvrzující místo trvalého pobytu a někdy i dokumenty vztahující se k zajištění úvěru. Banka někdy může požadovat životní či jiné pojištění. Výše úvěru není tak vysoká, jak tomu bývá u podnikatelských subjektů. [18]

Úroková sazba bývá vysoká, a to z důvodu velkého rizika pro banku. Smlouva, která sjednává spotřebitelský úvěr, musí obsahovat RPSN vyjadřující procentní podíl z dlužné částky, kterou klient zaplatí za rok. [53]

Zákon č. 43/2013 Sb. - Novela zákona o spotřebitelském úvěru zákona č. 145/2010 Sb.

Dne 25.2.2013 byl ve Sbírce zákonů pod č. 43/2013 Sb. vyhlášen zákon, kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Zákon připravený Ministerstvem financí nabývá platnosti a účinnosti dnem vyhlášení, tedy 25.2.2013. [75]

Jejím cílem je posílit postavení spotřebitele a princip odpovědného úvěrování. Dalším důvodem je také nutnost transponovat směrnici 2011/90/EU, která upravuje dodatečné předpoklady pro výpočet roční procentní sazby nákladů (RPSN) spotřebitelského úvěru tak, aby bylo dosaženo větší vypovídací schopnosti a srovnatelnosti daného ukazatele těchto

úvěrů, u nichž nejsou předem známy všechny parametry pro jeho výpočet (kreditní karta, revolvingový či kontokorentní úvěr aj.). Novela zakazuje používání směnek a šeků v souvislosti se spotřebitelskými úvěry. Spotřebitel také má nově možnost odstoupit od smlouvy o zprostředkovávání úvěru do 14 dnů od uzavření bez sankce. Věřitel nově může poskytnout spotřebitelský úvěr jen tehdy, pokud bude po posouzení úvěruschopnosti spotřebitele s odbornou péčí zřejmé, že spotřebitel bude schopen spotřebitelský úvěr splácet. Již není povoleno využívat ke sjednávání spotřebitelských úvěrů předražené telefonní linky začínající číslicí 9. Za porušení tohoto zákona může být uložena pokuta až ve výši 20 mil. Kč orgánem dohledu, kterým je Česká národní banka a Česká obchodní inspekce. Spotřebitel se může svých práv domáhat u finančního arbitra. [43]

2.3 Ostatní úvěry

Pro úplné vymezení druhů úvěrů jsou zmíněny i vybrané úvěry závazkové a speciální finančně úvěrové produkty. Závazkové úvěry a záruky jsou takové produkty banky, kde se banka zavazuje za klienta, že splní svůj závazek. Pokud tak neučiní, banka závazek uhradí. Nejde tedy o poskytnutí peněžních prostředků. Jde zejména o akceptační, avalový, remboursní úvěr a bankovní záruky.

2.3.1 Akceptační úvěr

Tento úvěr je spojen se směnkou a používá se v případě, kdy klient banky není pro svého dodavatele dostatečně důvěryhodný. Banka ručí za zaplacení závazku svého klienta, u kterého před poskytnutím úvěru zjišťuje jeho bonitu. Banka akceptuje směnku s podmínkou, že klient musí prostředky pokrývající závazek uložit před splatností směnky u banky. Banka se tak stává hlavním směnečným dlužníkem a určuje určitý rámec, do kterého je ochotna úvěr poskytnout. Za poskytnutí tohoto typu úvěru si banka účtuje akceptační provizi. Pro věřitele to znamená jistější a včasné zaplacení, neboť je právě garantována bankou, pro klienta vyšší důvěryhodnost. Má zpravidla krátkodobý charakter daný splatností směnky. Klient může takto poskytnutý úvěr využít k zaplacení, kdy později oprávněný majitel směnku předkládá bance k proplacení nebo eskontovat bance před dobou její splatnosti. K tomuto úvěru se vztahuje zákon směnečný a šekový, jenž upravuje náležitosti, práva a závazky akceptu. [18]

2.3.2 Remboursní úvěr

Za remboursní úvěr se považuje akceptační úvěr v mezinárodním obchodě. Jde o akcept směnky vystavené exportérem remboursní bance. Je často spojován s negociačním úvěrem. Rozlišuje se přímý a nepřímý remboursní úvěr. Přímý je charakteristický tím, že remboursní

bankou je přímo banka vývozce, která na základně akreditivu s odloženou splatností vystaveného bankou dovozce akceptuje proti předání akreditivních dokumentů směnku, kterou na ni vystaví vývozce. V případě nepřímého remboursního úvěru je remboursní banka třetí bankou. [18]

2.3.3 Avalový úvěr

Avalový neboli také ručitelský úvěr může mít jak krátkodobý, střednědobý, tak dlouhodobý charakter. Úvěr vzniká na základě smlouvy mezi klientem a bankou, ve které je určen účel ručení, maximální částka či limit, do jehož výše je banka ochotna klientovi poskytnout avala a doba platnosti smlouvy. Cenou za poskytnutí tohoto úvěru je avalová provize, stanovená jako procentní provize z dlužné částky, za kterou se banka zaručuje. Tento úvěr může být ve formě ručení nebo jako směnečný aval. U avalového úvěru ve formě ručení banka vystavuje tzv. „záruční listinu“, v níž se zaručuje za svého klienta. Směnečný aval je ze strany banky poskytován tak, že se zaručuje směnečnou doložkou za některého ze směnečných dlužníků a ručí stejně jako tato osoba. [52]

2.3.4 Bankovní záruky

Obecně lze charakterizovat bankovní záruky jako závazky banky vyplatit peněžitou částku oprávněné osobě (beneficientovi) při splnění podmínek stanovených v záruční listině. Vzniká na základě písemného prohlášení banky. Obvykle je záruka vystavována na základě příkazu klienta banky, který se označuje jako příkazce. Bankovní záruky vznikají na základě mandátní smlouvy. V této smlouvě je stanoveno pověření banky k vystavení bankovní záruky včetně obsahu záruční listiny.

Zpravidla jsou záruky rozlišovány na platební, kde se banka zavazuje za splnění platebního závazku svého klienta, nebo neplatební. U neplatební záruky jde zejména o záruku za nabídku, akontační záruku, kauční záruku. [18]

2.3.5 Faktoring

Mezi další druhy úvěrových produktů patří speciální finančně úvěrové produkty, mezi které patří faktoring, forfaiting a finanční leasing.

Faktoring je speciálním finančně úvěrovým produktem, kde dochází k odkupu drobnějších krátkodobých pohledávek bankou či faktoringovou společností. Tyto pohledávky vznikly dodavateli v důsledku poskytnutí nezajištěného dodavatelského úvěru.

Mezi věřitelem a faktorem dochází k uzavření faktoringové smlouvy před dodávkou zboží. Současně s odesláním zboží věřitel předá odkupující firmě faktury. Nákladem faktoringu je faktoringová provize, která pokrývá náklady související s převzetím úvěrového rizika a se zpracováním faktoringu. V situaci, kdy je faktoring spojen i s předfinancováním, je zde kromě faktoringové provize i úrok. [53]

Výhodou pro dodavatele je zejména to, že přispívá ke zvýšení jeho likvidity a snižuje jeho rizika vyplývající z nezaplacení závazků, změn devizových kurzů nebo změn úrokových měr.[31]

2.3.6 Forfaiting

V případě forfaitingu se jedná o odkup střednědobých nebo dlouhodobých pohledávek forfaitingovou či dceřinou společností obchodní banky bez zpětného postihu původního věřitele.

Po vystavení faktury zašle firma kopii forfaitingové firmě, která zpětně odesílá zálohu, jejíž výše se pohybuje okolo 70 – 90 % hodnoty odkupované pohledávky. Zbytek hodnoty je zaplacen ve chvíli, kdy odběratel fakturu proplatí. [52]

Jedná se o pohledávky, které jsou však zajištěny některým z bankovních instrumentů (bankovní záruka, směnka s bankovním avalem, akreditiv s odloženou splatností). Cenou za poskytnutí forfaitingu je forfaitová sazba, která v sobě zahrnuje rizikovou provizi, odměnu za zprostředkování odkupu, která zahrnuje všechny náklady související s vedením evidence půjčky a splátek, upomínáním a vymáháním pohledávky, a v neposlední řadě vlastní diskont. I u tohoto úvěrového produktu stejně jako u faktoringu přebírá forfaitér všechna rizika. Výhodou je pro prodávajícího také okamžitá úhrada pohledávky. [56]

2.3.7 Finanční leasing

Leasing je obecně pronájem investičního zařízení, předmětů dlouhodobé spotřeby a dalších předmětů, které si propůjčí uživatel za sjednané nájemné na dobu určitou či neurčitou. Pokud jde tedy o finanční leasing, vstupuje mezi výrobce a prodejce leasingová společnost.

Jde o vztah, kdy výrobce dodá nájemci předmět leasingu, leasingová společnost vyplatí kupní cenu výrobcí a převede se prodejem předmět do vlastnictví této leasingové společnosti. Poté leasingová společnost pronajímá tento předmět uživateli, který splácí podle leasingové smlouvy. Ve většině případů dochází na konci platnosti leasingové smlouvy k odkupu

předmětu uživatelem za zůstatkovou cenu. Pokud uživatel již není ochoten odkoupit, předmět je vrácen pronajímateli, tedy leasingové společnosti. [56]

2.4 Subjekty poskytující úvěry a půjčky

Subjekty poskytující úvěry a půjčky domácnostem lze rozdělit na bankovní a nebankovní. Zejména nebankovní subjekty jsou dnešní velkou hrozbou, zejména pro domácnosti, které žijí na dluh a pohybují se na hranici životního minima. Pro tyto domácnosti jsou tak ve většině případů jedinou možností, jak získat peněžní prostředky, a to díky lepšímu přístupu k těmto úvěrům za velmi nevýhodných, v některých případech i „skrytých“ podmínek. Nebankovní subjekty nepodléhají regulaci ČNB a Ministerstvu financí ČR.

2.4.1 Bankovní subjekty poskytující drobné půjčky obyvatelům

Banky jsou instituce, které potřebují ke své činnosti bankovní licenci a podléhají bankovnímu doзору od ČNB. Právě tyto instituce poskytují bankovní úvěry, které jsou jednou z jejich základních služeb. Využívají tak peněžních prostředků, které klienti vkládají na běžné účty svých bank. Tyto úvěry jsou levnější než nebankovní úvěry. Zpravidla poskytují úvěry dlouhodobějšího charakteru a s nižší RPSN. Banky většinou nemají klienty pocházející ze sociálně slabších a vyloučených skupin. Úvěry jsou poskytnuty pouze subjektům, které splní řadu podmínek. Klienti jsou před uzavřením úvěrové smlouvy vystaveny sledování a banky zjišťují informace o jejich příjmu, závazcích a zejména jejich plnění. [47]

S tím souvisí i existence Bankovního registru klientských informací, prostřednictvím kterého si banky vyměňují informace vypovídající o bonitě a důvěryhodnosti jejich klientů. Dalším registrem, který je v této souvislosti bankami využíván, je Nebankovní registr klientských informací (NRKI). Každý, kdo si půjčí peníze od banky, se automaticky dostává do některého z registrů. V nebankovním sektoru je v České republice nejvíce využíván registr SOLUS. [9]

Existuje i řada dalších registrů, o kterých bude zmínka v další kapitole.

2.4.2 Nebankovní subjekty poskytující drobné hotovostní půjčky a úvěry

Nebankovní úvěry slouží zejména klientům sociálně slabším a nemajetným jedincům, kteří nemají dostatečné příjmy na získání úvěru od banky. Bankovní sektor poskytuje úvěry především od 15 000 Kč, a proto se klienti potřebující nižší finanční prostředky obrazejí na nebankovní subjekty. Tyto úvěry jsou zpravidla dražší, čímž instituce pokrývají náklady na

zajištění výběru splátek osobně zástupci věřitele v bydlišti dlužníka a administrativní náklady související s poskytnutím půjčky, kdy jejich krátkodobost právě tyto náklady nesnižuje. Kromě dražšího úvěru dlužník čelí riziku spojeným s ručením za poskytnutou hotovost. Dlužník by se měl zejména zabývat tím, zda v obchodních podmínkách věřitele je obsaženo ustanovení o oprávnění věřitele požadovat zajištění pohledávek v budoucnu, a to zástavním právem nebo formou přímo vykonatelného zápisu sepsaného notářem či soudním exekutorem. Jedná se zejména o rozhodčí doložku, kdy se dlužníková pozice zhoršuje. Zavazuje se tak, že v případě problému ve věci rozhodne předem stanovený rozhodce a hrozí riziko podjatosti.

Tyto subjekty jsou jak na celorepublikové úrovni, jako jsou např. společnosti Provident Financial s.r.o., Cofidis, Essox Finance, Home Credit, Profireal, tak na lokální úrovni. Lokální subjekty nedisponují takovou transparentností jako celorepublikové a představují vyšší riziko pro klienty. [47]

2.4.3 Nebankovní splátkové společnosti poskytující úvěry na zboží

U těchto společností je spotřebitelům umožněno nakoupit zboží bez zaplacení celkové ceny ihned. Klient zaplatí nejdříve akontaci, tedy určitou část ceny a zbývající část ceny se rozdělí do delšího časového období a je spojena s vysokými úroky. Nákup zboží na spotřební úvěr u nebankovní splátkové společnosti s sebou nese riziko zejména až po splacení, kdy jsou klientovi nabídnuty kreditní karty. Ta skýtá méně výhodné podmínky než předchozí úvěr. Úvěry těchto společností odkupují specializované firmy, které vyřizují jejich vymáhání bez regulace. Zajištění úvěru se požaduje ve většině případů u úvěrů nad 30 000 Kč nebo v závislosti na bonitě klienta. [47]

2.4.4 Zastavárny

Půjčení peněz formou zástavy věci je méně výhodné. Nevýhodou je zde podcenění hodnoty zástavy, kdy klient za donesené zboží získává jako protihodnotu finanční prostředky. V dohodnuté lhůtě pak klient věc vykupuje zpět nebo ji nechává stát se majetkem zastavárníka, který jí následně zpeněží. [59]

2.4.5 Soukromí poskytovatelé hotovostních půjček

Od soukromých poskytovatelů si půjčují občané, kteří nezískali úvěr ani od nebankovní instituce. Tito věřitelé si dlužníky neprověřují, nenahlíží do registrů dlužníků a poskytují peněžní prostředky ihned. V dnešní době není problém nalézt na internetu

soukromého poskytovatele půjček. Hrozí zde však riziko nekalých praktik, proto je vždy pro klienta výhodné si poskytovatele půjčky prověřit. [47]

2.4.6 Lichváři

Jedná se o nelegální způsob poskytování peněžních prostředků. V českých zákonech chybí vymezení konkrétní výše úrokové sazby, která by se dala považovat za lichvu. Za lichváře lze považovat toho, kdo nabídne nevýhodný úvěr někomu v jeho tíživé situaci, nezkušenosti nebo rozumové slabosti či rozrušení a na tomto úvěru vydělává nepřiměřeně. Jeho cílem není ani tak splacení úvěru, jako na tomto úvěru profitovat. Tyto úvěry pro dlužníka mnohdy znamenají celoživotní zadlužení. [36]

2.5 Úvěrové registry

Úvěrové registry jsou databáze, prostřednictvím kterých banky mezi sebou vyměňují jak pozitivní, tak negativní informace o objemu úvěrů dlužníků, o platební morálce dlužníků, o tom, zda dlužník své dluhy splácí včas a v plné výši. Tyto informace jsou pro banku přínosné, zejména pokud dlužník nesplácí své dluhy a chce si půjčit u banky jiné. [30]

Jejich hlavní přínos tkví v efektivním řízení úvěrových rizik finančních institucí a ochraně věřitelů před klienty, kteří nejsou schopni splácet. Účastníky úvěrových registrů jsou zejména banky, leasingové společnosti, společnosti splátkového prodeje, poskytovatelé kreditních karet, mobilní operátoři, distributoři energie apod. Ti se nemohou spoléhat pouze na informace, které získají od samotného dlužníka, neboť ty mohou být neúplné a nedostačující.

V posledních letech je v Evropské unii snaha o vytvoření univerzálních registrů napříč všemi odvětvími či segmenty, aby bylo docíleno co nejkompletnějších údajů o dlužníkovi pro kvalitnější možnost zjištění jeho bonity a schopnosti splácet úvěr. Nejvýznamnějším sdružením provozovatelů registrů v Evropě je ACCIS – Association of Consumer Credit Information Suppliers.[67] ACCIS byla založena v roce 1990 v Dublinu a sdružuje 37 společností z 27 zemí Evropy a 5 přidružených neevropských členů. Z ČR je členem Czech Credit Bureau. [2]

České úvěrové registry lze rozdělit na registry:

- bankovní a všeobecné úvěrové registry, mezi bankovní registry patří Centrální registr úvěrů a Bankovní registr klientských informací, mezi všeobecné registry lze

zahrnout např. Nebankovní registr klientských informací a registr FO a registr IČ sdružení SOLUS;

- obligatorní a dobrovolné úvěrové registry, obligatorním registrem je v ČR Centrální registr úvěrů, u ostatních registrů je účast dobrovolná;
- pozitivní a negativní úvěrové registry, pouze negativní data obsahuje registr FO a registr IČ sdružení SOLUS, ostatní úvěrové registry v ČR obsahují jak negativní, tak pozitivní informace o bonitě, důvěryhodnosti a platební morálce klientů;
- soukromé a veřejné úvěrové registry, kromě Centrálního registru úvěrů provozovaného ČNB jsou všechny další registry soukromé. [67]

O některých těchto registrech bude více pojednáno dále.

2.5.1 Centrální registr úvěrů

Centrální registr úvěrů vlastní a provozuje ČNB. Centrální registr úvěrů (CRÚ) je informační systém, který obsahuje informace o úvěrových závazcích fyzických osob podnikatelů a právnických osob. Systém, který umožňuje operativní výměnu těchto informací mezi účastníky CRÚ. V této databázi nejsou zahrnuty spotřebitelské úvěry, hypoteční úvěry fyzických osob, ručitelské závazky klientů, běžné bez povoleného debetu, spořicí a termínové účty. Všechny banky a pobočky zahraničních bank působící na území ČR jsou povinným účastníkem tohoto registru, a další osoby, o kterých tak stanoví zvláštní zákon. ČNB a tyto účastníci mají možnost přístupu k těmto informacím a jsou povinni provádět měsíční aktualizace. Dlužník, o němž jsou v CRÚ vedeny informace, má právo požádat o výpisy z registru. [10]

2.5.2 Bankovního registru klientských informací (BRKI)

Provozovatelem Bankovního registru klientských informací je společnost CBCB - Czech Banking Credit Bureau, a.s., jejíž vlastníkem je pět bank. BRKI plně vyhovuje všem právním normám a předpisům v ČR. Uživatelé Bankovního registru klientských informací mohou být banky včetně zahraniční bank, mající uzavřenou tzv. Smlouvu o zpracování údajů s Czech Banking Credit Bureau, a.s. Databáze obsahuje jak negativní, tak pozitivní informace o jednotlivých klientech. Umožňuje bankám nahlédnout a zjistit současný dluh klienta či historické údaje již splacených úvěrů. Údaje o klientech jsou každý měsíc aktualizovány a jsou uchovány ještě 4 roky po ukončení doby trvání úvěrového vztahu mezi bankou a klientem. [8]

V registru se nachází každá fyzická osoba, která má nebo měla s bankou nebo stavební spořitelnou, která je členem, úvěrovou smlouvu.

2.5.3 Nebankovní registr klientských informací (NRKI)

Nebankovní registr klientských informací má na starosti zájmové sdružení právnických osob LLCB, z.s.p.o., (Leasing & Loan Credit Bureau) založené v roce 2004 za účelem zajištění a zprostředkování vzájemného informování věřitelských subjektů (leasingových a úvěrových společností) o údajích vypovídajících o bonitě, důvěryhodnosti a platební morálce jejich klientů. V současnosti využívá Nebankovní registr klientských informací 27 uživatelů, jako je např. ČSOB Leasing, a.s., GE Money Bank, ŠkoFIN s.r.o., UniCredit Leasing CZ, a.s., CETELEM ČR, a.s., COFIDIS, s.r.o, HOME CREDIT, a.s. Zakladateli LLCB je sedm společností, které působí v oblasti leasingu a splátkového prodeje. Obsahuje údaje jak o fyzických, tak i právnických osobách, a ty i mohou požádat o výpis z NRKI. [44]

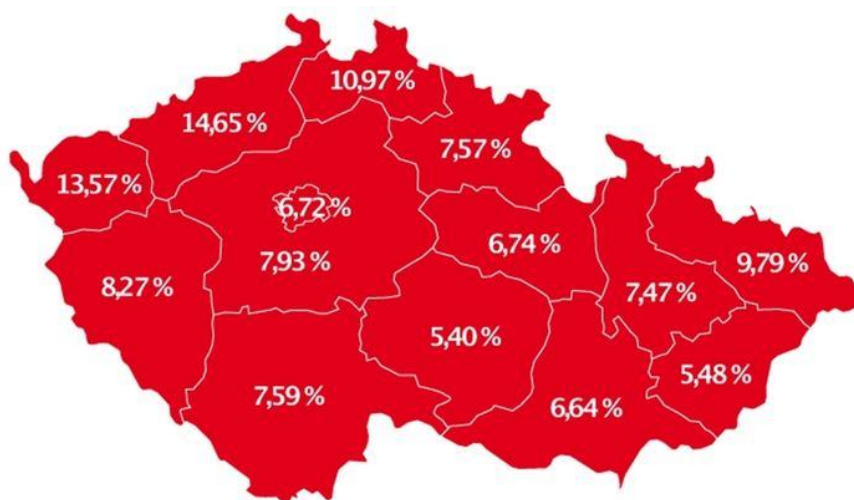
Organizátorem Bankovního i Nebankovního registru klientských informací je společnost CCB - Czech Credit Bureau. Oba registry spolu spolupracují a poskytují si vzájemně informace, což umožňuje rychlejší vyřízení úvěrů.

2.5.4 Registr SOLUS

SOLUS je zájmové sdružení právnických osob působící od roku 1999. Cílem tohoto registru je v rámci tzv. odpovědného úvěrování pomoci zabránit předlužování klientů, růstu počtu dlužníků v prodlení, ale také ke zvyšování vymahatelnosti stávajících dluhů po splatnosti a ke snižování rizika potenciální finanční ztráty věřitelů. Tento cíl vychází i z názvu sdružení, jehož počáteční písmenka vychází z původního názvu Sdružení na ochranu leasingu a úvěrů spotřebitelům. V tomto zájmovém sdružení jsou banky, nebankovní instituce, telekomunikační společnosti, distributoři energií a další společnosti. [24]

Závazky po splatnosti v registru SOLUS mělo ke konci roku 2012 8 % obyvatel ČR. Podíl počtu osob se závazkem po splatnosti na celkovém počtu obyvatel se liší v jednotlivých regionech, a to jak v krajích, tak v rámci okresů. V Ústeckém a Karlovarském kraji, kde není schopno hradit své závazky včas, a to dlouhodobě patnáct lidí ze sta. Za okresy lze zmínit okres Česká Lípa, ve kterém dochází k neplacení svých závazků u 14,62 % obyvatel, v okrese Semily, tedy také v Libereckém kraji, je to jen 6,62 %. Absolutně nejvyšší míru neschopnosti splácet sdružení SOLUS přisoudilo okresu Most, Sokolov, Teplice, které dosahovaly více jak 16 %. Oproti tomu např. okres Žďár nad Sázavou se pyšní hodnotou ukazatele 4,46 %.[76]

Jednotlivé podíly počtu osob se závazkem po splatnosti v registru SOLUS na celkovém počtu obyvatel ve věku nad 18 let v rámci jednotlivých krajů jsou patrné z obrázku 3.

Obrázek 3 Podíl počtu osob se závazkem po splatnosti v registru SOLUS na celkovém počtu obyvatel ve věku 18 let a více v jednotlivých krajích

Zdroj: [76]

Existují i další bankovní registry jako je Centrální registr dlužníků (CEDR) a mnoho dalších. [47]

3 DŮSLEDKY A ZPŮSOBY ŘEŠENÍ NESPLÁCENÍ ÚVĚRŮ A PŮJČEK

Jako důsledek růstu zadluženosti domácností lze uvést negativní vliv na spotřebu domácností, riziko pro finanční sektor, rostoucí ceny nemovitostí, růst úrokových sazeb, ale také pro jednotlivé domácnosti riziko neschopnosti splácet, které se může stát až předmětem soudního či mimosoudního urovnání sporu, exekuce či osobního bankrotu.

3.1 Urovnání sporů prostřednictvím soudů

Soudní řízení je nejčastější formou, jak se může věřitel domoci svých práv při neplnění závazků dlužníkem. Toto řešení sporu vzniká na základě mandátní smlouvy s advokátem. Ten sepisuje a podává žalobu k příslušnému soudu. Žaloba určuje povahu závazku a samotného dlužníka. Na základě této žaloby je na dlužníkovi vymáháno splnění závazků. Soud vydává platební rozkaz určující, která osoba má povinnost zaplatit, komu a co platí. Tento platební rozkaz je vydán pouze v případě, že je v žalobě řádně doložen nárok věřitele. Jestliže podá některý z účastníků řízení proti soudnímu rozhodnutí v odvolací lhůtě odpor nebo se nepodaří doručit platební rozkaz účastníkům řízení, soud nařizuje jednání. Při jednání musí věřitel doložit důkazy stvrzující jeho pohledávku a okolnosti jejího vzniku.

Soud následně vydává rozsudek. Pokud se nikdo z účastníků řízení neodvolá proti tomuto rozsudku, nabývá právní moci. Provedení nuceného výkonu rozhodnutí zajišťuje věřitel prostřednictvím soudního exekutora nebo soudu. Nucený výkon rozhodnutí soudem je mnohem delší, neboť soudní vykonavatelé realizují výkony rozhodnutí postupně a věřitel je povinen platit soudní poplatky. [65]

3.2 Mimosoudní urovnání sporů - rozhodčí řízení

Mnoho poskytovatelů úvěrů a půjček zahrnuje do svých smluv či všeobecných obchodních podmínek tzv. rozhodčí doložku. O jejím použití je často diskutováno a její použití se považuje za problémové. Může být použita na úkor spotřebitele, neboť může být pochybováno o odbornosti a nestrannosti rozhodce, který rozhoduje místo soudu. Právě tato rozhodčí doložka představuje pro smluvní strany, že jejich případný spor nebude řešen u soudu, ale právě v rámci rozhodčího řízení. V rozhodčí doložce jsou obvykle dány konkrétní rozhodci a jejich počet nebo je určen způsob, jakým budou rozhodci a jejich počet zvolen.

Rozhodčí řízení se zahajuje podáním žaloby rozhodčímu soudu nebo rozhodci. Výsledkem rozhodčího řízení je rozhodčí nález, který je pro účastníky sporu závazný. Na základě rozhodčího nálezu může být nařízena exekuce.

Tento způsob řešení sporu je rychlejší a představuje i méně nákladů. Pro spotřebitele kromě možné neodbornosti a nestrannosti, představuje nevýhodu i nemožnost využít řádný opravný prostředek proti vydanému rozhodnutí. Mnoho dlužníků při podpisu smluvní smlouvy nebere zřetel na možná negativa, někteří ani nevědí, co rozhodčí řízení představuje.[65]

3.3 Exekuce

Exekuce je jedno z možných řešení, jak se může věřitel domáhat svých práv, kterých nabyt při poskytnutí úvěru. Exekuci lze provést pouze na základě existence exekučního titulu. Na základě exekučního titulu lze podat návrh na nařízení exekuce k okresnímu soudu podle bydliště nebo sídla dlužníka. Exekučním titulem lze chápat například rozhodnutí soudu nebo rozhodčí nález, jestliže zavazuje k povinnosti, přiznává nebo postihuje majetek, exekutorský zápis nebo notářský zápis se svolením k vykonatelnosti rozhodnutí orgánu státní správy a územní samosprávy, rozhodnutí a výkaz nedoplatků na nemocenském pojištění či na sociálním zabezpečení.

V exekučním titulu je dáno, kdo je věřitelem a kdo je dlužníkem, včetně předmětu, na který se exekuce vztahuje. Každá instituce musí před vydáním exekučního titulu přezkoumat oprávnění k nabytí práv věřitele vůči dlužníkovi. V samotném exekučním řízení již tedy není oprávněnost prověřována. Zde soud rozhoduje o nařízení exekuce do 15 dnů od doručení návrhu od věřitele.

Při nařízení exekuce věřitel skládá zálohu na náklady exekuce (okolo 5 % z vymáhané částky), po úspěšném vyřízení dostává zálohu zpět. Soud jmenuje k provedení exekuce konkrétního soudního exekutora.

Exekuční řízení je vykonáno buď podle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekučního řádu), kdy exekutor zjišťuje majetkovou a finanční situaci dlužníka, podle které stanoví způsob provedení exekuce nebo podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, kde věřitel sám navrhuje způsob provedení exekuce. [65]

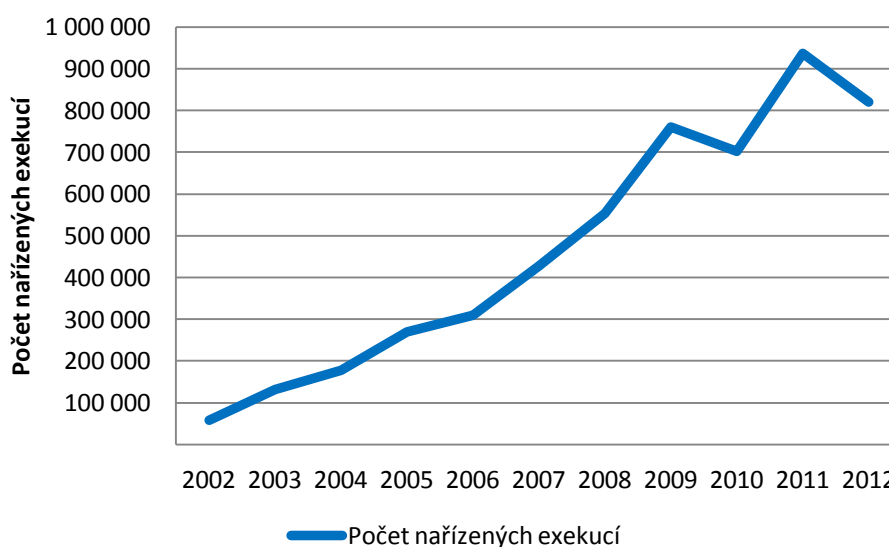
3.3.1 Způsoby provedení exekuce

Používají se tři základní způsoby jak provést exekuci, a to:

- zaplacením peněžité částky, a to srážkami ze mzdy nebo jiných příjmů, přikázáním pohledávky, prodejem nemovitostí, movitých věcí či podniku;

- uložením jiné povinnosti, kterou lze vykonat vyklizením, odebráním věci, rozdělením společné věci, provedením prací a výkonu;
- prodejem zástavy na zajištěnou pohledávku, a to lze učinit prodejem zastavených movitých a nemovitých věcí, prodejem věcí hromadných, prodejem souborů věcí a bytů nebo nebytových prostorů ve vlastnictví podle zvláštního zákona, příkázáním zastavené peněžité pohledávky, postižením zastavených jiných majetkových práv. [65]

Vývoj počtu exekucí již od roku 2002 do roku 2012 lze vidět na obrázku 4.

Obrázek 4 Vývoj počtu exekucí od roku 2002 do roku 2012

Zdroj: vlastní zpracování dle [20]

Z vývoje je patrné, že společně s ochotou českých domácností zadlužit se stoupá i počet těch, kteří musí čelit problémům kvůli nesplácení úvěrů. Rok od roku dochází k růstu počtu nařízených exekucí s výjimkou, kdy došlo k poklesu ze 760 923 nařízených exekucí v roce 2009 na 701 900 o rok později. K dalšímu poklesu došlo v minulém roce. Počet exekucí v roce 2012 oproti předchozímu roku klesl o 13 %, celkově bylo nařízeno 820 420 exekucí, což je patrné i v tabulce 1. V současnosti se vede v ČR kolem 2 milionů nevyřízených exekucí proti 400 tisícům dlužníků. V roce 2012 bylo ukončeno zhruba 352 tisíc exekucí, což bylo o 64 tisíc více než v roce 2011. Podle exekutorské komory je průměrná výše dluhu, kvůli kterému věřitel žaluje dlužníka, zhruba 85 tisíc korun.

Tabulka 1 Vývoj počtu nařízených exekucí 2002 - 2012

Rok	Počet nařízených exekucí
2002	57 954
2003	132 469
2004	177 060
2005	270 480
2006	309 457
2007	427 800
2008	554 128
2009	760 923
2010	701 900
2011	936 219
2012	820 420

Zdroj: vlastní zpracování dle [20]

Pro letošní rok je očekávaný další pokles počtu exekucí a to i z důvodu novely exekučního řádu a občanského soudního řádu. Do exekučního řízení byly zavedeny změny, mezi něž patří např. existence předžalobní výzvy, kdy bude muset být dlužník před zahájením exekuce vyzván k dobrovolnému uhrazení dluhu. Tento krok byl zejména reakcí na to, že rostl počet těch exekucí, kdy dlužníci ani nevěděli, že něco dluží. Nově bude také docházet ke sloučení dluhů, kdy drobné částky se spojí v jeden případ, čímž dlužník ušetří na nákladech na advokáty a exekutory pro každý případ zvlášť. Nyní již je i umožněno obstatit bankovní účet nebo mzdu manžela, manželky v případě, že dluh spadá do společného jmění. Větším starostem také přibude těm, kteří neplatí výživné na děti. Jim je již možné odebrat řidičský průkaz na dobu do zaplacení výživného. Z tohoto opatření jsou vyloučeni řidiči z povolání. Pro ochranu účastníků řízení je zavedena povinnost vykonavatele natáčet zabavování věci, pokud ho o to někdo požádá nebo pokud on sám to uzná za vhodné. Mezi další důležitou změnu patří i možnost prodat družstevní byt v dražbách za skutečnou tržní cenu. A i když nedocházelo v nijak početných případech k odběru domácích mazlíčků, byla tato možnost zakázána. [20]

3.4 Insolvenční řízení

Dne 1. ledna 2008 nabyl účinnosti zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů. Od té doby se na nově zahájená řízení o úpadku aplikuje insolvenční zákon. Jeho smyslem je posílit postavení věřitelů, motivovat dlužníka ke snaze řešit svůj úpadek včas, možnost sankce dlužníka tam, kde je to vhodné, celkové zrychlení a

zefektivnění úpadkového řízení, a v neposlední řadě zajištění větší transparentnosti a předvídatelnosti úpadkového řízení. [28]

Cíl insolvenčního řízení je definován § 1 insolvenčního zákona. Právě z tohoto paragrafu vyplývá, že hlavním cílem je uspořádání majetkových vztahů k osobám, jenž jsou dotčeny dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a co nejvyšší a zásadně poměrné uspokojení věřitelů. [35]

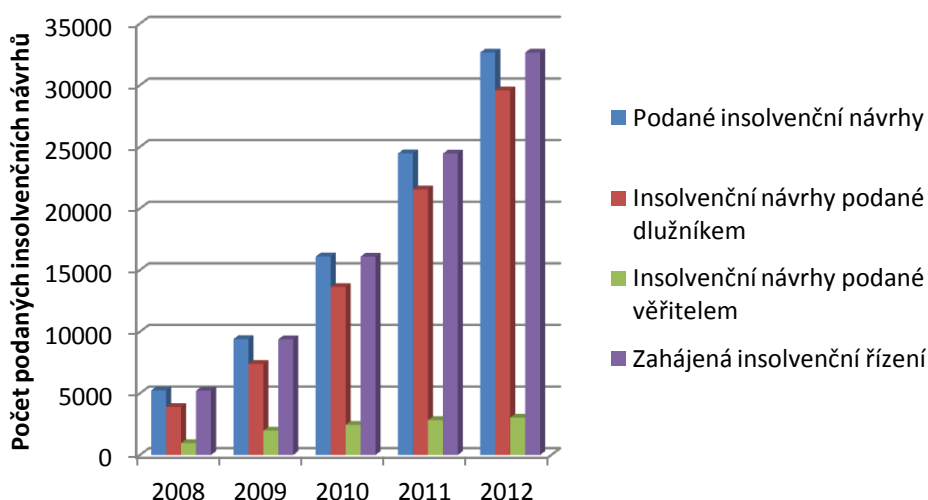
Insolvenční zákon se používá při řešení úpadku fyzických osob a právnických osob. Nevztahuje se na Českou republiku, obce, kraje, všeobecnou zdravotní pojišťovnu, veřejné vysoké školy apod. Problém úpadku a insolvence dlužníka byl před platností tohoto zákona řešen zákonem č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání.

Insolvenční řízení je možné zahájit pouze na návrh a je zahájeno dnem, kdy věcně příslušný soud návrh převezme a oznámí ho vyhláškou, která se zasílá účastníkům a zveřejňuje v insolvenčním rejstříku. Ve chvíli, kdy dojde k zahájení insolvenčního řízení, je dlužník povinen zdržet se nakládání s majetkovou podstatou a majetkem, pokud by mohlo dojít ke změně skladby nebo zmenšení tohoto majetku. [27]

Rozhodnuto o úpadku je v případě, že osvědčením nebo dokazováním insolvenční soud zjistí, že dlužník v úpadku je nebo mu úpadek hrozí.

Obecně se úpadek řeší konkursem, ale lze ho řešit při splnění dalších podmínek i reorganizací či oddlužením. Reorganizace je určena pro podnikatelské subjekty a týká se jejich podniku, pro nepodnikatelské subjekty je možné oddlužení. Existují i zvláštní způsoby řešení úpadku. Mezi ně lze zařadit moratorium. Moratorium zajišťuje ochranu podnikatele, který je v pozici dlužníka a probíhá u něho insolvenční řízení, a to nejdéle po dobu 3 měsíců. Moratorium tedy má dlužníkovi poskytnout lhůtu k překonání úpadku vlastními silami.

Všechna tato řešení mají i svůj cíl. Cílem konkursu je uspokojení věřitelů z výtěžku ze zpeněžení majetkové podstaty. Reorganizace si klade za cíl uspokojení věřitelů z prostředků získaných realizací reorganizačního plánu při zachování provozu podniku dlužníka, které je zajištěno opatřeními k ozdravení hospodaření tohoto podniku. Oddlužení znamená taktéž uspokojení věřitelů prostřednictvím zpeněžení majetku nebo splátkového kalendáře. Pokud dojde u reorganizace a oddlužení k porušení podmínek, dochází k přeměně na konkurs. O oddlužení bude zmínka ještě podrobněji později, a to zejména tedy z důvodu, že se týká nepodnikatelských subjektů. [35]

Obrázek 5 Počty podaných insolvenčních návrhů

Zdroj: vlastní zpracování dle [63]

Počet insolvenčních řízení od platnosti zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů podle statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR každý rok roste, jak je zobrazeno na obrázku 5. Tato data jsou konkretizována v tabulce 2.

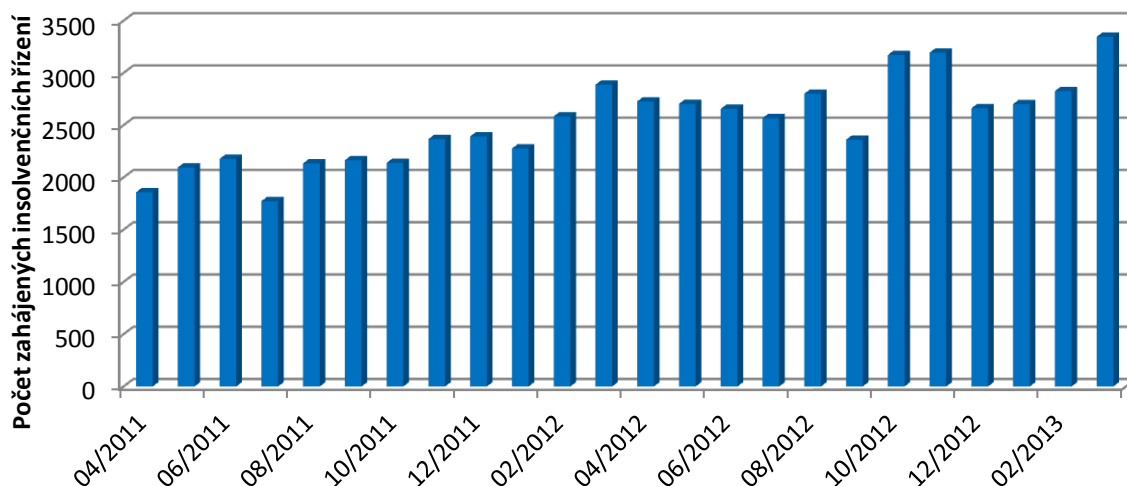
Na rostoucí počet insolvenčních řízení měla vliv nejspíše zejména celosvětová finanční krize a hospodářských pokles, kdy domácnosti začaly snižovat své výdaje za produkty podniků. V roce 2009 došlo k takřka 80% nárůstu všech podaných insolvenčních návrhů oproti předchozímu roku. V roce 2010 dosáhl nárůst 207 %, v roce 2011 již počet insolvenčních návrhů vzrostl o 367 % ve srovnání s rokem 2008. V roce 2012 došlo ještě k vyššímu růstu, a to kolem 520 %. Počet insolvenčních návrhů podaných dlužníkem se pohybuje v průměru kolem 85 % všech podaných návrhů. To je ovlivněno zejména tím, že dochází k výraznému nárůstu dlužnických návrhů na povolení oddlužení.

Tabulka 2 Počet podaných insolvenčních návrhů

Rok	Podané insolvenční návrhy	Insolvenční návrhy podané dlužníkem	Insolvenční návrhy podané věřitelem	Zahájená insolvenční řízení
2008	5236	3889	959	5215
2009	9396	7382	1966	9383
2010	16101	13616	2439	16094
2011	24466	21549	2822	24448
2012	32656	29582	3022	32649

Zdroj: vlastní zpracování dle [63]

Vývoj počtu zahájených insolvenčních řízení v jednotlivých měsících od dubna 2011 do března 2013 je znázorněn na dalším obrázku, z kterého je jasně patrné, že v říjnu a listopadu minulého roku došlo k rekordním počtům zahájených insolvenčních řízení za jeden měsíc, poprvé v historii České republiky tyto hodnoty překročily 3 000. V únoru 2013 bylo podáno celkem 2 812 insolvenčních návrhů. Z toho 480 insolvencí u právnických osob a podnikatelů, 316 u nepodnikajících živnostníků a 2 016 u nepodnikatelů.

Obrázek 6 Vývoj počtu zahájených insolvenčních řízení v jednotlivých měsících

Zdroj: vlastní zpracování dle [46]

V březnu tohoto roku byl rekordní počet z října a listopadu minulého roku opět překročen. Bylo zahájeno 3 346 insolvenčních řízení.

Společnost Creditreform, která sleduje a analyzuje insolvenční rejstřík, pro rok 2013 neočekává poklesy počtu insolvenčních návrhů. A to z důvodu nižší spotřebitelské poptávky dané zvýšením DPH a pesimistickými prognózami ekonomického vývoje pro tento rok. Restriktivní vládní opatření budou mít dopad na počet osobních bankrotů zejména u nízkopříjmových skupin obyvatel. [71]

3.4.1 Úpadek a hrozící úpadek

Jak již bylo řečeno, insolvenčním řízením se řeší úpadek či hrozící úpadek. Tyto dva pojmy jsou definovány v § 3 insolvenčního zákona.

V rámci úpadku se rozlišuje:

- úpadek pro platební neschopnost;

- úpadek pro předlužení.

Úpadek pro platební neschopnost je myšlen stav, kdy dlužník má více věřitelů, peněžité závazky po dobu delší než 30 dnů po lhůtě splatnosti a není schopen tyto závazky splnit. Oproti tomu úpadek pro předlužení se týká právnické osoby nebo fyzické osoby – podnikatele. Dlužník v tomto případě má více věřitelů a hodnota jeho závazků je vyšší než hodnota jeho majetku.

O hrozícím úpadku se hovoří v případě, kdy vznikne situace, při které lze důvodně předpokládat i s přihlédnutím ke všem okolnostem, že dlužník nebude schopen včas a řádně plnit své závazky. [35]

3.4.2 Oddlužení

Oddlužení neboli osobní bankrot je záležitostí, kterou v případě předlužení využije nejvíce domácností. Smyslem oddlužení je, aby byl dlužník stimulován k dobrovolnému plnění jeho povinností splatit své závazky a tím i tedy předcházet, že se dlužník ocitne ve stínové ekonomice, např. že bude pracovat na černo. Je mu také touto možností poskytnuta jakási druhá šance zbavit se svých dluhů, které by ho jinak nejspíše doprovázely celý život. [32]

Návrh na oddlužení může příslušnému soudu podat pouze dlužník. Tento návrh se podává současně s insolvenčním návrhem. Povinností dlužníka je především přiložit k tomuto návrhu seznam majetku a seznam závazků, doklady vypovídající o příjmech dlužníka za poslední 3 roky a očekávané příjmy v následujících 5 letech. V případě, že návrh na zahájení insolvenčního řízení podá věřitel, může dlužník podat návrh na oddlužení nejpozději do třiceti dnů ode dne doručení insolvenčního návrhu podaného věřiteli insolvenčním soudem.

Při splnění všech povinností je oddlužení soudem povoleno. Oddlužení je možné vykonat buď jednorázovým zpeněžením majetku, nebo plněním pomocí splátkového kalendáře. Plnění pomocí splátkového kalendáře se používá pouze za podmínky, kdy má dlužník pravidelný příjem. O způsobu oddlužení rozhoduje schůze věřitelů prostou většinou hlasů počítaných podle výše pohledávky. Zajištění věřitelé nehlasují. Pokud ani jedna z možností nebude zvolena prostou většinou, rozhoduje o způsobu soud. Lze rovněž použít kombinace obou způsobů oddlužení. Při splnění povinností, ať již pomocí splátkového kalendáře nebo jednorázově, a zákonných povinností, může dlužník požádat insolvenční soud o prominutí zbylých nesplacených částí dluhu.

Návrh na oddlužení je zamítnut, jestliže se lze důvodně domnívat, že tím je sledován nepoctivý záměr nebo že hodnota plnění, které by při oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé,

by byla nižší než 30 % jejich pohledávek, v případě pokud by s nižším vyrovnáním nesouhlasili. Zamítnut je také tehdy, kdy bylo již dříve rozhodnuto o osobě, která návrh podala znovu nebo pokud dosavadní výsledky dokládají lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka při plnění povinností v řízení. [60]

Ukončení oddlužení probíhá na základě dvou variant:

- na základě rozhodnutí, kterým insolvenční soud bere na vědomí splnění oddlužení;
- zrušením oddlužení při současném rozhodnutí o způsobu řešení dlužníkovy úpadku dlužníkem. [35]

Jednorázové oddlužení

Jednorázové oddlužení zpeněžením zejména movitých a nemovitých věcí, podniku, souboru věcí a věcí hromadných, různých forem vkladů jako jsou vkladní knížky, listy, akcie, směnky a další cenné papíry, obchodní podíly a dlužníkovy pohledávky. Není zpeněžen majetek, který dlužník potřebuje nutně k uspokojení svých potřeb a potřeb rodiny nebo k plnění pracovních úkolů. Nejdříve jsou vypořádáni zajištění věřitelé.

Splátkový kalendář

Při tomto způsobu oddlužení je dlužník povinen po dobu 5 let měsíčně splácet nezajištěným věřitelům částku ze svých příjmů. Tato částka z příjmu je rozložena mezi nezajištěné věřitele podle poměru jejich pohledávek. Zajištění věřitelé jsou uspokojeni ze zpeněžení majetku, který sloužil jako zajištění jejich pohledávek. [60]

Povinnost vyplácet splátky dle schváleného oddlužení je naprosto na dlužníkovi. To je rozdíl i oproti exekuci, kdy např. srážky ze mzdy provádí dlužníka plátce mzdy, případně exekuční soud. Je tomu tak z důvodu, že se od dlužníka očekává maximální součinnost a co nejzodpovědnější přístup, neboť mu zákon umožňuje možnost oddlužení. V případě, kdy toto není splněno, dochází k řešení úpadku konkursem a probíhající proces oddlužení je zastaven.[32]

Nad činností dlužníka vykonává dohled insolvenční správce, kterému přísluší odměna a náhrada hotových výdajů, čímž je myšleno např. cestovné, poštovné, telekomunikační náklady. [35]

Nejdříve než dlužník zažádá o oddlužení, měl by se zkusit dohodnout se svými věřiteli na novém splátkovém kalendáři, který bude moci dodržovat. Je patrné, že negativní dopady finanční krize, nepříznivá ekonomická situace v ČR, omezený počet pracovních příležitostí, sehrávají svou velkou roli. Ale nejen to, stále více lidí se dozvídá o možnosti soudního oddlužení a tomu odpovídá i vývoj počtu povolených a schválených oddlužení, jak znázorňuje tabulka 3.

Zatímco v roce 2008 bylo schváleno 477 oddlužení, o čtyři roky později již počet vzrostl na 14 705 schválených oddlužení.

Tabulka 3 Vývoj počtu oddlužení

Rok	Povolená oddlužení	Schválená oddlužení		Zrušení schváleného oddlužení
		rozhodnutí o schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty	rozhodnutí o schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře	
2008	646	464	13	8
2009	2 164	1 592	30	30
2010	5 902	4 584	82	56
2011	11 614	9 238	183	109
2012	17 985	414	14 291	211

Zdroj: vlastní zpracování dle [63]

V únoru 2013 podalo návrh na oddlužení celkem 2 223 osob. Z těchto návrhů bylo oddlužení povoleno v 1 545 případech. Oddlužení formou zpeněžení majetku bylo pouze ve 46 případech.

Problém s dluhem může nastat ztrátou zaměstnání, zdravotními problémy, závislostí na sociálních dávkách, rodinnými problémy v podobě rozpadu rodiny a řadou dalších.

3.5 Instituty a instituce zprostředkávající pomoc při zadlužení

3.5.1 Pojištění úvěrů

Pojištění úvěrů pro banku představuje preventivní opatření, které dlužníkům nabízí možnost pojistit se proti neschopnosti splácet. S úvěrovou smlouvou je možné současně uzavřít pojištění pro případ smrti nebo plné invalidity, pojištění pro případ pracovní neschopnosti a u některých bank dokonce i pro případ ztráty zaměstnání.

Pojištění se vztahuje na splátky finančního leasingu, spotřebitelského úvěru, splátkového prodeje, osobní bankovní půjčky, hypotečního úvěru, revolvingových úvěrů spojených s kreditní kartou a úvěrů ze stavebního spoření.

3.5.2 Konsolidace úvěrů

V rámci konsolidace úvěrů je klientům umožněno sloučit více úvěrů od různých společností do jednoho úvěru, který je většinou spojen s nižší úrokovou sazbou. Ve většině případů je tak vyřešena situace pro dlužníky, kteří jsou schopni splácet, ale ne v tak vysoké výši jako je suma úvěrových splátek. Úvěrová splátka se jim tímto sníží a zároveň tedy doba splácení prodlouží.

3.5.3 Dluhové poradenství

Zadluženosti jsou nejvíce ohroženy nízkopříjmové domácnosti, které mají zejména u nebankovních subjektů snadný přístup k úvěrům. Jejich požadavky na spotřebu nemusí odpovídat jejich příjmu.

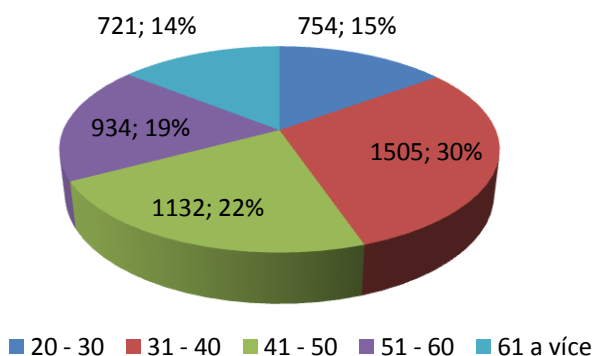
V případě, že se domácnosti dostanou do potíží s dluhy, mohou využít služeb dluhových poraden. Dluhové poradny mají za cíl pomoci dlužníkovi nalézt efektivní možné řešení jeho dluhové situace. Dluhové poradny poskytují osobní konzultace, při kterých se snaží zaznamenat všechny dluhy, příjmy a výdaje daného dlužníka, který o radu požádá. Dluhové poradny usilují o to, aby se samotný dlužník lépe orientoval v dluhové problematice a byl schopný svou situaci řešit. Poté usiluje o vytvoření optimální a reálné strategie pro jednání s věřiteli, kdy s nimi dlužník jedná sám. Tudíž dluhová poradna neslouží pouze k řešení dluhové problematiky, ale zajišťuje také prevenci a zvyšování finanční gramotnosti obyvatel.

Dlužník musí být ochoten spolupracovat s danou poradnou a chtít své závazky řešit. Dluhová poradna by měla být zaměřena na komplexní životní situaci dlužníka a možné dopady řešení na jeho život, neměla by se tedy věnovat jen samotnému finančnímu problému.

Asociace občanských poraden

V ČR existuje pro problematiku dluhového poradenství například Asociace občanských poraden. Ta nyní sdružuje 40 občanských poraden, jejich detašovaná pracoviště a kontaktní místa, která jsou v 66 místech ČR, ročně zodpoví téměř 70 tisíc dotazů. Tato asociace občanských poraden uskutečnila již několik projektů dluhového poradenství. Jeden z nich byl uskutečněn i v roce 2011.

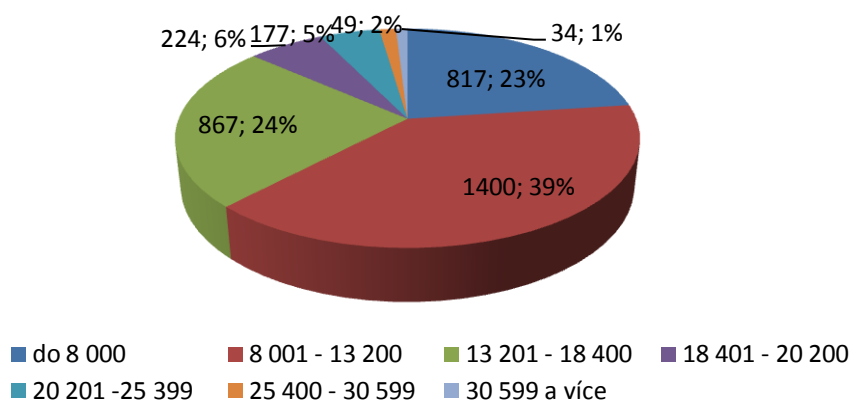
Do projektu se zapojilo 19 poraden, které poskytly data vzešlá z konzultací poradců s klienty. Z této statistiky vyplývá, že o radu požádalo 7 063 osob, z toho 52 % žen a 48 % mužů. Klienti, kteří uvedli svůj věk, vytvořili věkovou strukturu, v níž převažovali zejména klienti ve věku 31 - 40 let. Což je tedy patrné i z následujícího obrázku, další dosti početnou skupinou byli klienti ve věku 41 - 50 let. Nejmenší počet klientů byl u starší generace, která spíše zastává názor - nejdříve našetří, poté kup.

Obrázek 7 Klienti dluhových poraden podle věku

Zdroj: vlastní zpracování dle [61]

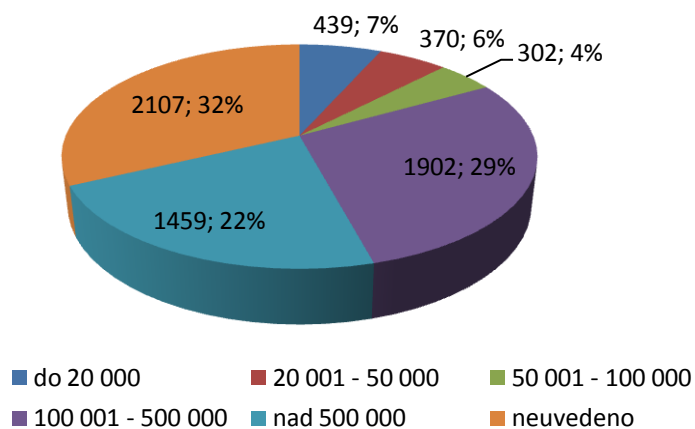
V rámci tohoto projektu byli monitorováni klienti i z pohledu jejich příjmu. Jak lze předpokládat nejvíce z nich bylo z příjmové skupiny 8 001 - 13 200. Klienti s nižšími příjmy si vzhledem ke svému příjmu úvěry nemohou dovolit. Z důvodu, že si uvědomí svoji neschopnost později splácet, ale zejména i proto, že banky těmto subjektům úvěry ve většině případů ani neposkytnou. Struktura klientů dluhových poraden podle příjmu je zobrazena na obrázku 8.

Obrázek 8 Klienti dluhových poraden podle příjmu

Zdroj: vlastní zpracování dle [61]

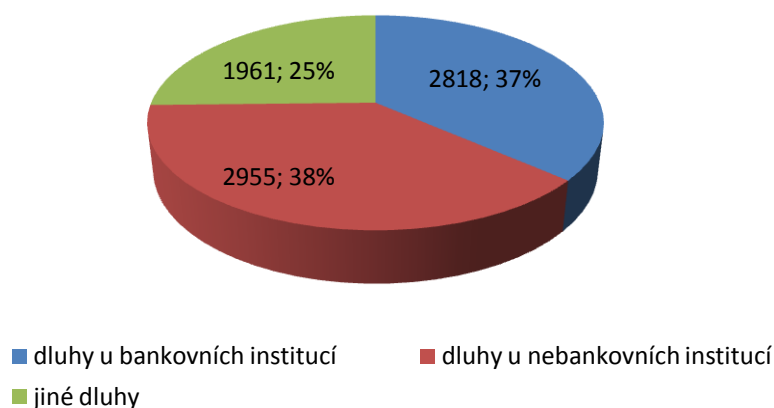
Klienti, kteří využili služeb dluhových poraden zařazených do projektu, měli v nejpočetnějším případě závazky ve výši od 100 000 do 500 000. Velká většina z nich, a to konkrétně 32 %, neuvedly výši svého dluhu, jak je znázorněno na obrázku 9.

Obrázek 9 Klienti dluhových poraden dle výše jejich závazku

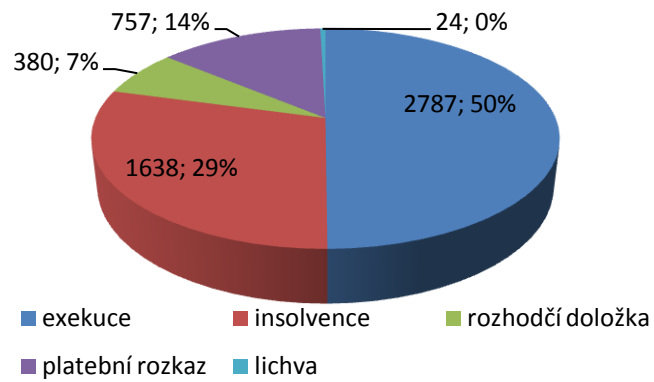
Zdroj: vlastní zpracování dle [61]

Nejčastěji dluhové poradny pomáhaly klientům, kteří si vzali své závazky u nebankovních institucí, avšak rozdíl oproti bankovním institucím nebyl nijak zvlášť rozdílný. Pokud se podíváme na povahu dluhu klienta, zde ve velké míře převažuje exekuce, která byla zjištěna v 50 % všech řešených dluhů poradnou. Druhou nejpočetnější skupinou pak byla insolvence, jak to zachycuje obrázek 11.

Obrázek 10 Dluhy dle instituce

Zdroj: vlastní zpracování dle [61]

Obrázek 11 Klienti dle povahy dluhu

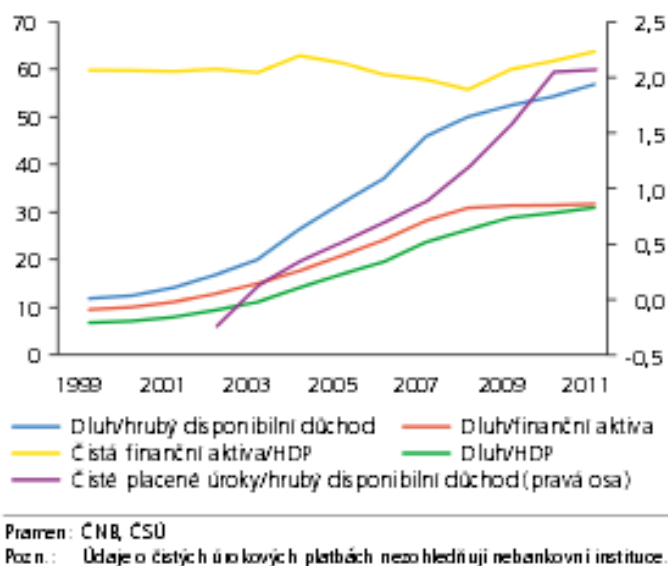
Zdroj: vlastní zpracování dle [61]

Kromě těchto zmíněných řešení je také nutné myslet na vzdělání v oblasti financí, a to již v rámci základních a středních škol.

4 ZADLUŽENOST ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ

Míra zadlužování českých domácností se měří pomocí několika metod. Jednou z metod je možnost porovnávat objem přijatých úvěrů v aktuální výši k finančnímu majetku rodin v aktuální výši. Finančním majetkem jsou myšleny např. bankovní vklady, podílové listy, držené akcie a ohodnocené podíly ve společnostech. Výsledkem této metody je procento objemu finančního majetku. Je sledována schopnost rodiny uhradit jednorázově veškerý aktuální dluh při využití veškerého finančního majetku. Ve druhé metodě je sledován podíl dluhové služby na disponibilním důchodu domácností. To znamená, kolik musí domácnosti ze svého celkového příjmu zaplatit na splacení jistiny i úroků z jejich závazků v podobě úvěrů. Metoda, která zaznamenává podíl objemu dluhu na ročním disponibilním důchodu domácností, je třetí metodou. Porovnává celkový objem přijatých úvěrů s celkovým ročním čistým příjmem domácností. Všechny tři metody se používají a prolínají bez přesné definice. [60]

Tyto a další metody jsou znázorněny na obrázku 12. Zadlužení domácností měřené hodnotou úvěrů přijatých od finančních institucí meziročně vzrostlo o 4,9 %. Podíl domácností, které mají úvěr, činil 38 %, což je v rámci Evropy spíše nízká úroveň.

Obrázek 12 Ukazatele zadluženosti domácností

Zdroj: [77]

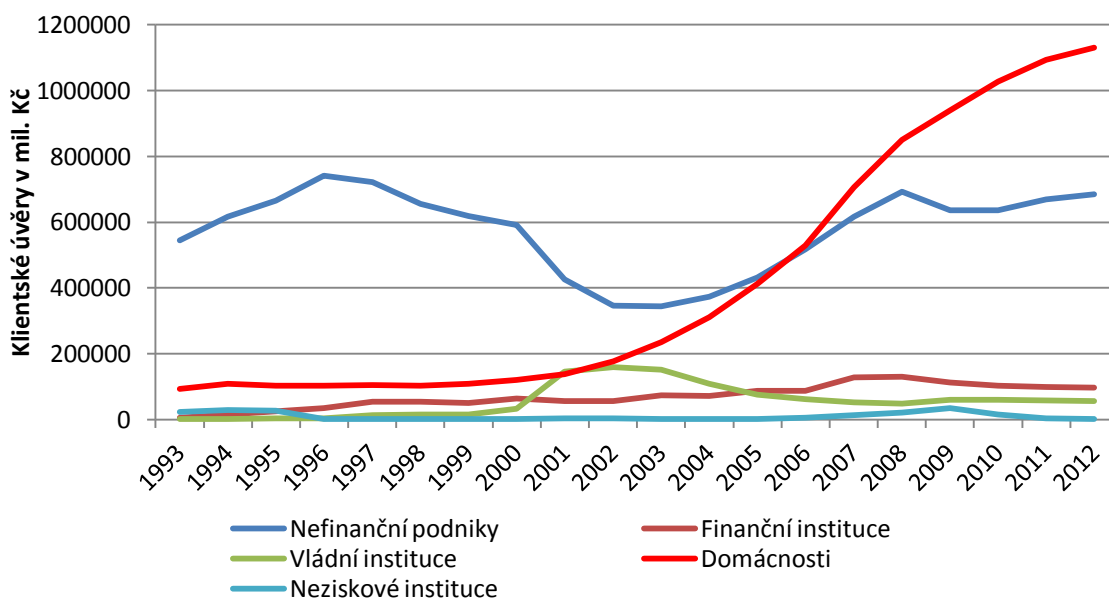
Poměr dluhu domácností k jejich finančním aktivům se téměř nezměnil. K hrubému disponibilnímu důchodu zadluženost vzrostla na 56,8 %, což je vzhledem k dlouhodobému trendu taktéž pomalý růst. V poměru k HDP došlo k nárůstu dluhu méně než vůči hrubému

disponibilnímu důchodu. Důvodem jsou stagující nominální disponibilní důchody domácností v roce 2011, kdy došlo k meziročnímu zvýšení o pouhé 0,03 %, kdy nominální HDP vzrostlo o 0,9 %. [77]

4.1 Objemy úvěrů domácnostem

4.1.1 Klientské úvěry podle sektorového hlediska

Domácnosti představují čím dál tím více převažujícího příjemce klientských úvěrů. Na následujícím obrázku jsou zachyceny objemy úvěrů pro nefinanční podniky, finanční instituce, vládní instituce, domácnosti a neziskové instituce. Tato data vycházejí z databáze časových řad ARAD ČNB.

Obrázek 13 Klientské úvěry podle sektorového hlediska v mil. Kč

Zdroj: vlastní zpracování dle [5]

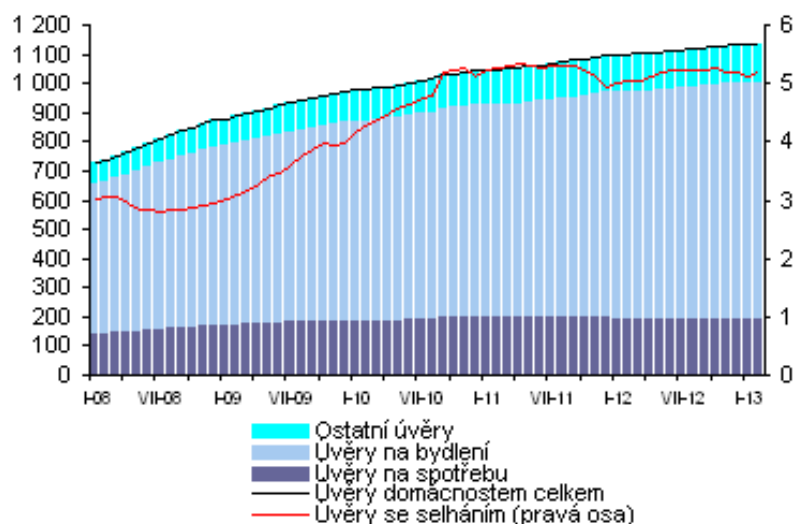
Od roku 1999 objem úvěrů pro domácnosti začal narůstat. Úvěry domácnostem rostou vysokým tempem a od roku 2006 patří domácnosti mezi největší příjemce klientských úvěrů. K povšimnutí je také, že v roce 1993 výrazně převažovaly úvěry nefinančním podnikům, ty začaly od roku 1996 klesat a od roku 2003 se jejich objem opět začal zvyšovat.

K 31.12.2012 již úvěry domácnostem činily 1 130 311,4 mil. Kč.¹ V dubnu letošního roku tento objem vzrostl na částku kolem 1,166 bilionu Kč.

¹ Domácnosti - obyvatelstvo

4.1.2 Úvěry domácností podle účelu

Za poslední tři roky dochází ke zpomalování dynamiky úvěrování domácností. Meziměsíčně se objemy úvěrů snížily o 0,1 %. Podíl úvěrů se selháním dosáhl v únoru 2013 5,2 %, přičemž ve stejném měsíci roku 2008 byla tato hodnota 3 %. Následující obrázek ukazuje objemy úvěrů podle účelu. Největší podíl na objemu úvěrů mají úvěry na bydlení, které tvoří 72 % celkového objemu úvěrů poskytnutých domácnostem. [6]

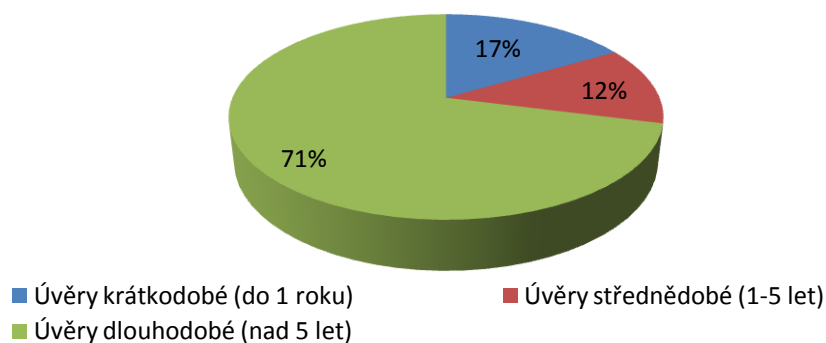

Obrázek 14 Úvěry domácnostem podle účelu (mld. Kč) a podíl úvěrů v selhání (%)

Zdroj: [77]

4.1.3 Klientské úvěry podle doby splatnosti

Ze statistiky ČNB vyplývá, jak lze předpokládat z předešlého údaje o největším podílu úvěrů na bydlení, že z celkového objemu úvěrů v roce 2012 bylo poskytnuto nejvíce dlouhodobých úvěrů se splatností delší než 5 let. Tyto dlouhodobé úvěry činily 71 %, jak zobrazuje obrázek 15.

Obrázek 15 Klientské úvěry podle doby splatnosti v roce 2012

Zdroj: vlastní zpracování dle [5]

4.2 Vývoj zadluženosti českých domácností od roku 1993 do roku 2012

V letech 1945 až 1990 nehrálo zadlužení v českých rodinách žádnou významnou roli. Nedochovalo k žádné výrazné nabídce, tudíž ani poptávce. Pro občany zde byla pouze spořitelna, dnešní Česká spořitelna. Fungovaly zde ještě ostatní funkční banky (Československá obchodní banka a Živnostenská banka). Ty však neprovozovaly retailové služby a působily spíše jako agenti státu a daleko více v zahraničí. Pro banky poskytovala úvěrování Československá státní banka. Podle ČNB měly domácnosti na konci roku 1990 přijaté úvěry v celkové výši 31,75 miliardy korun. Převážná většina z těchto úvěrů byly novomanželské půjčky organizované státem. Hotovostní půjčky byly výjimečné. V roce 1991 došlo k nárůstu objemu úvěrů o dvojnásobek. [59]

Diplomová práce se bude zabývat až vývojem následným, a to od roku 1993 do roku 2012. Toto období bude rozděleno na dvě etapy. Jedna z nich se bude týkat let 1993 - 2004, druhá let následujících od roku 2005.

4.2.1 Vývoj zadluženosti českých domácností v období 1993 - 2004

V devadesátých letech 20. století se lidé spíše řídili pravidlem, že nejdříve si na něco uspořím, poté teprve koupím, v průběhu těchto let v oblasti poskytování úvěrů v sektoru domácností nedocházelo tedy k významným výkyvům. V tomto období docházelo k ekonomickým a sociálním změnám, kdy banky nebyly ochotné půjčovat domácnostem i kvůli nejisté budoucnosti. [11]

Česká ekonomika čelila zásadním změnám: transformaci ekonomiky z centrální na tržní, privatizaci velké části státních organizací, značnému přesunu zahraničního kapitálu a vzniku konzumní společnosti. V tomto období dochází k relativně vysokému nárůstu reálných mezd. I přes tuto skutečnost nedochází ke zvyšování podílu úspor na rostoucích příjmech. Ty naopak klesaly. S růstem mezd rostla i spotřeba domácností. V okamžiku, kdy se tento růst mezd zastavil, domácnosti byly již zvyklé na určitou životní úroveň, tudíž nesnižovaly svoji spotřebu, a tak si začaly více a více půjčovat.

Z následující tabulky, udávající objem klientských úvěrů domácnostem za toto období, je patrné, že dochází k téměř nepřetržitému růstu, vyjma roku 1995 a 1998. Na počátku této etapy dochází jen k mírnému růstu poptávky po vyšším objemu úvěrů. Jako důvod lze spatřovat vysoké úrokové sazby. Ty se však s rostoucím počtem institucí, které jsou ochotny půjčovat peněžní prostředky, pomalu stabilizují na hodnotách, za kterých si bylo čím dál tím

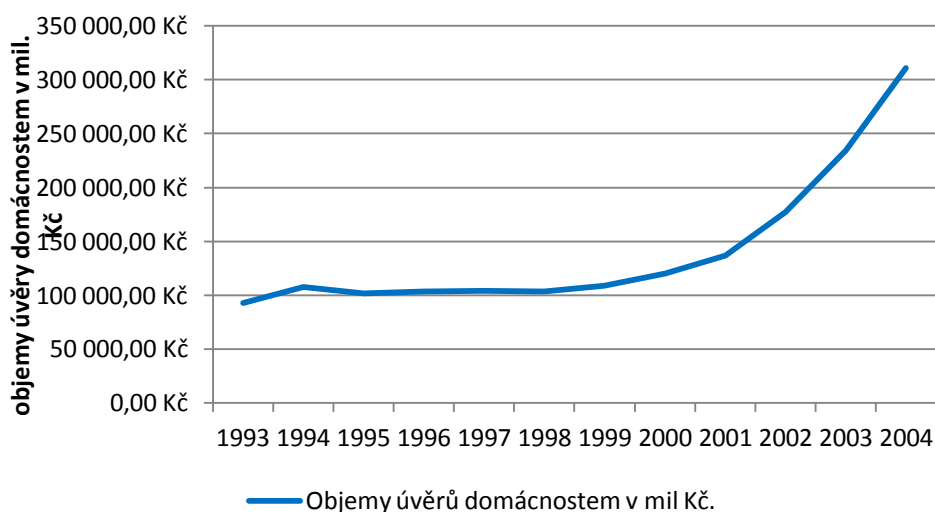
více domácností ochotno půjčovat. A tak tedy od roku 2000 dochází k růstu poskytnutého objemu úvěrů pro domácnosti.

Tabulka 4 Objem klientských úvěrů domácnostem 1993 - 2004 v mil. Kč

Rok	Objemy úvěrů domácnostem v mil. Kč.
1993	92 781,10 Kč
1994	107 836,90 Kč
1995	101 789,40 Kč
1996	103 395,30 Kč
1997	104 369,60 Kč
1998	103 602,90 Kč
1999	108 807,80 Kč
2000	120 209,00 Kč
2001	136 928,90 Kč
2002	177 365,30 Kč
2003	234 301,50 Kč
2004	310 793,80 Kč

Zdroj: vlastní zpracování dle [5]

Zcela jistě se lze domnívat, že příčinou začínajícího rychlejšího tempa růstu objemu poskytnutých úvěrů domácnostem v roce 2000 je právě ustálení úrokových sazeb a jejich současný pokles, neboť úroková sazba je domácnostmi považována za nejpodstatnější parametr pro vytvoření poptávky po úvěrech a následného výběru konkrétního úvěru. Vývoj v tomto období je znázorněn i graficky na obrázku 16.

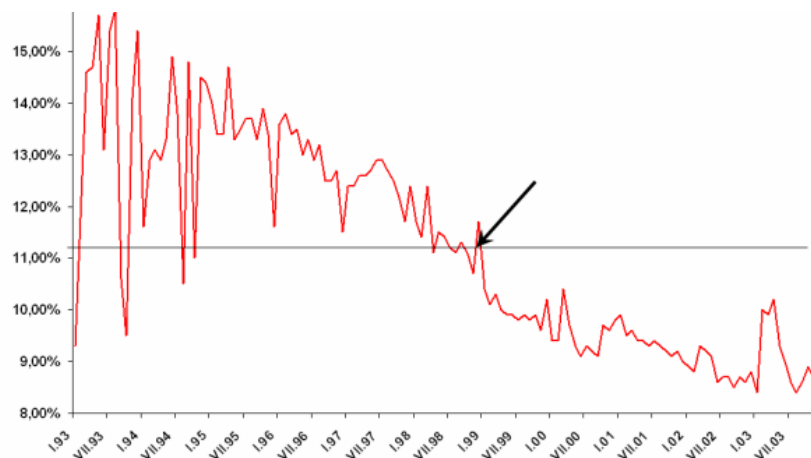

Obrázek 16 Objem klientských úvěrů domácnostem za období 1993 - 2004

Zdroj: vlastní zpracování dle [5]

Jak je patrné z obrázku 17, v roce 1999 úrokové sazby poklesly pod svůj průměr za 15 let a dále se snižovaly. Domácnosti reagovaly na tyto okolnosti zvýšenou poptávkou po nových

úvěrech, a to ve všech segmentech úvěrového trhu. Banky na to reagovaly rozšířením a zkvalitněním nabídky svých služeb. Pokles úrokových sazeb se projevuje až s určitým časovým zpožděním. [3]

Obrázek 17 Úrokové sazby z nově čerpaných úvěrů domácnostmi

Zdroj:[3]

4.2.2 Vývoj zadluženosti českých domácností od roku 2005 do současnosti

Data v roce 2005 ohledně zadluženosti domácností byla zjišťována již jinou metodikou, byly zahrnuty i úvěry od nebankovních institucí.

Úvěry na bydlení po celou dobu tohoto sledovaného období tvořily největší položku v rámci celkového zadlužení domácností. V roce 2005 celkové zadlužení domácností bylo přes 522 000 mil. Kč, v porovnání s tím se tento dluh zvýšil na 1 241 000 mil. Kč. Což znamená nárůst o více než 230 %.

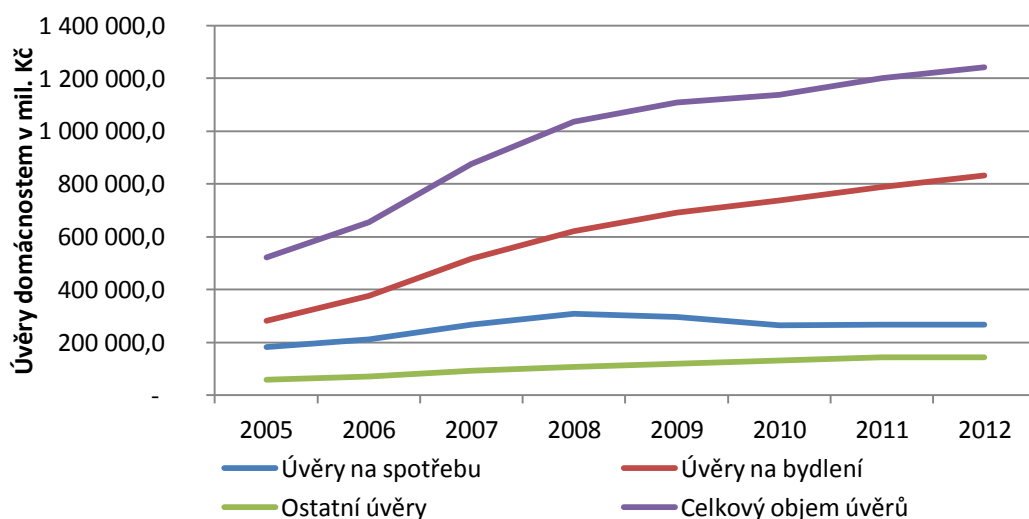
Tabulka 5 Celkové zadlužení domácností 2005 - 2012 podle typu úvěru

Rok	Zadlužení domácností ²			Celkové zadlužení domácností
	Úvěry na spotřebu	Úvěry na bydlení	Ostatní úvěry	
2005	182 036,4	282 662,2	58 149,7	522 848,3
2006	210 367,5	375 077,3	69 991,4	655 436,2
2007	267 204,5	515 881,8	92 245,3	875 331,6
2008	307 528,2	619 938,2	107 031,7	1 034 498,1
2009	297 315,3	691 697,5	119 491,2	1 108 504,0
2010	265 616,6	738 386,2	132 158,3	1 136 161,1
2011	267 763,7	788 062,8	144 430,4	1 200 256,9
2012	266 207,8	831 543,9	143 745,2	1 241 496,9

Zdroj:vlastní zpracování dle [5]

² Domácnosti celkem - data obsahují i domácnosti - živnosti

K nejvyššímu nárůstu dochází po roce 2006. O dva roky později se již tempo snižuje. Právě období po roce 2008 je považováno za rok začínající celosvětové hospodářské recese. Některé firmy se dostávají do existenčních problémů, začínají zastavovat své investice a propouštějí zaměstnance. Lidé by tak měli být směřováni k nižší spotřebě a vyšší opatrnosti v oblasti úvěrů. Ale i přesto zadlužení domácností stoupá. Některé domácnosti v té době měly již sjednané úvěry, které nebyly schopny splácet a začaly je pokrývat novými úvěry. Dalším faktem je, že domácnosti nejsou schopné měnit svou strukturu výdajů, jejich poptávka je v krátkém období spíše neelastická. Banky v dalším období již důkladněji ověřují bonitu klientů.

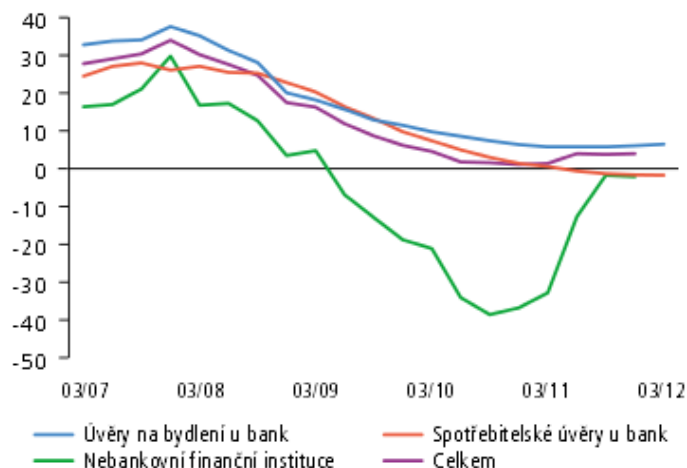

Obrázek 18 Vývoj celkového zadlužení domácností ČR od roku 2005 do roku 2012

Zdroj: vlastní zpracování dle [5]

Na předchozím obrázku je graficky znázorněný vývoj celkového zadlužení domácností ČR od roku 2005 do současnosti, a to i podle účelu úvěru.

Úvěry poskytované domácnostem od nebankovních subjektů klesaly od konce r. 2007 po tři roky. Stagnace úvěrů od nebankovních subjektů může být z hlediska finanční stability hodnocena jako spíše pozitivní trend, neboť právě tyto instituce se zaměřují na méně bonitní klienty směřujících k obtížnému plnění závazků. [77]

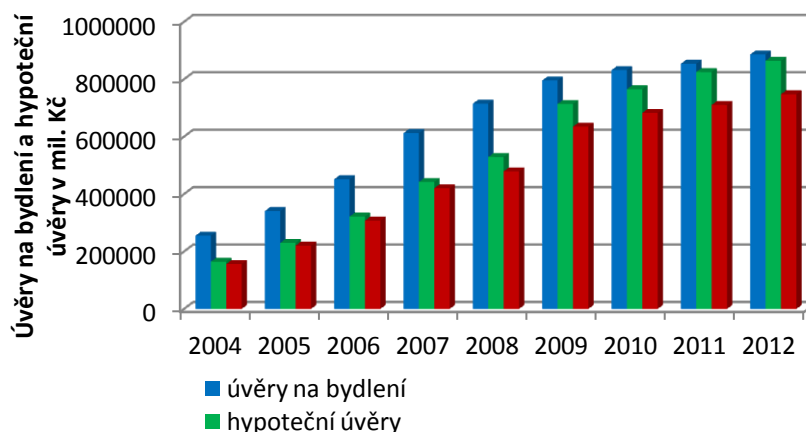
Obrázek 19 Meziroční růst úvěrů domácnostem

Zdroj: [77]

4.2.3 Vývoj objemu hypotečních úvěrů

Hypoteční úvěr je jednou z možností, jak řešit nedostatek finanční prostředků na koupi nemovitosti. Tou druhou jsou úvěry ze stavebního spoření.

Na obrázku 20 jsou uvedeny objemy hypotečních úvěrů na bytové nemovitosti z objemu celkových hypotečních úvěrů a úvěrů na bydlení ke konci roku 2004 - 2012. Z celkového objemu úvěrů na bydlení tvoří hypotéky na bytové nemovitosti téměř 85 %.

Obrázek 20 Úvěry na bydlení a hypoteční úvěry v mil. Kč

Zdroj: vlastní zpracování dle [5]

V únoru letošního roku bylo sjednáno 5 102 hypotečních úvěrů v celkovém objemu 8,637 miliardy Kč. Ve srovnání s minulými roky jsou letošní a loňské únorové objemy a počty hypotečních úvěrů velmi vysoké. Letošní úroková sazba se pohybovala na 3,21 %.

Uvedená úroková míra je vážená průměrná úroková míra, za kterou byly v kalendářním měsíci únor poskytovány nové hypoteční úvěry pro fyzické osoby. Objemy poskytnutých úvěrů slouží jako váhy pro výpočet. Vstupní data poskytují společnosti Fincentrum Media, s.r.o., jednotlivé banky, a to Česká spořitelna, Československá obchodní banka, GE Money Bank, Hypoteční banka, Komerční banka, Raiffeisenbank, UniCredit Bank, Volksbank CZ a Wüstenrot hypoteční banka. [23]

Již jen z údajů v následující tabulce je patrná závislost počtu a objemu hypotečních úvěrů na úrokové sazbě. Za sledované období byla úroková sazba nejvyšší v roce 2009.

Tabulka 6 Vývoj hypotečních úvěrů včetně úrokových sazeb

Únor/rok	Počet hypotečních úvěrů	Objem hypotečních úvěrů (v mld. Kč)	Úroková sazba
2007	4813	7,885	4,27%
2008	4686	8,397	5,55%
2009	3204	5,570	5,75%
2010	2852	4,601	5,37%
2011	4208	7,098	4,26%
2012	5420	8,888	3,61%
2013	5 102	8,637	3,21%

Zdroj: vlastní zpracování dle [22]

Závislost lze potvrdit zároveň i pomocí Pearsonova korelačního koeficientu. Pearsonův korelační koeficient lze použít za předpokladu normálního rozdělení pravděpodobnosti a značí se r . Lze ho jednoduše vyjádřit pomocí tohoto vztahu:

$$r = \frac{s_{xy}}{s_x s_y}, \quad (3)$$

kde s_x je směrodatná odchylka proměnné X , s_y směrodatná odchylka proměnné Y a s_{xy} je takzvaná kovariance proměnných X a Y , kdy $s_{xy} = \frac{1}{n-1} \sum (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})$. [33]

Pearsonův korelační koeficient nabývá hodnot $\langle -1; 1 \rangle$ a míra závislosti podle absolutní hodnoty Pearsonova korelačního koeficientu je interpretována pomocí intervalů, do kterých jsou výsledné hodnoty koeficientu rozděleny.

Intervaly jsou rozděleny takto:

- 0,1 – 0,3 korelace slabá;
- 0,4 – 0,6 korelace střední;

- 0,7 – 0,8 korelace silná;
- nad 0,9 korelace velmi silná. [25]

Zde obě veličiny splňují předpoklad normality rozdělení pravděpodobnosti, je tedy možné tento korelační koeficient použít.

Výsledný Pearsonův korelační koeficient je uveden v tabulce 7 a má hodnotu - 0,755. Značí tak negativní korelační vztah. Tedy čím je úroková sazba vyšší, tím menší je zájem o hypoteční úvěry.

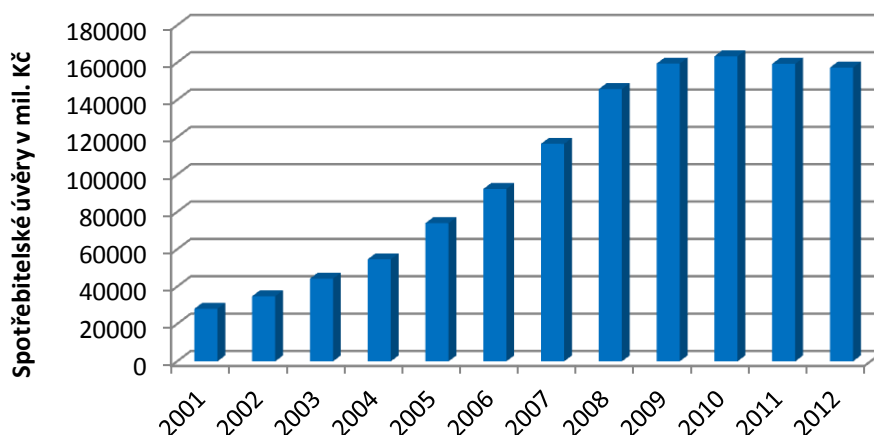
Tabulka 7 Korelační koeficient - závislost počtu hypotečních úvěrů a úrokové sazby

	Počet hypotečních úvěrů	Úroková sazba
Počet hypotečních úvěrů	1	-0,7555
Úroková sazba	-0,7555	1,0

Zdroj: vlastní výpočet dle [22]

4.2.4 Vývoj objemu spotřebních úvěrů

Spotřební úvěry, které jsou poskytované zejména v menších hodnotách, zaznamenaly největší objem v roce 2010, kdy dosahovaly výše 163 383 mil. Kč. V dalším roce došlo poprvé k mírnému poklesu, který pokračoval i v roce následujícím, jak ukazuje obrázek 21.

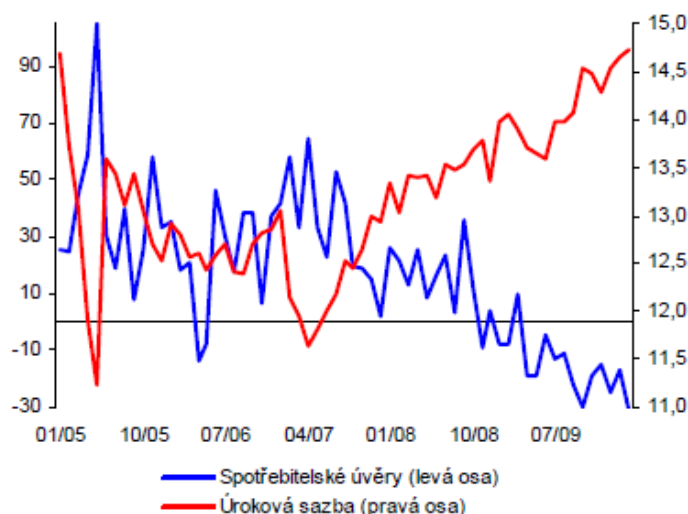

Obrázek 21 Spotřební úvěry v mil. Kč

Zdroj: vlastní zpracování dle [5]

Lidé si zvykli žít na dluh. Ovlivňujícími faktory jsou také nízká úroveň úrokových sazeb a trvale rostoucí objem finančních prostředků, které jsou banky ochotny půjčit svým potenciálním klientům. Na dalším obrázku můžeme vidět vztah meziročního růstu objemu

úvěrů v % a úrokové sazby v % od roku 2005 do roku 2009. I zde je znatelné, že úroková sazba samozřejmě ovlivňuje výši úvěrů.

Obrázek 22 Meziroční růst spotřebitelských úvěrů v % a úroková sazba v %

Zdroj: [57]

4.3 Zadluženost podle krajů

Počet dlužníků v jednotlivých krajích není vždy ovlivněn nezaměstnaností. Svoji roli sehrává i výkon ekonomiky daného kraje. Počet dlužníků je znázorněn v následující tabulce, ze které vyplývá, že největší procento dlužníků se nachází ve Středočeském kraji, kde stojí k povšimnutí i míra nezaměstnanosti, která není tak vysoká. V Moravskoslezském a Ústeckém kraji je přímá úměra mezi % dlužníků a mírou nezaměstnanosti, což je dáno vyšší koncentrací sociálně vyloučených skupin obyvatel, kteří nemají kvalifikaci a nedokážou se uplatnit na trhu práce. Z výzkumů v předešlých letech vévodil % dlužníků právě Moravskoslezský kraj. [48]

Naopak nejmenší procento dlužníků je na Vysočině a Karlovarském kraji. Pro kraje, kde jsou průměrné příjmy nižší, platí, že domácnosti jsou při nakládání s penězi opatrnější, tudíž je v těchto krajích méně dlužníků. Údaje vyplývají z průzkumu z ledna 2013 společnosti M.B.A Finance. [69]

Tabulka 8 Zadluženost obyvatel v jednotlivých krajích

Kraj	Počet obyvatel	% dlužníků	% nezaměstnanosti	Průměrná mzda v Kč
Vysočina	514 805	3,9	10,2	22 307
Karlovarský	307 380	3,9	10,8	21 274
Zlínský	590 527	4,2	10,4	22 173
Pardubický	516 777	4,9	9,2	22 058
Liberecký	439 458	4,9	10,3	22 789
Královéhradecký	554 370	5,2	8,6	22 827
Olomoucký	641 555	5,4	11,9	22 487
Plzeňský	571 831	5,8	7,3	23 846
Jihočeský	637 723	6,4	8,4	22 337
Praha	1 251 072	9,6	4,5	32 621
Jihomoravský	1 152 819	10	10,4	24 181
Ústecký	835 814	11,1	14	22 785
Moravskoslezský	1 244 837	11,4	12,3	23 577
Středočeský	1 256 850	13,2	7,5	24 749

Zdroj: [14] a [69]

4.3.1 Hypoteční úvěry v krajích

V tabulce 9 můžeme vidět vývoj počtu hypotečních úvěrů od roku 2005 do roku 2011, které byly poskytnuty domácnostem v jednotlivých krajích.

Tabulka 9 Počty hypotečních úvěrů v krajích v letech 2005 - 2011

Kraj	Počet hypotečních úvěrů v ks za jednotlivé roky						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Praha	15 090	19 329	23 769	16 596	11 723	13 443	18 223
Středočeský	3 556	4 229	5 086	3 923	2 467	2 749	4 616
Jihočeský	3 111	4 076	4 967	4 451	2 653	3 143	3 990
Plzeňský	3 155	4 261	4 926	3 731	2 331	2 598	3 824
Karlovarský	1 506	1 925	2 665	2 188	1 329	1 355	1 677
Ústecký	2 240	3 014	3 800	3 208	2 188	2 365	3 112
Liberecký	1 917	2 513	3 033	2 565	1 694	2 016	2 794
Královéhradecký	3 500	4 216	5 244	4 054	2 843	3 241	4 404
Pardubický	2 443	3 615	4 499	3 676	2 538	2 814	3 825
Vysočina	1 635	2 326	2 878	2 147	1 326	1 536	2 458
Jihomoravský	4 898	6 778	8 496	6 261	4 652	5 423	7 745
Zlínský	2 109	2 791	3 368	2 694	1 862	2 155	3 099
Olomoucký	2 353	3 435	4 360	3 509	2 412	2 823	4 099
Moravskoslezský	3 513	4 836	6 253	5 494	3 640	4 461	6 270

Zdroj: vlastní zpracování dle [70]

Samozřejmě nejvyššího počtu hypotečních úvěrů v každém roce dosahují občané z Prahy, to je jistě zapříčiněno vyšším počtem obyvatel. Svoji roli zde sehrává průměrná měsíční mzda. Tato data budou použita pro následnou analýzu počtu hypotečních úvěrů v jednotlivých krajích v další kapitole.

5 ANALÝZA ZADLUŽENOSTI ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ A PREDIKCE OBJEMU ÚVĚŘŮ DOMÁCNOSTEM

V této kapitole bude využita korelační i regresní analýza a ANOVA.

5.1 Vybrané faktory mající vliv na zadluženost domácností a stanovení míry závislosti

Míra zadlužení českých domácností také vypovídá o úrovni jejich úspor. Příjmy domácností jsou ovlivňovány rostoucí nezaměstnaností. Dalším faktorem mající vliv na zadluženost domácností je i růst průměrné hrubé mzdy v posledních letech. Domácnosti si tak zvykly na vyšší životní úroveň, kterou nedokážou snížit zpět. Růst dluhu vede tedy k růstu spotřeby a růst spotřeby ovlivňuje HDP, zvyšuje příjmy státu, podporuje i jeho výdaje atd.

V této části bude analyzována míra závislosti celkového objemu úvěrů domácnostem a vybraných faktorů, které jsou považovány za ty, které mají vliv na hodnotu tohoto objemu.

Ke všem statistickým výpočtům byl použit MS Office Excel a softwarový produkt společnosti StatSoft Statistica. Zvolena byla hladina významnosti 0,05.

5.1.1 Korelační analýza

Sílu lineární závislosti mezi dvěma danými proměnnými lze určit pomocí korelačního koeficientu. Pearsonův korelační koeficient lze použít za předpokladu normálního rozdělení pravděpodobnosti. V případě, že není splněn předpoklad normality rozdělení pravděpodobnosti základního souboru, lze využít Spearmanův korelační koeficient pro hodnocení těsnosti vztahu náhodných veličin. Korelační závislost může být těsná, volná, nebo mohou být sledované proměnné na sobě zcela nezávislé.

Pro výpočet v následující části bude využíván právě Spearmanův korelační koeficient, neboť dané veličiny nemají splněn předpoklad normality rozdělení pravděpodobnosti. Je testována nulová hypotéza, že veličiny jsou nekorelované (korelační koeficient je roven 0) proti hypotéze, kdy jsou veličiny považovány za korelované.

Je dán vztahem:

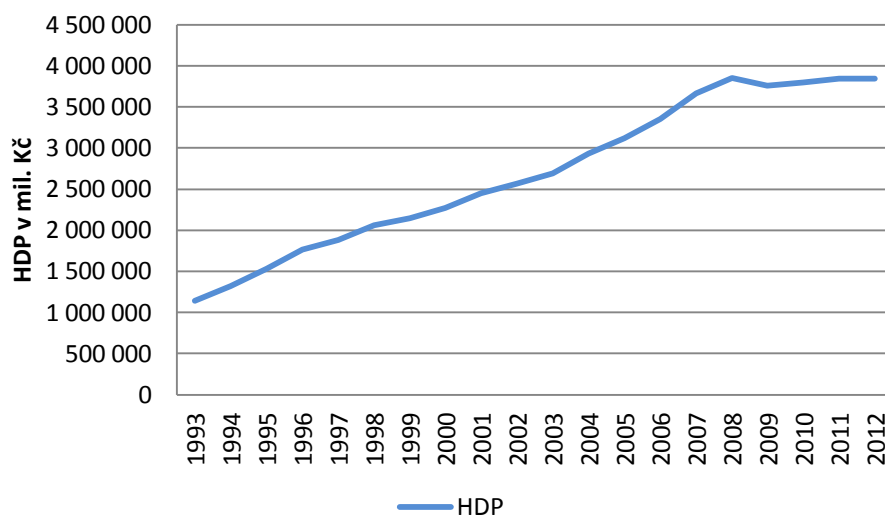
$$r = 1 - \frac{6 \sum (Rx_i - Ry_i)^2}{n(n^2 - 1)}, \quad (4)$$

kde Rx_i a Ry_i jsou pořadí hodnot x_i a y_i , a n je počet proměnných.[33]

Spearmanův korelační koeficient nabývá hodnot z intervalu $\langle -1, 1 \rangle$. Při hodnotě -1 je zcela nepřímá závislost, při výsledné hodnotě rovné 1 je dokázána zcela přímá závislost. Absolutní hodnota tohoto korelačního koeficientu určuje sílu lineární závislosti. Tuto závislost považujeme za silnější, čím více se absolutní hodnota blíží 1 .

5.1.2 HDP

Hrubý domácí produkt je makroekonomický ukazatel, který vyjadřuje peněžním vyjádřením celkovou hodnotu statků a služeb nově vytvořených v daném období určitého území, používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky. [14] Vývoj HDP ČR v běžných cenách od roku 1993 je zobrazen na obrázku 23.

Obrázek 23 Vývoj HDP v ČR v mil. Kč

Zdroj: vlastní zpracování dle [14]

Poskytnuté peněžní prostředky umožňují vyšší spotřebu domácností. A samozřejmě spotřeba domácností zvyšuje HDP. Vyšší HDP signalizuje růst příjmů a zvyšující se životní úroveň. S rostoucím příjmem roste tudíž i poptávka po lepší životní úrovni, lidé mají zájem o koupi vlastního nebo lepšího bydlení, elektrospotřebičů a dalšího zboží či služeb. Lidé jsou více ochotni si půjčovat, neboť očekávají růst svých příjmů. A naopak, pokud dochází k propadu HDP, banky jsou méně ochotné úvěry poskytovat a i domácnosti nejsou k přijetí úvěru nakloněni.

Následující tabulka ukazuje korelační koeficient HDP a objemu úvěrů poskytnutých domácnostem. Ten ukazuje velmi těsnou závislost těchto veličin.

Tabulka 10 Korelační koeficient - HDP a objem úvěrů domácnostem

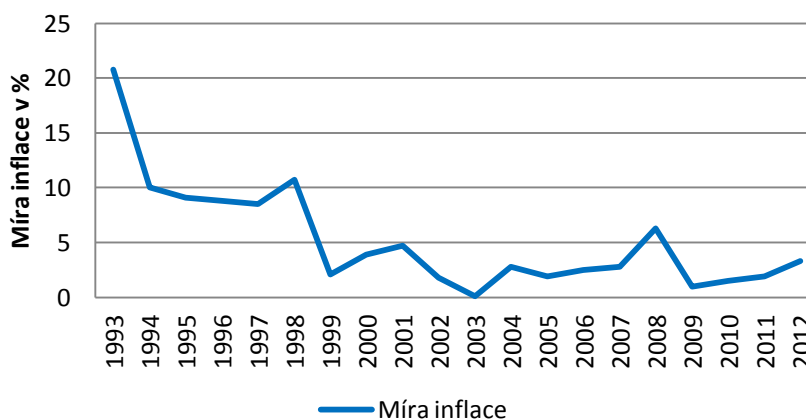
Proměnná	Spearmanovy korelace ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. p <,05000	
	HDP	Objem úvěrů domácnostem
HDP	1,00000	0,96842
Objem úvěrů domácnostem	0,96842	1,00000

Zdroj: vlastní výpočet dle [5] a [14]

5.1.3 Inflace

Inflace znamená růst všeobecné cenové hladiny zboží a služeb v ekonomice v určitém časovém období. Opakem je deflace. Míra inflace vyjádřená přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen vyjadřuje procentní změnu průměrné cenové hladiny za 12 posledních měsíců proti průměru 12 předchozích měsíců. [14]

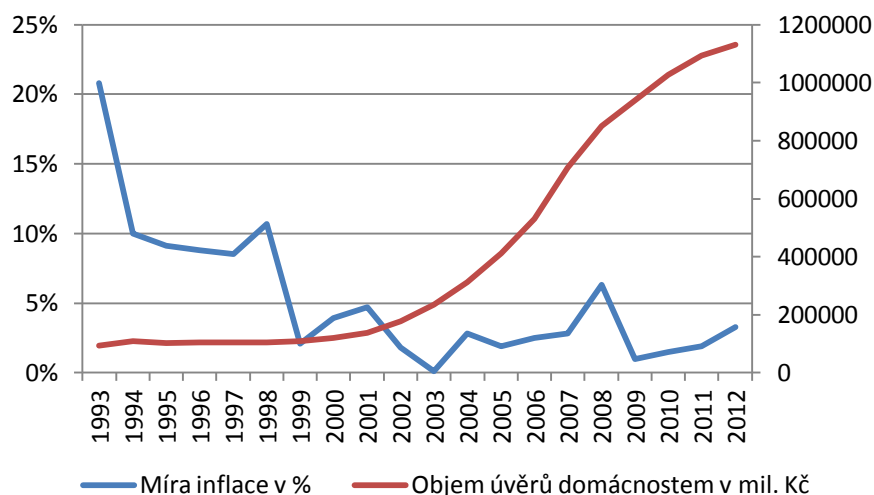
V roce 2003 se ceny v průměru ve srovnání s předchozím rokem téměř nezměnily. Příčinou bylo zejména posilování české koruny, nízké ceny potravin i pokles cen energie. Od roku 2004 míra inflace kopírovala tempo růstu HDP a vytvářela stabilní ekonomický růst. Až v roce 2008 došlo k výraznému vzestupu cen. V loňském roce dosahovala míra inflace 3,3 %, jak je znázorněno i na následujícím obrázku.

Obrázek 24 Míra inflace v %

Zdroj: vlastní zpracování dle [14]

Inflace ovlivňuje všechny části ekonomiky. Zde na jedné straně zvýhodňuje dlužníky, kteří již úvěry splácejí. Na straně druhé čím nižší je dlouhodobá míra inflace, tím vyšší je ochota domácností přijímat úvěry, což je patrné i z následujícího obrázku. Výsledný Spearmanův korelační koeficient v tabulce 11 tento závěr v daném časové období potvrzuje.

Obrázek 25 Míra inflace a objem úvěrů domácnostem

Zdroj: vlastní zpracování dle [5] a [14]

Některé vnější faktory domácnosti silně ovlivňují a modelují jejich chování, přestože nemusí jít o prvky v pravém smyslu slova klíčové a rozhodující. [60]

Tabulka 11 Korelační koeficient - míra inflace a objem úvěrů domácnostem

Proměnná	Spearmanovy korelace ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. p <,05000	
	Míra inflace v %	Objem úvěrů domácnostem
Míra inflace v %	1,00000 ⁰	-0,68822 ¹
Objem úvěrů domácnostem	-0,68822 ¹	1,00000 ⁰

Zdroj: vlastní výpočet dle [5] a [14]

5.1.4 Úspory domácností

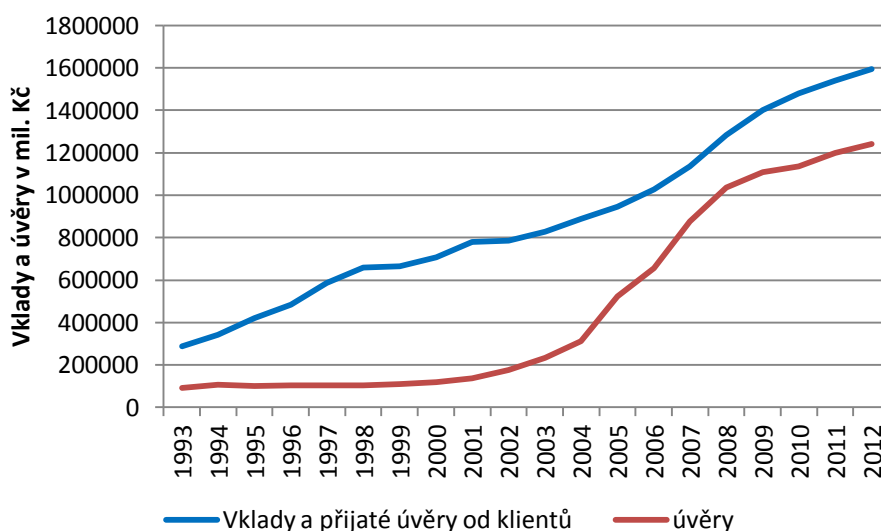
Úspora je obecně interpretována jako rozdíl disponibilního důchodu a konečné spotřeby. K růstu zadluženosti dochází také z důvodu neschopnosti většiny domácností v ČR vytvářet úspory a tedy odkládat spotřebu.

Od meziválečného období bylo desítky let trendem ukládat peníze do bank, spořitelních a úvěrních družstev. V období centrálně plánované ekonomiky soustředovala vklady občanů Československá státní spořitelna. České domácnosti využívaly k uložení svých úspor většinou vkladní knížky a termínované vklady, jejichž obliba přetrvala až do konce devadesátých let. Domácnosti v ČR ještě v 90. letech dávaly přednost spoření před spotřebou. Toto chování bylo do poloviny těchto let podporováno rozvojem bankovního sektoru, kdy sklon k úsporám byl podporován především vysokými úrokovými sazbami. Šlo zejména o malé a střední

banky, kdy většina z nich začala mít problémy s likviditou, což se později neobešlo bez jejich krachu. V posledních letech však jsou příjmy pohlcovány vyšší spotřebou.

Existuje několik forem úspor, jsou jimi termínované a úsporné vklady, netermínované vklady, vklady v cizí měně. Existují i různé alternativní formy, jako jsou podílové fondy, stavební spoření, penzijní připojištění, životní pojištění, přímé investice do cenných papírů. Do této kategorie lze zařadit tzv. tezaurované peníze, což jsou peněžní prostředky, které domácnosti neumísťují do žádného finančního produktu, ale nechávají si je doma. Ty je však těžké určit. V roce 2001 dochází k postupnému opouštění vkládání peněžních prostředků domácností do tradičních forem úspor. Dochází k poklesu objemu termínovaných vkladů a spořicíh účtů, což je vinou nízkých úrokových sazeb. [17]

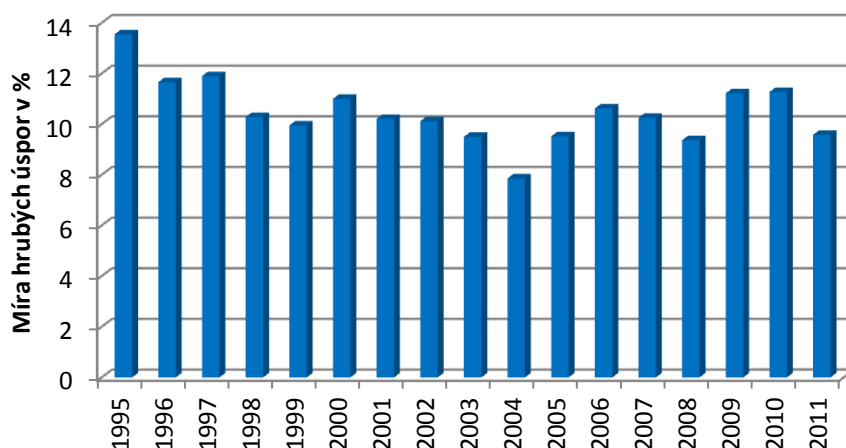
Ačkoliv objem úvěrů domácností neustále roste, jsou vklady domácností stále vyšší než dluhy. Objemy úvěrů i objemy vkladů domácností jsou znázorněny na následujícím obrázku.

Obrázek 26 Vklady a úvěry domácností 1993 – 2012

Zdroj: vlastní zpracování dle [5]

Je vykazována míra hrubých úspor, která je počítána jako poměr hrubých úspor vůči hrubému disponibilnímu důchodu očištěného o změny čistého podílu domácností na rezervách penzijních fondů. Hrubé úspory jsou ta část hrubého disponibilního důchodu, která není vynaložena jako výdaj na konečnou spotřebu. Míra úspor v roce 1995 ve sledované etapě 1995 – 2011 dosahuje nejvyšší hodnoty, ta činí 13,55 %. V roce 2011 již byla téměř o 4 % nižší.

Obrázek 27 Míra hrubých úspor v %

Zdroj: vlastní zpracování dle [19]

Závislost objemu vkladů a objemu úvěrů je potvrzena i Spearmanovým korelačním koeficientem, který je 0,983, což je zobrazeno i v tabulce 12. Tento korelační koeficient tedy potvrzuje velmi těsný vztah. Tato závislost vkladů a úvěrů nejspíše spočívá v použití vkladů klientů na poskytnutí úvěrů bankou. Pokud jsou tedy v bankách ukládány větší objemy peněz, mohou banky zvýšit objem poskytovaných úvěrů.

Tabulka 12 Korelační koeficient - vklady a objemy úvěrů domácnostem

Proměnná	Spearmanovy korelace ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. p <,05000	
	Vklady a přijaté úvěry od klientů	Úvěry domácnostem
Vklady a přijaté úvěry od klientů	1,00000	0,98345
Úvěry domácnostem	0,98345	1,00000

Zdroj: vlastní výpočet dle [5]a [14]

5.1.5 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost zachycuje počet nezaměstnaných, kteří jsou starší 15 let a nemají práci, nýbrž aktivně ji hledají a jsou schopni do práce nastoupit nejpozději do 14 dnů.

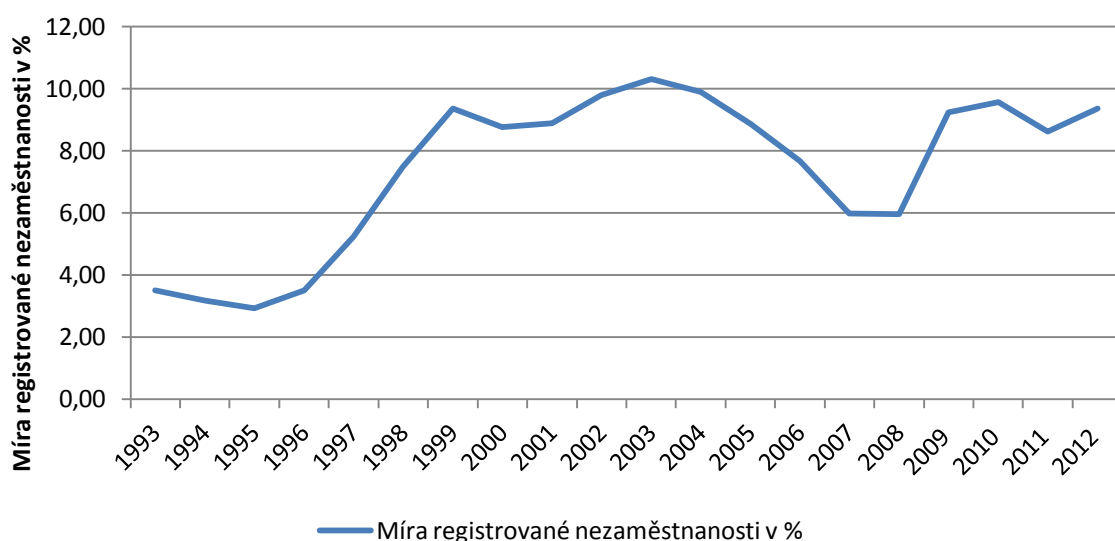
Míru nezaměstnanosti lze spočítat ze vztahu:

$$míra\ nezaměstnanosti\ v\ \% = \frac{počet\ nezaměstnaných}{počet\ nezaměstnaných + počet\ zaměstnaných} \cdot 100 \quad (5)$$

Měr nezaměstnanosti existuje hned několik. Ministerstvo práce a sociálních věcí v ČR zveřejňuje tzv. registrovanou míru nezaměstnanosti. Ta vychází z předpokladu, že za

nezaměstnané jsou považováni lidé, kteří jsou registrováni na úřadech práce. Někteří se však na úřadech práce neregistrují, buď z důvodů krátkodobé nezaměstnanosti, nebo nemají důvěru, že by jim úřad práce zaměstnání našel. Z tohoto důvodu Český statistický úřad provádí tzv. Výběrové šetření pracovních sil. V rámci šetření zjišťuje údaje o počtu nezaměstnaných v domácnostech, které jsou využívány pro mezinárodní srovnání. Tato míra je obecnou mírou nezaměstnanosti. [45]

Míra registrované nezaměstnanosti v roce 2012 činila 9,4 %. V letech nejvyššího zadlužování, tedy v roce 2007 a 2008, se míra zadluženosti nacházela na nízké úrovni v porovnání s předchozím a následujícím obdobím. Lze se tedy domnívat, že právě v těchto letech neměly domácnosti strach o svá pracovní místa.

Obrázek 28 Míra registrované nezaměstnanosti

Zdroj: vlastní zpracování dle [51]

Příjmy domácností jdou ruku v ruce s důchody ze zaměstnání. Pro domácnosti je velkým rizikem hrozba ztráty zaměstnání. Je tedy zřejmé, že čím více svých prostředků plynoucích z příjmu vydává domácnost na splacení svých úvěrů, tím jsou obavy ze ztráty zaměstnání větší.

Korelační koeficient zjištěný z dat platných k roku 1993 - 2012 je 0,51 a vyznačuje se pozitivní závislostí.

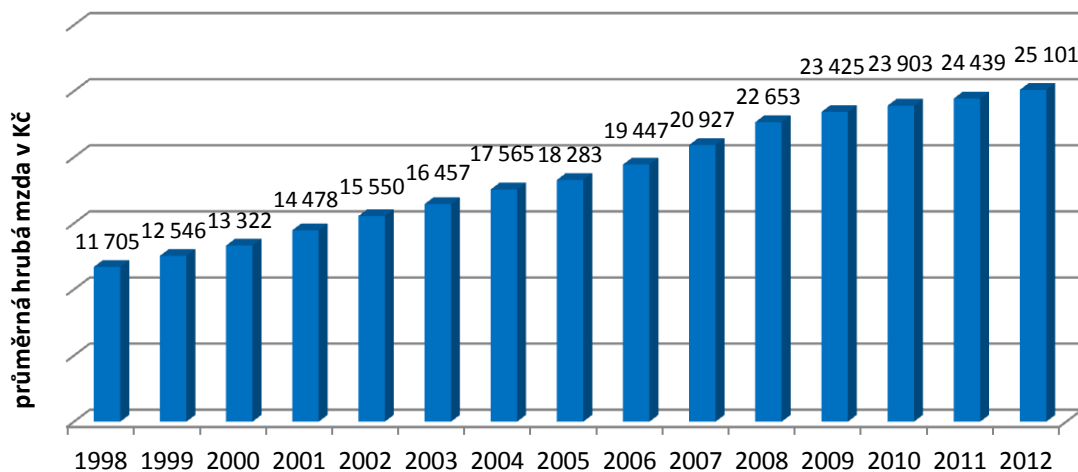
Tabulka 13 Korelační koeficient - míra nezaměstnanosti a objem úvěrů domácnostem

Proměnná	Spearmanovy korelace ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. p <,05000	
	Míra nezaměstnanosti	Objem úvěrů domácnostem
Míra nezaměstnanosti	1,00000 [!]	0,51447 [!]
Objem úvěrů domácnostem	0,51447 [!]	1,00000 [!]

Zdroj: vlastní výpočet dle [5] a [51]

5.1.6 Průměrná hrubá mzda

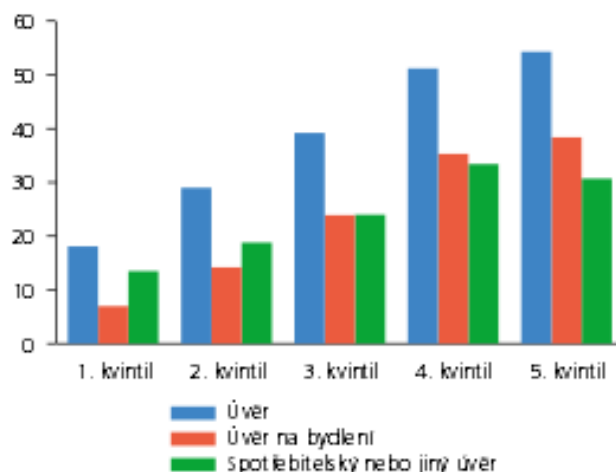
Výše příjmů domácností ovlivňuje jejich životní úroveň. Stejně tak finanční instituce hledí při scoringu žadatelů o úvěr na jejich příjmy. Neustále se zvyšující se hrubá průměrná mzda je viditelná na obrázku 29.

Obrázek 29 Průměrná hrubá mzda 1998 - 2012 v Kč

Zdroj: vlastní zpracování dle [14]

Občan s vysokými příjmy má větší sklon k zadlužování. Je si ve většině případů jist, že bude bez problémů schopen dluhy splácet. U těchto subjektů půjde tedy o vyšší hodnoty úvěrů, např. na koupi nemovitosti. Naopak subjekty s nižšími příjmy, které více rozvažují, zda si úvěr vzít či ne a zda budou schopni splácet, se zavazují k nižším úvěrům nejčastěji spotřebitelským. V budoucnu by mohl zhoršovat schopnost domácností plnit své závazky hlavně nepříznivý vývoj jejich příjmů. [77]

Obrázek 30 Podíly domácností s úvěrem podle příjmových kvintilů v %

Zdroj: [77]

Na předcházejícím obrázku jsou vyznačeny podíly domácností s úvěrem podle příjmových kvintilů. Největší podíl úvěrů je v 5. příjmovém kvintilu, tedy u nejbohatší příjmové skupiny.

Pro výpočet závislosti mezi průměrnou hrubou mzdou a objemem úvěrů domácnostem byly použity data od roku 1993 - 2012, jejichž přesné hodnoty jsou uvedeny v tabulce, která je součástí přílohy B. Spearmanův korelační koeficient, který byl vypočítán na hodnotu 0,983, ukazuje velmi těsnou přímou závislost mezi průměrnou hrubou mzdou a objemem úvěrů pro domácnosti.

Tabulka 14 Korelační koeficient - průměrná hrubá mzda a objem úvěrů domácnostem

Proměnná	Spearmanovy korelace ChD vynechány párově Označ. korelace jsou významné na hl. p <,05000	
	Průměrná hrubá měsíční mzda	Objemy úvěrů domácnostem
Průměrná hrubá měsíční mzda	1,00000!	0,98345!
Objemy úvěrů domácnostem	0,98345!	1,00000!

Zdroj: vlastní výpočet dle [5] a [14]

5.2 Predikce objemu úvěrů a počtu nařízených exekucí

5.2.1 Regresní analýza

Regresní analýzou je zjišťována závislost mezi sledovanými kvantitativními znaky (lineární, logaritmická, exponenciální atd.).

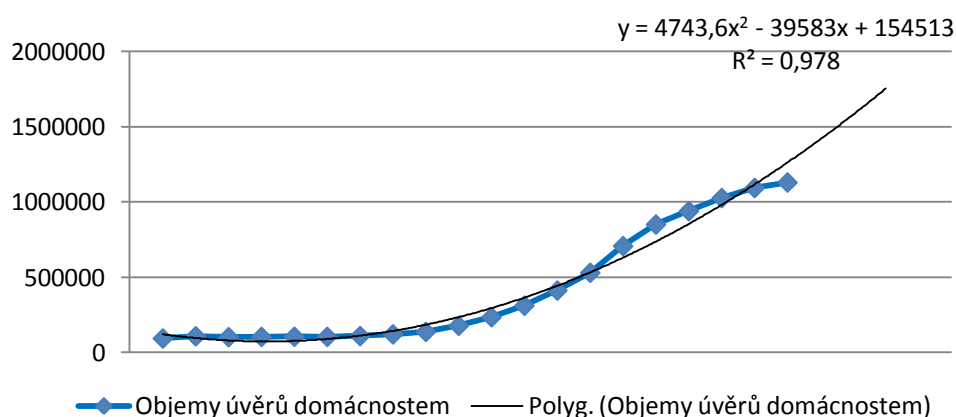
Z hodnot o objemu úvěrů od roku 1993 do roku 2012 pocházejících z časových řad ARAD ČNB byla vytvořena predikce budoucího vývoje do roku 2015. K predikci byl použit MS Office Excel a hladina významnosti 0,05.

Data jsou znázorněna pomocí bodového grafu na obrázku 31. Na horizontální ose jsou vyznačeny jednotlivé roky, na vertikální ose pak objemy úvěrů domácnostem v mil. Kč.

Index determinace vyjadřuje, jakou část celkové variability závisle proměnné objasňuje regresní model a tak určuje funkci, která je nejvhodnější. Čím je větší index determinace, tím je funkce vhodnější. [37] V tomto případě je zvolena polynomická funkce, kde činí index determinace 0,978. To tedy znamená, že realita vývoje objemu úvěrů je popsána z více než 97 %. Hodnoty objemu úvěrů domácnostem v jednotlivých letech vysvětluje funkce polynomická předpisem: $y = a_m x_m + a_{m-1} x_{m-1} + \dots + a_1 x + a_0$, (6)

kde x je proměnná a čísla $a_m; a_{m-1}; \dots; a_1; a_0$ jsou reálná a m je číslo přirozené.

Výsledná trendová funkce je zobrazena na následujícím obrázku.

Obrázek 31 Predikce objemu úvěrů domácnostem

Zdroj: vlastní výpočet dle [5]

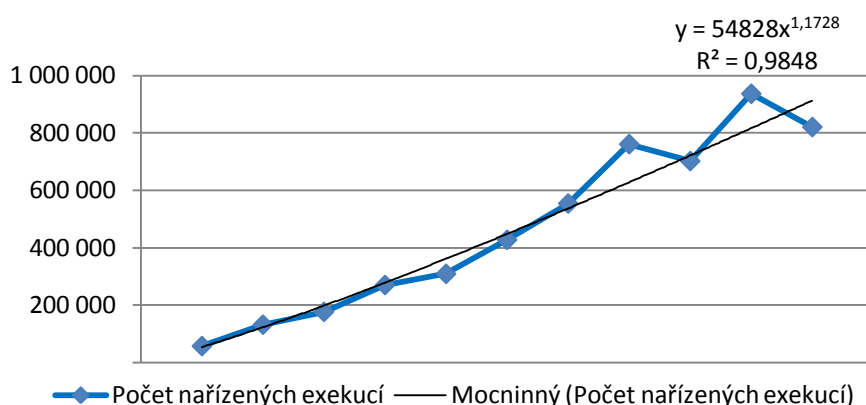
Tabulka 15 uvádí predikované hodnoty pro objem úvěrů domácnostem v mil. Kč. Pro rok 2013 bylo predikováno 1 421 583 mil. Kč, pro rok 2015 již je tento objem 1 951 185 mil. Kč, přičemž se neočekává žádný prudký pokles.

Tabulka 15 Výsledky predikce objemu úvěrů domácnostem v mil. Kč

Predikce	2013	2014	2015
Objem úvěrů domácnostem v mil. Kč	1 415 198	1 579 589	1 753 468

Zdroj: vlastní výpočet dle [5]

S růstem objemu úvěrů domácnostem bude souviset i narůstající počet exekucí. Jejich predikce je zahrnuta na následujícím obrázku. Pro tento odhad byla použita mocninná funkce, u které vycházel nejvyšší index determinace, a to 0,9848.

Obrázek 32 Predikce počtu nařízených exekucí

Zdroj: vlastní výpočet dle [21]

Předpisem mocninné funkce je $y = ax^b$ a je odhadováno, že v letošním roce bude nařízeno kolem 1 010 000 exekucí, jak je uvedeno v tabulce 16.

Tabulka 16 Výsledky predikce počtu nařízených exekucí

Predikce	2013	2014	2015
Počet nařízených exekucí	1 010 894	1 110 391	1 211 221

Zdroj: vlastní výpočet dle [21]

5.3 Analýza hypotečních úvěrů dle krajů

V následující podkapitole je analyzováno na hladině významnosti 0,05, zda jsou počty hypotečních úvěrů v jednotlivých krajích stejné. Pro ověření hypotézy se využívá jednofaktorová ANOVA, neboli také analýza rozptylu. Ta umožňuje srovnávat několik středních hodnot několika základních souborů.

Testuje se nulová hypotéza rovnosti středních hodnot. Pokud alespoň pro jednu dvojici platí, že si střední hodnoty rovny nejsou, nulovou hypotézu zamítáme. Jednofaktorová ANOVA však předpokládá, že jsou veličiny nezávislé, mají normální rozdělení pravděpodobnosti $N(\eta_i, \delta)$ se stejným rozptylem δ^2 . [34]

Pro tuto analýzu byla využita data uvedená v tabulce 9. Pro tyto veličiny byl splněn předpoklad normálního rozdělení, avšak při testování shody rozptylu byla zjištěna jejich nerovnost pomocí Bartlettova testu, který testuje tedy, že

$$H_0 : \sigma^2_1 = \sigma^2_2 = \dots = \sigma^2_k$$

Výsledky testu jsou znázorněny v tabulce 17.

Tabulka 17 Test homogenity rozptylu

	Testy homogenity rozptylu				
	Efekt: kraj				
	Hartleyů F-max	Cochranů C	Bartlett Chí-kv.	úv SV	p
počet hypotečních úvěrů	67,5371	0,63832	72,3645	13	0,00000

Zdroj: vlastní výpočet dle [70]

Dále tedy bylo testováno, která dvojice veličin způsobila zamítnutí nulové hypotézy (rovnost rozptylu) pomocí Kruskal-Wallisova testu. Výsledek testu je znázorněn na následující tabulce.

Tabulka 18 Kruskal-Wallisův test

Závislá: počet hypotečních úvěrů	Vícenásobné porovnání p hodnot (oboustr.): počet hypotečních úvěrů (Tabulka24)													
	Nezávislá (grupovací) proměnná : kraj Kruskal-Wallisův test: H (13, N= 98) =71,27813 p =,0000													
	Praha R:95,000	Středočeský R:57,857	Jihočeský R:57,857	Plzeňský R:52,429	Karlovarský R:10,786	Ústecký R:35,786	Liberecký R:23,429	Královéhradecký R:61,143	Pardubický R:48,571	Vysočina R:15,714	Jihomoravský R:85,286	Zlínský R:28,286	Olomoucký R:46,286	Moravskoslezsk ý R:74,571
Praha		1,000000	1,000000	0,463603	0,000003	0,008899	0,000226	1,000000	0,204958	0,000017	1,000000	0,001034	0,122837	1,000000
Středočeský	1,000000		1,000000	1,000000	0,177852	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	0,505750	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000
Jihočeský	1,000000	1,000000		1,000000	0,177852	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	0,505750	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000
Plzeňský	0,463603	1,000000	1,000000		0,559269	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000
Karlovarský	0,000003	0,177852	0,177852	0,559269		1,000000	1,000000	0,083917	1,000000	1,000000	0,000086	1,000000	1,000000	0,002464
Ústecký	0,008899	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000		1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	0,102513	1,000000	1,000000	0,974914
Liberecký	0,000226	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000		1,000000	1,000000	1,000000	0,004280	1,000000	1,000000	0,069667
Královéhradecký	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	0,083917	1,000000	1,000000		1,000000	0,254718	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000
Pardubický	0,204958	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000		1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000
Vysočina	0,000017	0,505750	0,505750	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	0,254718	1,000000		0,000428	1,000000	1,000000	0,009802
Jihomoravský	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	0,000086	0,102513	0,004280	1,000000	1,000000	0,000428		0,016071	0,936166	1,000000
Zlínský	0,001034	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	0,016071		1,000000	0,211474
Olomoucký	0,122837	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	0,936166	1,000000		1,000000
Moravskoslezský	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000	0,002464	0,974914	0,069667	1,000000	1,000000	0,009802	1,000000	0,211474	1,000000	

Zdroj: vlastní výpočet dle [70]

Dvojice, které způsobily zamítnutí, jsou vyznačeny červeně. Je tedy zřejmé, že zamítnutí nulové hypotézy rovnosti rozptylu způsobily tyto dvojice Praha-Karlovarský kraj, Praha-Ústecký kraj, Praha – Liberecký kraj, Praha – Vysočina, Praha – Zlínský kraj, Karlovarský – Jihomoravský kraj, Karlovarský - Moravskoslezský, Liberecký - Jihomoravský, Jihomoravský kraj – Vysočina, Moravskoslezský kraj – Vysočina, Jihomoravský – Zlínský kraj. Výsledky jsou ovlivněny počtem obyvatel v jednotlivých krajích. V Praze a v Jihomoravském kraji pak i zejména vysokými cenami nemovitostí.

6 KOMPARACE MÍRY ÚSPOR A ZADLUŽENOSTI V ČR A V EU

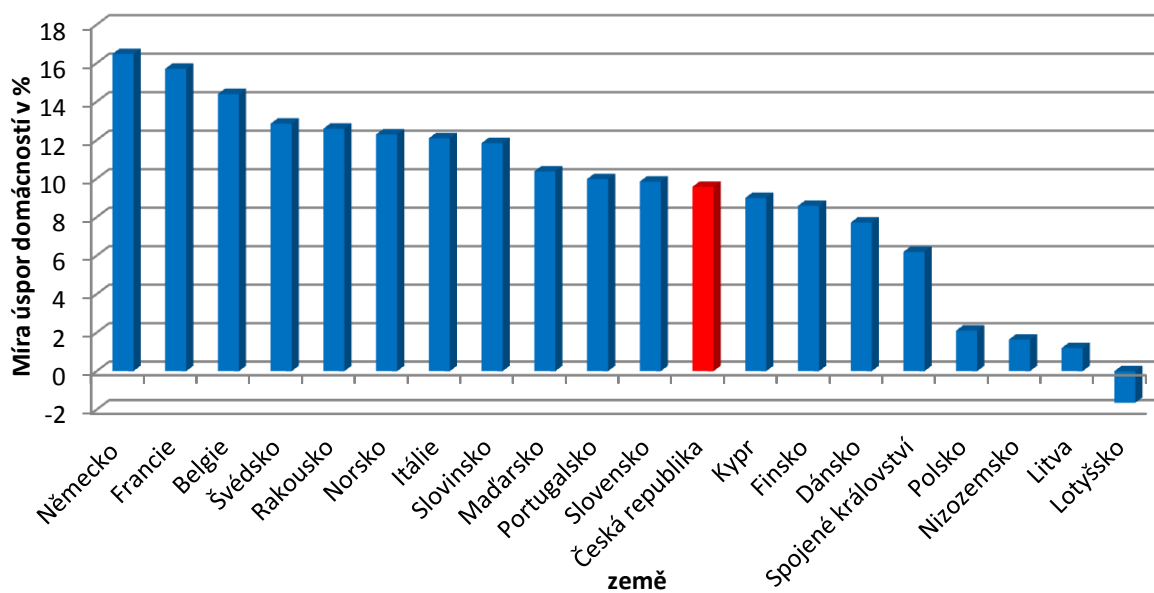
V následující části bude věnována pozornost otázce zadluženosti domácností ve vybraných členských státech EU. Ty budou porovnány s českými domácnostmi.

Problémem je situace, kdy různé státy využívají pojmy v rozlišném významu bez jakéhokoliv přesného vymezení. Tím dochází ke snížení možnosti porovnat vývoj v jednotlivých zemích. Tato okolnost je ještě podpořena tím, že ve většině případů bývají k dispozici pouze údaje zjištěné pomocí jedné z výše zmíněných metod pro zjištění zadluženosti. [59]

Zadluženost není pouze problémem českých domácností, nýbrž téměř celého světa. České domácnosti při porovnání s vyspělými státy Evropské unie nemají vysokou míru zadluženosti.

6.1 Míra úspor

V rámci porovnání s vybranými zeměmi EU nebude opomenuto ani porovnání míry úspor. Na obrázku 33 je znázorněna míra úspor domácností ve vybraných zemích EU. Největší mírou úspor se může pyšnit Německo, Francie a následně i Belgie. Dvojciferné míry úspor dosáhly také domácnosti na severu Evropy, tedy Švédsko, Norsko, ale také v zemích s ekonomickými potížemi Španělsko, Irsko, Itálie. Naopak nejhorší poměr hrubých úspor vůči hrubému disponibilnímu důchodu očištěného o změny čistého podílu domácností na rezervách penzijních fondů má Lotyšsko.

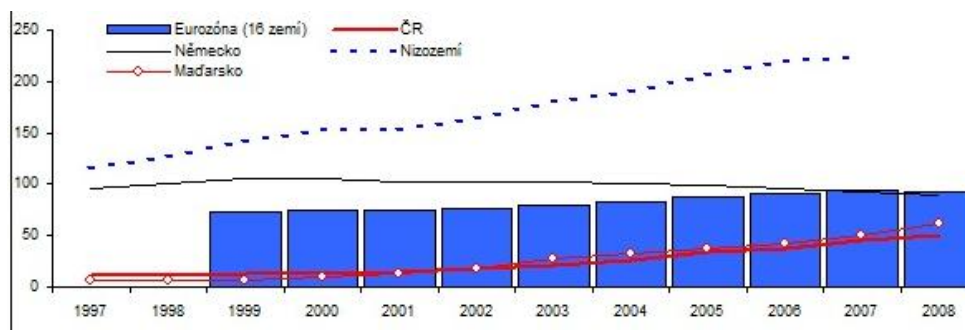
Obrázek 33 Míra úspor domácností v roce 2011 v %

Zdroj: vlastní zpracování dle [19]

Již zmíněné Lotyšsko dosahovalo hrubé míry úspor v roce 2011 až -1,64 %, tedy domácnosti zde musely čerpat úspory z předešlých let. Nízké míry úspor, i když nezáporné, dosáhla Litva s 1,2 % a Nizozemsko s 1,64 % hrubých úspor. Pro Českou republiku je toto procento 9,58. Peníze, které se podařilo českým domácnostem uspořit poté, co zasytily svoji spotřebu, netvořily v roce 2011 ani desetinu celkových příjmů. S touto mírou úspor se tak domácnosti ČR ocitly až v poslední třetině žebříčku v rámci zemí EU. Dlouhodobě, tj. od počátku minulé dekády, však byla míra úspor českých domácností ve výši 10 % jen mírně nižší než je průměr za EU27. Ten činí 11,6 %, a v rámci eurozóny je míra úspor domácností 14,1 %.

6.2 Míra zadluženosti domácností

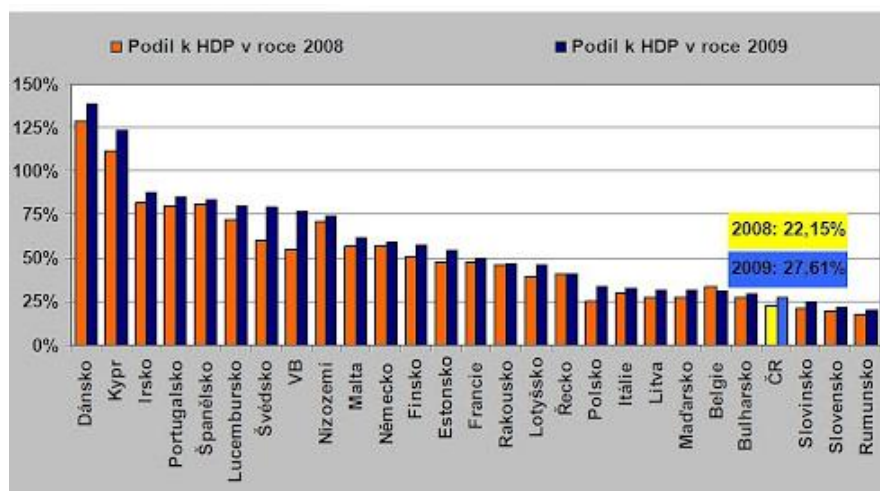
I přes rychlý růst zadlužení českých domácností je celková úroveň zadlužení ve srovnání se západoevropskými zeměmi nízká. Relativní zadluženost domácností v České republice, tedy absolutní hodnota dluhu vůči hrubému disponibilnímu důchodu domácností ČR, koncem roku 2008 činila 49,6 %. Evropská šestnáctka na konci téhož roku vykazovala relativní zadluženost 93,2 %, což byl téměř dvojnásobek oproti ČR. V roce 1999 byly dluhy domácností v EU16 72,3 % jejich ročního hrubého disponibilního důchodu, ve srovnání tedy s českými domácnostmi, kde tento podíl byl 12,3 %, je patrný velký rozdíl. [73]

Obrázek 34 Míra hrubé zadluženosti domácností ve vybraných zemích a eurozóně

Zdroj: [13]

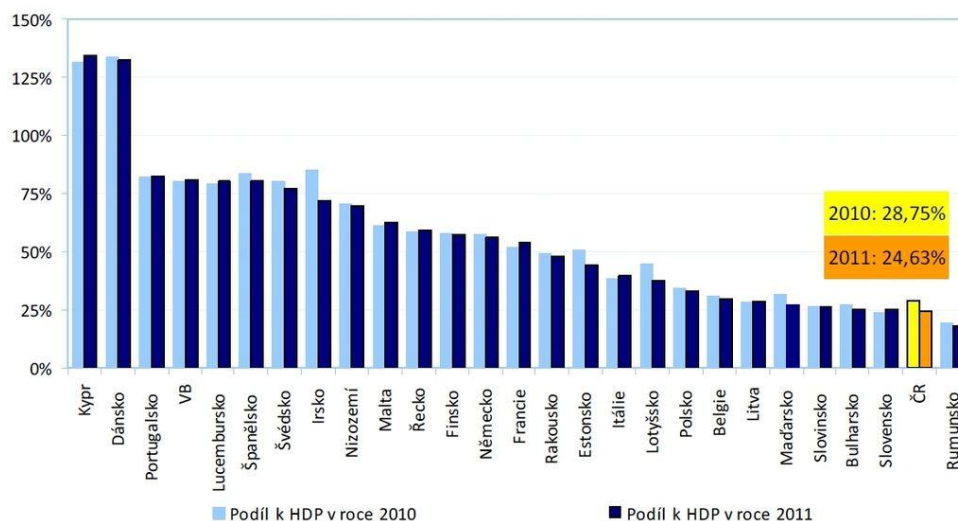
Dva následující obrázky znázorňují, jak si vedou vybrané země v EU při sledování podílu dluhů na HDP dané země.

Obrázek 35 Podíl dluhů domácností na HDP v EU v letech 2008 a 2009

Zdroj: [79]

V roce 2008 a 2009 dosahuje největšího podílu dluhů domácností k HDP Dánsko, následuje ho Kypr, jehož domácnosti se staly v následujících letech v EU nejzadluženějšími. Češi se můžou chlubit čtvrtou nejmenší zadlužeností, menší zadluženost sektoru domácností mělo již jen Slovinsko, Slovensko a Rumunsko. V dalším období 2010 a 2011 již Slovinsko i Slovensko přeskočilo ČR. Z počátku se ČR potýkala s velmi rychlým růstem, který se později zpomaloval a v roce 2011 dokonce podíl k HDP klesl.

Obrázek 36 Podíl dluhů domácností na HDP v EU v letech 2010 a 2011

Zdroj: [80]

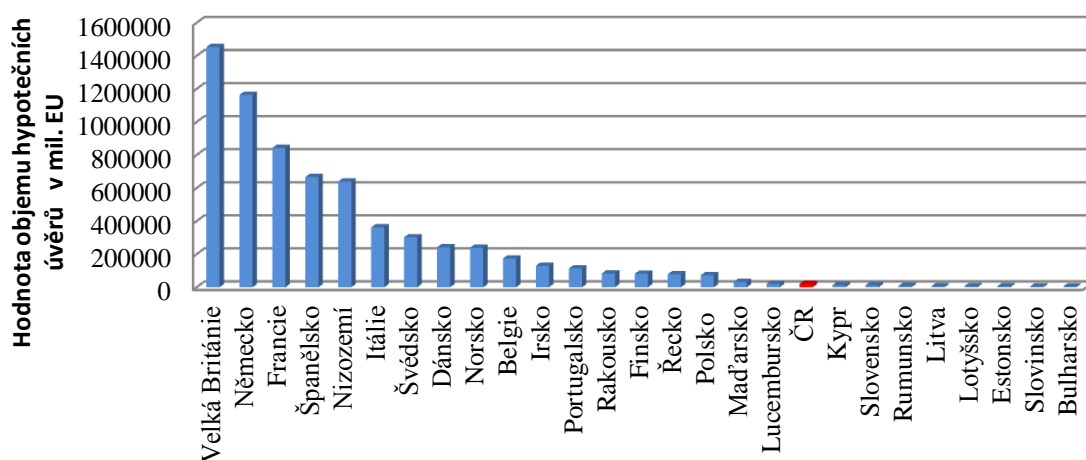
Obrázek 36 ukazuje, že nízkou úroveň zadlužení mají také další nové členské státy ze střední Evropy. Důvodem, proč tomu tak může být, je nedávný přechod ekonomik na tržní hospodářství v těchto zemích. Tyto země nestačily nakumulovat relativní objemy úvěrů běžných na západu Evropy. V některých zemích, zejména v Irsku, Lotyšsku a Estonsku a také

v menším rozsahu v Maďarsku a Španělsku, došlo k poklesu relativní míry zadlužení domácností. Důvodem je pokles objemu úvěrů, kdy dochází ke zpřísnění podmínek při poskytování úvěru a nižší úvěrová kapacita příjemců úvěrů, ale i růst jmenovatele tohoto relativního ukazatele ve spojitosti s hospodářským oživením, zejména v Pobaltí. [80]

Výrazný růst úvěrů domácnostem v minulosti nebyl považován za bezprostřední riziko pro finanční stabilitu. Historická zkušenost některých zemí i eurozóny s vysokým růstem úvěrů domácnostem nicméně ukázala, že takový vývoj může směřovat k problémům. Faktorem růstu úvěrového rizika může být tempo zadlužování domácností a snížená schopnost splácet úvěr v období probíhajícího zpomalení ekonomiky. Rizikem růstu zadluženosti domácností může být tedy předlužení některých skupin domácností s nízkou bonitou, které s ohledem na nižší míru úspor mohou být negativně ovlivňovány neočekávaným růstem úrokových sazeb a jinými šoky. Existující studie analyzující rovnovážnou úroveň zadlužení soukromého sektoru (měřenou např. podílem úvěrů soukromému sektoru na HDP) potvrzují, že v případě ČR je nárůst zadlužení v souladu s celkovým ekonomickým vývojem země a dosahuje průměru v eurozóně.[54]

6.2.1 Hypoteční úvěry v rámci států EU

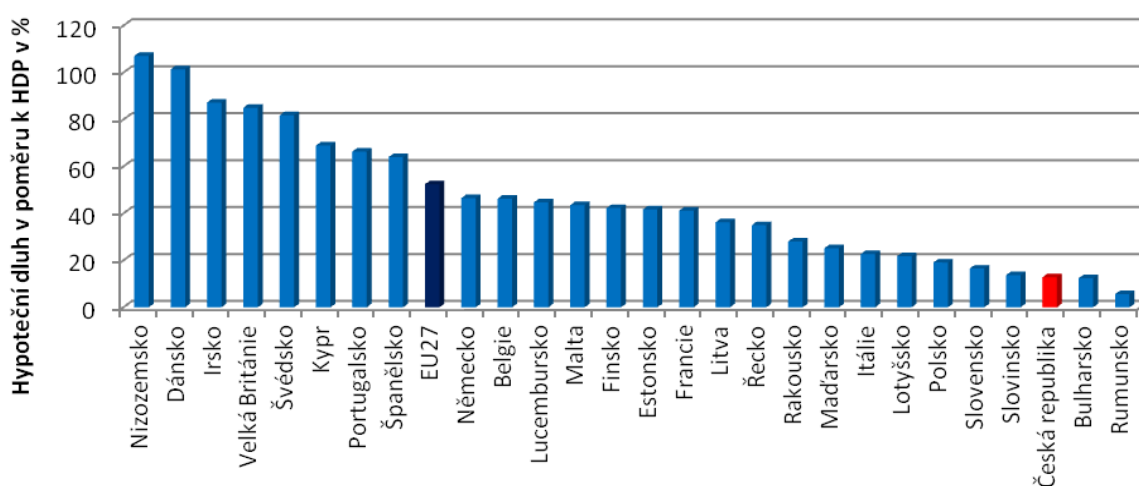
Zdrojem následujících dat je Hypostat, který zajišťuje statistiky také v oblasti hypotečních trhů v EU. Celkový objem hypotečních úvěrů v EU v roce 2011 činil přes 6,5 bil. Eur. Největší hodnoty v rámci zemí EU dosahuje Velká Británie, jak ukazuje obrázek 37. Hodnoty objemu hypotečních úvěrů v jednotlivých zemích nelze porovnávat díky kupní síle jednotlivých měn, velikosti populace, věkové struktuře, rozdílnosti spotřebních zvyklostí apod.

Obrázek 37 Hodnota objemu hypotečních úvěrů v zemích Evropy v mil. Eur

Zdroj: vlastní zpracování dle [68]

Rozsah zadlužení formou hypotečních úvěrů lze zjistit pomocí procentního podílu hypotečních úvěrů na HDP. Nizozemsko a Dánsko překročilo podílem hypotečních úvěrů na HDP sto procentní hranici. Nizozemsko již v roce 2010 dosahovalo tohoto podílu přes 107 %. Nyní je tato hodnota 123 %. Realitní bublina v Nizozemsku je zapříčiněna jednoduchým přístupem k úvěrům a vysokou státní podporou.[42] ČR je daleko pod průměrem EU27 a její podíl činí 12,8 %.

Obrázek 38 Hypoteční dluh v poměru k HDP v roce 2010 v %

Zdroj: vlastní zpracování dle [1]

Menší podíl hypotečního dluhu k domácímu HDP než ČR má jen Bulharsko a Rumunsko. Lze tedy říci, že si ČR vede v porovnání hypotečních úvěrů velmi dobře. Hypoteční úvěry v EU27 dosahovaly 52,4 %. Ve většině zemí tvoří úvěry na bydlení kolem ¾ celkového objemu úvěrů.

6.2.2 Spotřebitelské úvěry v rámci vybraných států EU

Evropský trh spotřebitelských úvěrů v roce 2012 mírně klesl. Vyplyvá to ze statistiky asociace Eurofinas³, která zastřešuje nebankovní poskytovatele spotřebitelských úvěrů sedmnácti zemí EU.

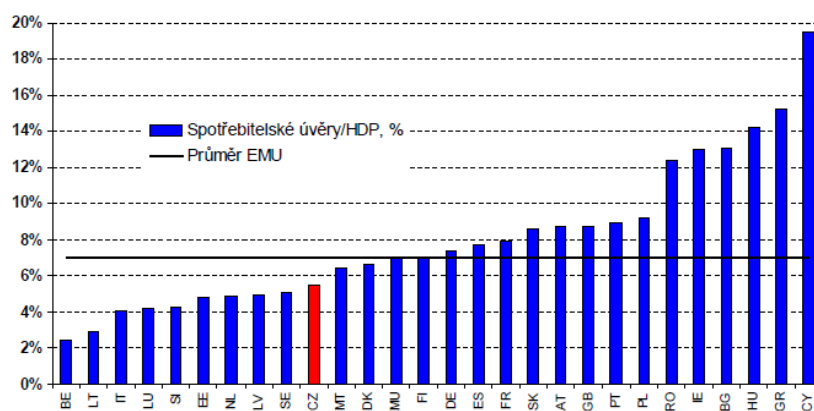
Objem nově poskytnutých spotřebitelských úvěrů členy Eurofinas v roce 2012 se meziročně snížil o 2,6 % na 163,5 miliardy eur. Členské společnosti Eurofinas v roce 2012 poskytly 29,3 milionu nových spotřebitelských úvěrů, což je o 2,9 % méně než v roce předcházejícím. Firmy sdružené v Eurofinas mají na celkovém evropském trhu

³ Eurofinas - Evropské federace asociací finančních domů

spotřebitelských úvěrů podíl 46,3 %. Jednou z národních organizací, která poskytuje informace je i Česká leasingová a finanční asociace (ČLFA).

Největší růst trhu spotřebitelských úvěrů v loňském roce zaznamenaly skandinávské trhy, Dánsko o 21 %, Norsko o 6 %, Finsko o 4 % a Švédsko o 3 %, ale také Litva o 21 % či Velká Británie o 6 %. Naopak nejsilnější propad postihl nizozemský trh o -24 % a portugalský trh o -22 %. V České republice loni zůstal trh na stejné úrovni jako v roce 2011.[62]

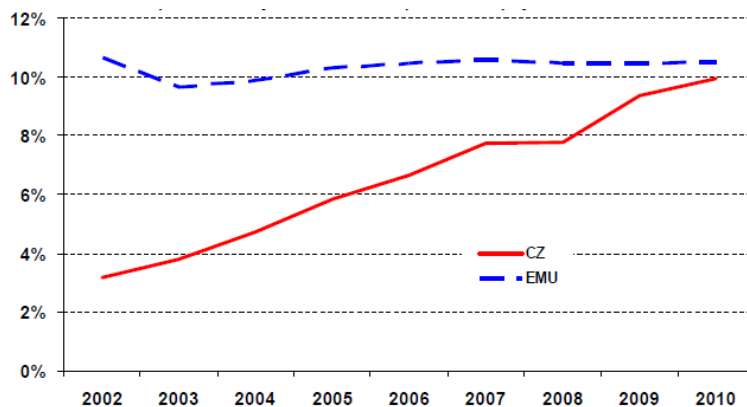
Z hlediska spotřebitelských úvěrů již ČR nemá, ve srovnání s hypotečními úvěry, tak dobrou pozici. Stále se však drží pod průměrem EMU, a to jak ve srovnání podílů spotřebitelských úvěrů k HDP, tak i podílem těchto úvěrů k disponibilním příjmům domácností, jak je znázorněno na obrázku 39 a obrázku 40.

Obrázek 39 Podíl spotřebitelských úvěrů domácností na HDP

Zdroj: [7]

Podíl spotřebitelských úvěrů na disponibilním příjmu českých domácností se od roku 2002 neustále zvyšuje a přibližuje se k průměru EMU, který si drží po celou dobu hodnoty s nízkými výkyvy.

Obrázek 40 Podíl spotřebitelských úvěrů na disponibilním příjmu domácností

Zdroj: [7]

ZÁVĚR

Diplomová práce pojednává o ekonomickém subjektu - domácnostech a fenoménu, který se začal objevovat zejména koncem devadesátých let - zadluženosti.

Cílem této práce bylo analyzovat a popsat právě problematiku zadluženosti českých domácností a predikovat možný budoucí vývoj v České republice. V práci nebylo opomenuto ani srovnání ČR s vybranými státy EU.

V první části byly vymezeny základní pojmy, které souvisí se zadlužeností. V této kapitole byly popsány i důvody růstu dluhu a rizika s ní spojená. Následně byly vymezeny jednotlivé úvěrové produkty, způsoby jejich splácení a subjekty, které je poskytují. Byly také popsány jednotlivé úvěrové registry.

V další části jsou uvedeny důsledky a způsoby řešení neplacení úvěrů. Občané se stále více obracejí na nebankovní instituce poskytující zejména spotřebitelské úvěry. Zde dochází k ohrožení subjektů, které jsou ve finanční tíži a nemají již jinou možnost, než čelit riziku půjčky od těchto subjektů. Ty nabízejí ve většině případů úvěry za vysoký úrok, často jsou s nimi spojené i skryté podmínky či nepřehlednost úvěrové smlouvy. A pak tedy i skutečná výše RPSN může několikanásobně převýšit hodnotu úvěru, který by byl poskytnut klasickou bankovní institucí. Lidé často ani nerozumí obsahu úvěrové smlouvy a neuvědomují si riziko, které tak přináší na svá bedra. Tyto smlouvy často obsahují rozhodčí doložku, na kterou by si měli dát potenciální dlužníci pozor. Ta zavazuje k tomu, že v případě problému ve věci rozhodne předem stanovený rozhodce a hrozí tak riziko podjatosti. I přes tyto a další nevýhody nebankovních půjček a úvěrů je zájem lidí, kteří již nejsou schopni získat peněžní prostředky od bankovních subjektů, stále velký. Ti se pak často dostávají do problému předlužení. Tato situace pak může být řešena pomocí oddlužení, které upravuje zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů. Situace však může vést až k exekuci. Dochází k nárůstu jak počtu insolvencí, tak počtu nařízených exekucí. Právě počet nařízených exekucí od roku 2002 výrazně vzrostl. Ke konci roku 2012 bylo nařízeno přes 820 tisíc exekucí.

Určitou vinu na tomto faktu má i nedostatečná finanční gramotnost. Některé domácnosti si neuvědomují důsledky, které mohou nastat tím, že si půjčí finanční prostředky bez ohledu na svůj majetek a zejména příjmy. Vysoký podíl dlužníků nedokáže svými příjmy závazky plnit. Na druhou stranu existují i domácnosti, které se dostanou do potíží vznikem nepříznivých faktorů, např. zdravotní problémy, ztráta zaměstnání. Domácnosti by se v případě vzniku takovéto situace měly obrátit na dluhové poradny, kterých existuje po celé ČR hned několik,

nebo na finanční poradce. Jistým způsobem řešení může být i tzv. konsolidace úvěrů, která je stále rozšířenější nabídkou bank. Umožňuje dlužníkům sjednotit několik úvěrů v jeden, čímž dochází ve většině případů i ke snížení měsíční splátky úvěru tak, aby byl dlužník schopen bezproblémově splácet.

Poskytovatelé půjček a úvěrů jsou chráněni před problémovými dlužníky pomocí úvěrových registrů. V ČR jich existuje již několik, ty zaznamenávají úvěrovou historii. Jsou jimi například Centrální registr úvěrů ČNB, Úvěrový registr poskytovaný společností CCB či registr SOLUS. Podle registru SOLUS mělo závazky po splatnosti ke konci roku 2012 8 % obyvatel ČR. Nejvíce dlužníků, kteří mají nesplacené závazky po splatnosti, je v Ústeckém a Karlovarském kraji.

Ve čtvrté kapitole byl již analyzován stav zadluženosti domácností a jeho vývoj. Chování českých domácností se mění v roce 1989 v souvislosti s přechodem z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. Stále zvyšující se dluh v sektoru domácností souvisí se zvyšováním konzumu a životního standardu, na jehož úkor se domácnosti zadlužují a vystavují se i vysokým rizikům v podobě nemožnosti splácet. Ochota zadlužovat se neustále roste a to i přesto, že průměrné hrubé mzdy v České republice trvale rostou. Domácnosti spíše odkládají ze své mzdy méně a méně a raději dávají přednost okamžité spotřebě. Nedochozí ke zvyšování úspor. Na růstu zadluženosti sektoru domácností v ČR se podepsala i ekonomická krize ku příkladu v souvislosti se ztrátou zaměstnání obyvatel, což přispělo k problémům se splácením závazků domácností.

Každoroční růst zadluženosti domácností byl započat zejména stagnací a poklesem úrokových sazeb v roce 2000 a neustálým růstem reálných mezd. K výraznému nárůstu zadluženosti dochází v letech 2005-2007. V dalším období již docházelo ke snížení tempa zadluženosti.

V páté kapitole byla analyzována závislost faktorů působících na zadluženost domácností. Závislost byla analyzována pomocí korelační analýzy, konkrétně pomocí Pearsonova a Spearmanova korelačního koeficientu. Největší závislost byla zjištěna mezi průměrnou hrubou mzdou a objemem úvěrů a také mezi objemem vkladů a objemem úvěrů domácností. Závislost byla dokázána i u míry nezaměstnanosti, kdy právě ztráty zaměstnání činí domácnostem velké problémy při splácení úvěrů. Byla také analyzována závislost počtu hypotečních úvěrů a úroková sazba. I zde se korelační závislost potvrdila a bylo dokázáno, že úroková sazba je jedním z nejdůležitějších faktorů, v rámci, kterého se potenciální dlužníci rozhodují o přijetí či nepřijetí úvěru. Počet hypotečních úvěrů byl také dále zkoumán v rámci

jednotlivých krajů ČR. Pomocí jednofaktorové ANOVY bylo zjištěno, že počty hypotečních úvěrů se v jednotlivých krajích liší. A to zejména v Praze a Jihomoravském kraji. To je dáno vysokými cenami nemovitostí a vyšší příjmů právě v těchto krajích. Dále byl predikován objem úvěrů pro roky 2013-2015. Predikovaný objem úvěrů pro rok 2015 je 1 753 468 mil. Kč.

Poslední část této diplomové práce zahrnovala komparaci s vybranými státy EU. Zadluženost domácností není problémem pouze ČR, nýbrž téměř celého světa. Avšak ČR se nacházela v rámci srovnání objemu úvěrů pod průměrem EU. Nízká úroveň zadlužení je analyzována i u dalších nových členských států EU ze střední Evropy, jako je Slovensko a Slovinsko. V některých zemích, zejména v Irsku, Lotyšsku a Estonsku došlo k poklesu relativní míry zadlužení domácností. Důvodem je pokles objemu úvěrů, kdy dochází ke zpřísnění podmínek při poskytování úvěru a nižší úvěrová kapacita příjemců úvěrů, ale i hospodářské oživení. Míra úspor ČR se pak pohybovala v poslední třetině žebříčku, a to kolem 10 %. Právě v tomto žebříčku se největší mírou úspor může pyšnit Německo, Francie a následně i Belgie. V rámci Eurozóny je dosahováno míry úspor domácnost ve výši 14,1 %.

Zadluženost domácností má ale i pozitivní efekty. Zvyšuje spotřebu obyvatelstva a pomáhá k hospodářskému růstu. V rámci provedené korelační analýzy byl potvrzen velmi těsný vztah mezi HDP a objemem úvěrů. Dluhy domácností v ČR jsou tvořeny především dlouhodobými úvěry na bydlení. V rámci nich převládají zejména hypotéky. To lze považovat za pozitivní jev, neboť životnost zastavené věci pokrývá dobu splatnosti. Spotřební úvěry na celkovém dluhu nemají tak vysoký podíl jako úvěry na bydlení. Lze je ve většině případů považovat za negativní, vezme-li se v úvahu jejich naléhavost, která v mnohých případech není opodstatněná, např. dovolené. Největší nebezpečí přináší nezajištěné spotřebitelské úvěry a různé typy kreditních karet.

Současná zadluženost domácností jako celku není takovým problémem, jde spíše o jednotlivé sociálně slabší domácnosti, které mají potíže se splácením svých závazků. Lze říci, že tedy přijetí úvěru není v každém případě špatné, musí však být přiměřené svou výší s ohledem na majetek a vyšší příjmů dlužníků. Sklon k většímu zadlužování mají lidé s vyššími příjmy, u kterých lze předpokládat, že budou schopni úvěry splácet, což lze považovat za pozitivní.

Jedinými možnostmi, jak se zadluženosti bránit, je rozvíjet vzdělanost, informovanost a finanční gramotnost pro veřejnost. Zejména pak zavádět předměty finanční gramotnosti na základní a střední školy.

POUŽITÉ ZDROJE

- [1] A review of europe's mortgage and housing markets. In: *Hypostat* [online]. 2011 [cit. 2013-04-23]. Dostupné z: <http://www.hypo.org/Content/default.asp?pageId=578>
- [2] ACCIS. *ACCIS* [online]. 2013 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <http://www.accis.eu/>
- [3] Analýza zadluženosti českých domácností. In: *Měšec.cz: Analýza zadluženosti českých domácností* [online]. 2005 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: http://i.iinfo.cz/urs-att/Mesec_cz-studie_o_zadluzenosti_ceskych_domacnosti-113015889801607.pdf
- [4] ANTOŠ, Ondřej. Analýza zadluženosti českých domácností. In: *Měšec.cz* [online]. 2005 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: http://i.iinfo.cz/urs-att/Mesec_cz-studie_o_zadluzenosti_ceskych_domacnosti-113015889801607.pdf
- [5] *ARAD: systém časových řad* [online]. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/docs/ARADY/HTML/index.htm>
- [6] Bankovní statistika. *ČNB* [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/bankovni_statistika/bank_stat_komentar.html
- [7] BITTNER, Petr. Mohou si české domácnosti dovolit další zadlužování?. In: *Česká spořitelna* [online]. 2011 [cit. 2013-04-28]. Dostupné z: http://www.csas.cz/static_internet/cs/Komunikace/Tiskove_centrum/Prezentace_novinari/Prilohy/110921_zadluzovani.pdf
- [8] CBCB - Czech Banking Credit Bureau, a.s. *CBCB* [online]. 2013 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.cbcb.cz/cz/cbcb-czech-banking-credit-bureau-a-s--1404041448.html>
- [9] *CBCB* [online]. 2013 [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://www.cbcb.cz/>
- [10] Centrální registr úvěrů. *ČNB* [online]. 2013 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/dohled_financi_trh/centralni_registr_uveru/
- [11] ČERNOHORSKÁ, Liběna a Veronika LINHARTOVÁ. ANALÝZA ZADLUŽENOSTI DOMÁCNOSTÍ. In: *Digitální knihovna Univerzity Pardubice* [online]. 2011 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/42678/1/CernohorskaL_AnalyzaZadluzenosti_SP_FES_2011.pdf
- [12] ČERNOHORSKÝ, Jan. *Základy financí: distanční opora*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2009, s. 181. ISBN 978-80-7395-203-7.
- [13] České domácnosti dluží bilion. Český statistický úřad [online]. 2010 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta120310.doc>
- [14] *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistiky>
- [15] Desatero odpovědného zadlužování. *CBCB* [online]. 2013 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <http://www.cbcb.cz/cz/desatero-odpovedneho-zadluzovani-1404041422.html>

- [16] DISNEY, Richard, BRIDGES, SARAH JOANNE a John GATHERGOOD. Housing wealth and household indebtedness : is there a household "financial accelerator"?. Praha: Czech National Bank, 2006.
- [17] DUBSKÁ, Drahomíra. *Úspory a zadluženost: ocitly se české domácnosti v dluhové pasti?*. Praha: Český statistický úřad, 2008. ISBN 978-80-250-1743-2.
- [18] DVORŤÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3., přeprac a rozš. vyd. Praha: Linde, 2005. 681 s. ISBN 80-720-1515-X.
- [19] Eurostat [online]. 2013 [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/sector_accounts/introduction/
- [20] Exekucí je stále víc... věřitelé vyhrabují staré dluhy. *Hypindex.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.hypindex.cz/exekuci-je-stale-vicundefined-veritele-vyhrabuji-stare-dluhy/>
- [21] Exekucí loni ubylo, na první pohled dobrá zpráva. *Česká televize* [online]. 2013 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/218661-exekuci-loni-ubylo-na-prvni-pohled-dobra-zprava/>
- [22] Fincentrum Hypindex únor 2013: Na hypotečním trhu se zastavil čas. *Hypindex.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://www.hypindex.cz/fincentrum-hypindex-unor-2013-na-hypotecnim-trhu-se-zastavil-cas/>
- [23] Fincentrum Hypindex únor 2012: Počty a objemy hypoték jsou na únor vysoké. *Fincentrum Media* [online]. 2012 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.hypindex.cz/pocty-a-objemy-hypotek-jsou-na-unor-vysoke/>
- [24] Historie sdružení. *SOLUS* [online]. 2011 [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <https://www.solus.cz/cs/hlavni-strana/historie-sdruzeni>
- [25] Chí-kvadrát test, korelační a regresní analýzy. In: *Univerzita Palackého, Olomouc* [online]. [cit. 2013-04-28]. Dostupné z: <http://ulb.upol.cz/praktikum/statistika3.pdf>
- [26] Index etického úvěrování. *Rozhodneme.cz* [online]. [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <http://rozhodneme.cz/index-etickeho-uverovani-ieu>
- [27] Insolvenční právo. *Ministerstvo spravedlnosti ČR* [online]. [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://www.insolvcni-zakon.cz/obecne-informace/insolvcni-pravo.html>
- [28] Insolvenční zákon. *Ministerstvo spravedlnosti ČR* [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://insolvcni-zakon.justice.cz/obecne-informace/oddluzeni.html>
- [29] Jak poznat bezpečný úvěr a úvěrové predátory, vysvětluje Petr Teplý. *IDnes.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: http://finance.idnes.cz/vite-jak-poznat-bezpecny-uver-od-10-hodin-se-ptejte-odbornika-pq4-/viteze.aspx?c=A120312_104833_viteze_bab
- [30] JÍLEK, Josef. *Finanční trhy a investování*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 648 s. ISBN 978-80-247-1653-4.
- [31] KALABIS, Zbyněk. *Bankovní služby v praxi*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2005, 148 s. ISBN 80-251-0882-1.

- [32] KOHOUTEK, Jiří, Ministerstvo spravedlnosti ČR. Spotřebitelské úvěry a neschopnost splácet dluhy – vybrané otázky. In: *Oddlužení – nový způsob řešení úpadku u dlužníků - nepodnikatelů* [online]. 2006 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: www.oprk.cz/ke-stazeni
- [33] Korelační koeficient. In: *Korelační koeficient* [online]. [cit. 2013-04-23]. Dostupné z: www.pedf.cuni.cz/kpsp/skalouda/korelace.doc
- [34] KUBANOVÁ, Jana. *Statistické metody pro ekonomickou a technickou praxi*. Bratislava: Statistika, 2003, 247 s. ISBN 80-85659-31-X.
- [35] LANDA, Martin. *Ekonomika insolvenčního řízení*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2009, 426 s. Ekonomie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-031-6.
- [36] Lichvář nepotřebuje dluh splatit, chce z něj dlouhodobě profitovat. In: *Měšec.cz* [online]. 2009 [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://www.mesec.cz/clanky/lichvar-nepotrebuje-dluh-splatit-chce-profitovat/>
- [37] Lineární regresní modely. In: *Lineární regresní modely* [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://meloun.upce.cz/docs/lecture/chemometrics/slidy/70korelace.pdf>
- [38] Lombardní, emisní a hypoteční úvěr. *Finance.cz* [online]. 2008 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/187401-lombardni-emisni-a-hypotecni-uver>
- [39] MICHAL MEJSTŘÍK, Magda Pečená. *Základní principy bankovníctví = Basic principles of banking*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1500-4 (brož.).
- [40] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Národní program Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. In: [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7456/Narodni_program_ER_2010.pdf
- [41] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Předlužení - otázky a odpovědi. *Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení* [online]. 2010 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.ey2010.cz/predluzeni/predluzeni-otazky-a-odpovedi/>
- [42] Nizozemsko v krizi. Čeká ho osud Španělska nebo Kypru?. *Aktuálně.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-04-23]. Dostupné z: <http://m.aktualne.centrum.cz/article.phtml?id=775918>
- [43] Novela zákona o spotřebitelském úvěru vstoupila v účinnost. In: *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_77088.html
- [44] O společnosti. *LLCB* [online]. 2013 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.llcb.cz/cz/o-spolecnosti-1404041456.html>
- [45] PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*. 3. vyd. Slaný: Melandrium, 2007, 117 - 118 s. ISBN 978-80-86175-58-4.
- [46] Počet insolvenčních návrhů za měsíc opět překročil 3000. *CESR* [online]. 2013 [cit. 2013-03-27]. Dostupné z: <http://www.cesr.cz/?act=1&subaction=10&news=49>

- [47] Prevence zadlužování českých domácností s důrazem na sociálně slabé a vyloučené skupiny obyvatel. In: *Ministerstvo vnitra, odbor prevence kriminality* [online]. 2008 [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/prevence-zadluzovani-pdf.aspx
- [48] Proč nesplácíme své dluhy?. In: *Finexpert.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://finexpert.e15.cz/proc-nesplacime-sve-dluhy>
- [49] Průměrná mzda v Moravskoslezském kraji v 1. až 4. čtvrtletí 2012. In: *ČSÚ* [online]. 2013 [cit. 2013-04-23]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/prumerna_mzda_v_moravskoslezskem_kraji_v_1_az_4_ctvrtleti_2012
- [50] Průměrná úroková sazba za rok 2012 a výše státní podpory hypotečního úvěrování platné pro období od 01.02.2013 do 31.01.2014. *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Bytova-politika/Informace-Udalosti/Prumerna-urokova-sazba-za-rok-2012-a-vyse-statni-p>
- [51] Registrovaná nezaměstnanost k 31.12. od roku 1993. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-04-28]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1020CU&&kapitola_id=3
- [52] REJNUŠ, Oldřich. *Finanční trhy*. 3., rozš. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2011, 689 s. Ekonomie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-128-3. .
- [53] REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2012, 423 s. ISBN 978-80-7261-240-6
- [54] ROLOVÁ, Kateřina. Analýza zadlužení domácností [online]. Pardubice, 2009 [cit. 2013-06-23]. Dostupné z: <http://dspace.upce.cz/handle/10195/33787>. Diplomová práce. Univerzita Pardubice.
- [55] RŮČKOVÁ, Petra a Michaela ROUBÍČKOVÁ. *Finanční management*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 290 s. Finanční řízení (Grada). ISBN 978-80-247-4047-8.
- [56] SEKERKA, Bohuslav. *Bankovníctví*. Vyd. 2., (upr.). Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, 2 sv., 79 s. ISBN 80-7194-815-22.
- [57] SINGER, Miroslav. Zadluženost domácností v ČR podle poznatků ČNB. In: *ČNB* [online]. 2007 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/Singer_20070525_zadluzenost.pdf
- [58] Sklon spořit mírně poklesl. In: *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-04-24]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/c/2D00319FE9/\\$File/1804130316.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/c/2D00319FE9/$File/1804130316.pdf)
- [59] SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007, 257 s. ISBN 978-80-86946-41-2.
- [60] SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, 538 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-199-4.

- [61] Souhrnná zpráva k projektu Dluhové poradenství 2011. In: *Asociace občanských poraden* [online]. 2012 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: http://dluhy.obcanskeporadny.cz/images/stories/clanky/Dluhov_superzprava2011.pdf
- [62] Spotřebitelské úvěry v EU v roce 2012: Největší růst v severských zemích, v ČR stagnace. In: *Parlamentní listy*[online]. 2013 [cit. 2013-05-24]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/Spotrebitelske-uvery-v-EU-v-roce-2012-Nejvetsi-rust-v-severskych-zemich-v-CR-stagnace-275933>
- [63] Statistiky. In: *Insolvenční zákon* [online]. 2013 [cit. 2013-04-28]. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon.cz/expertni-skupina-s22/statistiky.html>
- [64] SYNEK, Miloslav a Eva KISLINGEROVÁ. *Podniková ekonomika*. 5., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 451 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-336-3.
- [65] SYROVÁTKOVÁ, Štěpánka, Josef MACHALÍČEK a Jana CHRISTOVÁ. Dluhová problematika: Informační brožura. In: *Dluhová problematika: informační brožura* [online]. dodatek k 1. vydání. Praha: Člověk v tísni, 2008 [cit. 2013-03-23]. ISBN 978-80-86961-28-6. Dostupné z: http://www.opplzen.cz/download/Dluhov%C3%A1_problematika_nov%C3%A1.pdf
- [66] SYROVÝ, Petr. *Financování vlastního bydlení*. 5., zcela přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009, 144 s. Osobní a rodinné finance. ISBN 978-80-247-2388-4
- [67] ŠUSTER, Matěj, Občanská poradna Jižní Město, o.s. Spotřebitelské úvěry a neschopnost splácet dluhy - vybrané otázky. In: *Úvěrové registry* [online]. 2006 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <http://www.oprk.cz/ke-stazeni/>
- [68] Value of Mortgage Debt - Key figures 2011. *European mortgage federation* [online]. 2011 [cit. 2013-05-23]. Dostupné z: <http://www.hypo.org/Content/default.asp?PageID=414>
- [69] Ve kterých krajích je nejvíce dlužníků?. In: *Měšec.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.mesec.cz/aktuality/ve-kterych-krajich-je-nejvice-dluzniku/>
- [70] Vybrané údaje o bydlení 2011. In: *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. 2012 [cit. 2013-04-23]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getmedia/df4e55c7-10d8-48ba-8100-f4f5f00c3092/Publikace-bydleni-2011.pdf>
- [71] Vývoj insolvencí v České republice v únoru 2013. In: *Creditreform* [online]. 2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: http://web.creditreform.cz/cs/content/press/information/20130304_TZ_vyvoj_insolvenci_2_2013.pdf
- [72] Vývoj zadlužení domácností v České republice – dlužíme přes bilion, většinu na bydlení. *Bankovní poplatky.com* [online]. 2012 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.bankovnipoplatky.com/vyvoj-zadluzeni-domacnosti-v-ceske-republice--dluzime-pres-bilion-vetsinu-na-bydleni-17037.html>
- [73] Zadluženost domácností neustále roste. *Hypindex.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://www.hypindex.cz/zadluzenost-domacnosti-neustale-roste/>

- [74] Zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech. In: *Ministerstvo financí ČR* [online]. 2004 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/zakony_1039.html
- [75] Zákon č. 43/2013 Sb. - Novela zákona o spotřebitelském úvěru (zákon č. 145/2010 Sb.). In: *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ft_spotr_uver_legCR_77074.html
- [76] Závazky po splatnosti mělo ke konci roku v negativním registru SOLUS více než 8 % obyvatel ČR. *SOLUS*[online]. 2013 [cit. 2013-04-28]. Dostupné z: <https://www.solus.cz/cs/archiv-tiskovych-zprav/24-1-2013-zavazky-po-splatnosti-melo-ke-konci-roku-v-negativnim-registru-solus-vice-nez-8-obyvatel-cr>
- [77] Zpráva o finanční stabilitě 2011/2012. In: *ČNB* [online]. 2012 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/fs_2011-2012/fs_2011-2012.pdf
- [78] Zpráva o inflaci IV/2012. In: *ČNB* [online]. 2012 [cit. 2013-05-19]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2012/2012_IV/download/zoi_IV_2012.pdf
- [79] Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2010. In: *Ministerstvo financí ČR* [online]. 2011 [cit. 2013-04-26]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/FT_Rocni_Zprava_o_vyvoji_FT_v_2010.pdf
- [80] Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2011. In: *Ministerstvo financí ČR* [online]. 2012 [cit. 2013-04-25]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/FT_Rocni_zprava_o_vyvoji_FT_v_roce_2011.pdf

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Testy normality.....	91
Příloha B - Průměrná hrubá mzda v jednotlivých letech a objemy úvěrů domácnostem.....	92
Příloha C - Výsledky regrese počet nařízených exekucí.....	93
Příloha D - Test normality hypotečních úvěrů v jednotlivých krajích.....	94
Příloha E – Vývoj HDP v mil. Kč	95
Příloha F – Míra inflace v %	95

Příloha A - Testy normality

Test normality hypotečních úvěrů a úrokové sazby

Proměnná	Testy normality					
	N	max D	K-S p	Lilliefors p	W	p
Objem hypotečních úvěrů (v mld. Kč)	7	0,21140	p > .20	p > .20	0,88530	0,25107
Úroková sazba	7	0,21644	p > .20	p > .20	0,91023	0,39750

Zdroj: vlastní výpočet dle ARAD ČNB

Test normality HDP a objem úvěrů domácnostem

Proměnná	Testy normality					
	N	max D	K-S p	Lilliefors p	W	p
HDP	20	0,15281	p > .20	p > .20	0,91944	0,09669
Objem úvěrů domácnostem	20	0,23399	p < .20	p < ,01	0,78619	0,00054

Zdroj: vlastní výpočet dle ARAD ČNB a ČSÚ

Test normality inflace a objemu úvěrů domácnostem

Proměnná	Testy normality					
	N	max D	K-S p	Lilliefors p	W	p
Míra inflace v %	20	0,20597	p > .20	p < ,05	0,80663	0,00108
Objem úvěrů domácnostem	20	0,23399	p < .20	p < ,01	0,78619	0,00054

Zdroj: vlastní výpočet dle ARAD ČNB a ČSÚ

Test normality míry nezaměstnanosti

Proměnná	Testy normality					
	N	max D	K-S p	Lilliefors p	W	p
Míra registrované nezaměstnanosti	20	0,25825	p < ,15	p < ,01	0,81924	0,00169

Zdroj: vlastní výpočet dle ČSÚ

Test normality průměrné hrubé mzdy

Proměnná	Testy normality					
	N	max D	K-S p	Lilliefors p	W	p
Průměrná hrubá měsíční mzda v Kč	18	0,12235	p > .20	p > .20	0,94678	0,37688

Zdroj: vlastní výpočet dle ČSÚ

Příloha B - Průměrná hrubá mzda v jednotlivých letech a objemy úvěrů domácnostem

Rok	Průměrná hrubá mzda v Kč	Objem úvěrů domácnostem v mil. Kč
1995	8 266,0	101 789,4
1996	9 778,0	103 395,3
1997	10 825,0	104 369,6
1998	11 705,0	103 602,9
1999	12 546,0	108 807,8
2000	13 322,0	120 209,0
2001	14 478,0	136 928,9
2002	15 550,0	177 365,3
2003	16 457,0	234 301,5
2004	17 565,0	310 793,8
2005	18 283,0	411 758,0
2006	19 447,0	529 925,3
2007	20 927,0	707 036,5
2008	22 653,0	850 678,3
2009	23 425,0	939 520,9
2010	23 903,0	1 026 889,9
2011	24 439,0	1 093 721,2
2012	25 101,0	1 130 311,4

Zdroj: vlastní zpracování dle ARAD ČNB, ČSÚ

Příloha C - Výsledky regrese počet nařízených exekucí

VÝSLEDEK

<i>Regresní statistika</i>		2013	2014	2015
Násobné R	0,992383584	1010894	1110391	1211221
Hodnota spolehlivosti R	0,984825177			
Nastavená hodnota spolehlivosti R	0,983139086			
Chyba stř. hodnoty	0,114345653			
Pozorování	11			

ANOVA

	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost</i> <i>F</i>
Regrese	1	7,636904261	7,636904	584,08765	1,7E-09
Rezidua	9	0,117674356	0,013075		
Celkem	10	7,754578617			

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní 95%</i>	<i>Horní 95%</i>	<i>Dolní 95,0%</i>	<i>Horní 95,0%</i>
Hranice	10,91195236	0,084562334	129,0403	5,121E-16	10,72066	11,10325	10,720659	11,1032456
b	1,17283829	0,048528752	24,16791	1,7E-09	1,063059	1,282618	1,0630586	1,28261795
a	54827,78424							

Příloha D - Test normality hypotečních úvěrů v jednotlivých krajích

Praha	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,128480	p > .20	p > .20	0,976829	0,942778
Středočeský kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,151279	p > .20	p > .20	0,962713	0,841646
Jihočeský kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,204166	p > .20	p > .20	0,952613	0,753407
Plzeňský kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,151052	p > .20	p > .20	0,970842	0,904450
Karlovarský kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,175772	p > .20	p > .20	0,911701	0,407777
Ústecký kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,216916	p > .20	p > .20	0,906642	0,373113
Liberecký kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,191695	p > .20	p > .20	0,946633	0,698986
Královehradecký kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,134695	p > .20	p > .20	0,977138	0,944529
Pardubický kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,210091	p > .20	p > .20	0,920533	0,473549
Vysočina	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,194865	p > .20	p > .20	0,951679	0,744956
Jihomoravský kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,161131	p > .20	p > .20	0,945097	0,684965
Zlínský kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,206957	p > .20	p > .20	0,945441	0,688105
Olomoucký kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,151296	p > .20	p > .20	0,924833	0,507863
Moravskoslezský kraj	N	max D	K-S	Lilliefors	W	p
počet hypotečních úvěrů	7	0,164390	p > .20	p > .20	0,908178	0,383403

Zdroj: vlastní výpočet dle Vybrané údaje o bydlení 2011, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

Příloha E – Vývoj HDP v mil. Kč

Rok	HDP v mil. Kč
1993	1 144 645
1994	1 323 328
1995	1 533 676
1996	1 761 575
1997	1 884 924
1998	2 061 583
1999	2 149 023
2000	2 269 695
2001	2 448 557
2002	2 567 530
2003	2 688 107
2004	2 929 172
2005	3 116 056
2006	3 352 599
2007	3 662 573
2008	3 848 411
2009	3 758 979
2010	3 799 547
2011	3 841 370

Zdroj: ČSÚ

Příloha F – Míra inflace v %

Rok	Míra inflace v %
1993	20,8
1994	10,0
1995	9,1
1996	8,8
1997	8,5
1998	10,7
1999	2,1
2000	3,9
2001	4,7
2002	1,8
2003	0,1
2004	2,8
2005	1,9
2006	2,5
2007	2,8
2008	6,3
2009	1,0
2010	1,5
2011	1,9
2012	3,3

Zdroj: ČSÚ